

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 4 (542). Serie nouă inițiată de LAURENȚIU ULICI. Miercuri, 6 februarie, 2002

paul cernat:

La categoria critică-eseu, titlul nr. 1 este, de departe, *Literatura română de azi* de Nicolae Manolescu (carte pe care îmi permit să o consider apariția nr. 1 a anului), o carte, din păcate, foarte prost editată, dar care - îmi permit să risc o profeție - va lua caimacul tuturor premiilor.

al. cistelecan

Mă hazardez așadar în a spune că, după mine, cărțile anului trecut au fost *Literatura română postbelică* a lui Nicolae Manolescu (Editura Aula)...

radu voinescu:

Istoria literaturii române de azi pe mâine între 23 august 1944 și 22 decembrie 1989, de Marian Popa, e o lucrare pe care o consider monumentală (aici nu mai încapă loc de principiul distanței, al trecerii timpului, ea se vedește așa dintru început, pur și simplu).

adrian dinu
rachieru

Lovitura anului, zic (și scriu) fără să clipesc, a dat-o Marian Popa, bucurându-se de „complicitatea” Fundației Luceafărul. În pofida rafalei de reproșuri, subscriem la părerea lui Al. George (și domnia-sa neiertând „bazaconiile” care foiesc în cele două masive tomuri): e vorba de o carte peste care nu se poate trece!

cărțile anului 2001 - număr special

TORENTUL DE APARIȚII

Normal ca la sfârșit de an să se facă bilanțuri, topuri, retrospective. Este până la urmă un loc comun al gazetăriei, fie ea sportive, politice sau literare. Într-adevăr, ce-a ieșit era previzibil. Adică amestec, subiectivitate, orgolii, revanșe. Nu e vorba de un gest cultural, ci de un simplu reflex gazetăresc. Rostul acestor încercări este acela de a trage niște încheieri corespunzătoare intențiilor revistei respective și eventual de a fi pe placul cititorilor ei și anumitor autori în timp ce "refuzații" (inamici) să pălească de invidie și să aibă un Crăciun cu indigestie. Din fericire aproape fiecare scriitor are revista sau revistele unde se poate mângâia cu un loc fruntaș, uitând de cele care-l pun la "eșecurile anului".

Tot din fericire, opinia publică e greu de "orientat" de lideri de opinie mai mult sau mai puțin competenți. Și mai ales nu prea are spre ce să se "orienteze". Oricum, cititorii "obișnuiți" ai literaturii noastre contemporane sunt tot mai puțini, autorii se citesc mai mult între ei. Să ne gândim că Uniunea Scriitorilor are vreo 3000 de membri iar tirajul unui roman rar depășește această cifră.

Apoi, tirajul și publicul țintă al publicațiilor care fac anchete privitoare la anul editorial sunt limitate. Deci "opinia publică" în sens larg rămâne neatinsă de asemenea clasamente. Un alt fel de anchetă ar arăta că numai un procent infim din totalul populației adulte (chiar cu studii superioare) a auzit măcar de autori consacrați și unanim recunoscuți (sunt și dintre aceștia). Anul trecut a dispărut Gellu Naum și evocarea sa a atins proporții mai mari decât în alte cazuri, așa cum se și cuvenea. Am avut surpriza să fiu întrebât de multă lume cine a fost Gellu Naum.

Nu știu cât de sistematic m-am ocupat de acțiuni editoriale anul trecut. E adevărat că unele apariții mi-au atras atenția. Dar un singur om, cât ar fi de bine intenționat și de atent, poate cuprinde doar o parte mică dintre apariții. Apoi, fiecare

horia gârbea

cronicar literar
la revista „Luceafărul“

dintre noi are acces mai ales la cărțile tipărite de colegi, prieteni, concitadini. Așa încât, cu toate pretențiile de obiectivitate, rezultatul nu poate fi prea corect.

Ancheta "Luceafărul" începe punând în evidență tocmai subiectivitatea și lipsa de informare a participanților la asemenea cercetări ale opiniilor. A face acum clasamente pe genuri ar însemna să cad exact în greșeala semnalată în mod corect de întrebările adresate. Mi se pare mult mai cinstit să răspund că nu am putut parcurge, din diferite motive, unele imputabile mie însumi, altele sistemului de difuzare decât o parte mărunță dintr-un număr imens de apariții. După legile probabilității este deci sigur că multe cărți remarcabile mie mi-au scăpat.

Vreau să semnalez, ca pe un lucru absolut firesc, faptul că am citit (abia) în anul 2001 unele volume interesante tipărite mai demult dar la care am ajuns cu întârziere. Pentru autorii lor care și-au adăugat un cititor și pentru mine, e bine și așa. Dar pentru o anchetă anuală e prea târziu. În 2001 au ajuns la mine trei romane care mi-au plăcut. Publicate însă anterior: **Soarele roșu** de Gheorghe Stroe (din 1996!), **Natură moartă cu statuie** de Ioan Neșu (2000) și **Muzici și faze** de Ovidiu Verdeș (tot 2000). Alte trei romane din 2000 mi-au atras atenția la răsfuire tot în 2001: **Sexagenara și tânărul** de Nora Iuga, **Pelerinul de cenușă** de V. Stancu și **Povestea marelui brigand** de P. Cimpoșu. Dumnezeu știe însă când voi avea vreme să le citesc integral. Cum se vede, exact în spiritul celor de mai sus, eu unul abia prin 2003 voi fi în stare să mă refer în oarecare cunoștință de cauză la romanele din 2000. Dar ce contează? Valoarea unei cărți nu scade în timp și proza nu e un produs perisabil. Despre poezie, unde torentul de apariții e mai aprig, chiar nu îndrăznesc să vorbesc.

Sper că multe cărți bune care-mi vor fi scăpat

în 2001 să le citesc totuși cândva, cât de repede. Din acest punct de vedere, cred că o anchetă serioasă, cu participare largă, despre anul editorial 2001 se poate face abia spre sfârșitul lui 2002. Eu sunt convins că selecția pe care o vor opera juriile Uniunii și Asociațiilor în a 2-a parte a anului va da seama cel mai bine de valorile apărute în 2001. E de altfel misiunea acestor jurii și, în ciuda rezervelor unor confrăți, nu mă îndoiesc de îndeplinirea ei în chip corect și competent.

Aș putea să enumăr totuși acele cărți din 2001 care mi-au plăcut mie, fără pretenții că așa ti, cunoscut chiar totul. Întocmind o listă provizorie a acestora observ însă că sunt semnate numai de autori care-mi sunt apropiați, care conduc reviste unde colaborez, care au scris bine despre cărțile mele. Ca urmare, dacă aș publica o astfel de listă, n-aș face decât să le fac un rău iar pe mine să mă las bănuț de spirit de gașcă și de slugărnice. Prefer să mă abțin, în mod similar (fatalitate!) trei eșecuri evidente ale anului 2001 aparțin unor inși cu care am avut unele conflicte mai demult și, iarăși, nu aș fi crezut că-i trec cu inocență pe lista neagră.

Nu am decât să aștept ziua când inamicii vor străluci iar prietenii vor da chix. Dar atunci voi fi atât de nefericit încât n-o să mai am chef de anchete.

Spuneam așadar că nici eșecurile nu au lipsit. Dar ele fac parte din viața literară și nu cred că s-a așteptat cineva să apară brusc în 2001 numai capodopere, așa, că e început de mileniu. Ar fi important ca autorii cărților mai puțin reușite să accepte eșecul. Să renunțe la căutarea unor croniciari dispuși la compromis și la replici violente direct sau prin interpuși. Dar asta ar fi o minune ce rească! Necazul literaturii noastre, așa cum am mai scris, este că oricât de proastă, neinteresantă, chiar agramată ar fi o carte, ea își va găsi neapărat criticul care s-o elogieze nemăsurat, până la a-i da dimensiunea unei capodopere.

Mai mult: reciproca e valabilă. O cronică favorabilă nu va intra niciodată într-o revistă la care autorul cărții nu e considerat "prieteni". Mi s'întâmplat chiar mie la sfârșitul anului 2001 și nu la o publicație oarecare.

Marginalizarea literaturii derivă din condiția ei minoritară într-o societate sălbatică și antidemocratică precum a noastră, majoritarii îi asupresc pe minoritari (cercetători, literați) așa cum vânează și animalele pe cale de dispariție. Literatura, teatrul, pictura etc. vor fi prețuite când majoritarii vor avea înțelegerea miracolului pe care îl reprezintă raritatea extremă a minorității. Până atunci ve încerca, în loc să le ocrotească specificitate, exotică, să-i integreze brutal. De pildă convertind prin presiunea economică artiștii la politică și afaceri. Sau anexând pentru puternicii financiari domeniul artei. Ei pătrund cu orgolii și nesimțire acolo unde nu le este locul și strigă în gura mare: "Și noi știm să scriem, iată lansăm cărți!". Exact așa cum liderii comuniști anexau știința proclamându-se academicieni.

Pe deasupra, mii de veleitari profită de relativitatea judecăților în artă, pentru a se proclama artiști sau pentru a judeca larg impostura altor veleitari. "Ce vreți? Mie mi-a plăcut!" Dacă au și puțină abilitate retorică, calitate recunoscută a schizofrenilor, jonglează cu argumente cu o nonșalanță care poate trece chiar drept inteligență. La fel e și în teatru unde școli obscure, simple ghișee de eliberat diplome contra cost, scot pe bandă actori și regizori care apoi, prin sistemul relațiilor, traficului de influență, corupției ajung să se impună până la a se substitui complet valorilor.

Colectivul de editare:

Marius Tupan (redactor-șef)

Marinela Țepuș (redactor)

Mariana Bunescu (tehoredactor)

Simona Galațchi (corectură)

Revista „Luceafărul“ este editată de Fundația Luceafărul, cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și Ministerul Culturii și al Cultelor

Redacția și administrația:

Calca Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60, fax 312.96.93

e-mail: fundatia_luceafarul@yahoo.com

Cont în lei: Banca Comercială Română,
filiala sector 1, Calca Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 2511.1-1543.1/ROL

Cont în valută: 472161601590

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

SERVICII ȘI SERVITUȚI

de MARIUS TUPAN

Într-o literatură care promite, prin diverse evenimente editoriale, să-și recapete cadența - după atâtea naufragii și pilotări - realizarea unei anchete de felul celei din numărul de față capătă mai multe conotații: care, suntem siguri, nu pot fi eludate. Profesioniști ai scrisului, rămași în expectativă sau virusați, dar, mai ales, cei nerealizați în domeniu vor anunța iarăși că traversăm o altă criză (a romanului, a poeziei, a criticii literare - despre dra-

maurgie, ce să mai vorbim!). Lectorii pierduți pe drum vor strâmba mereu din nas, dacă nu mai au bani pentru a cumpăra cărți (a apus vremea cărților formidabile!), în vreme ce băieții, care aruncă, potrivit manerelor, cu dolărei, vor conveni, în cercul lor privat de afaceri, că literatura a devenit un moft, dacă nu cumva un tunel, în cinătatea scamatorilor. În aceste circumstanțe, autorul pauper luptă pe cont propriu, pentru a edita o carte. Și, chiar dacă aceasta e inspirată, nu poate ajunge la mulți cititori, fiindcă difuzarea nu prea există, cir-

cuitele se cam blochează iar critica literară, spun unii, s-ar fi demonetizat, căci orice intervenție a ei n-ar mai avea eficiență. Cu toate astea, unele publicații nu par deloc intimidat: prietenii și cumetriile sporesc, iar cei care s-au îmbuibat peste timp își întrețin, cu destule parale, publicitatea, numai pentru a nu trece neobservați. Multe se cumpără și se vând acum, fără ca discernământul să mai fie de veghe. Firește, cititorul comun e derutat, dacă mai râvnește să se informeze, cel profesionist dă semne de iritare: dar, neavând pârghiile puterii, nu mai poate influența prin nimic situațiile haotice. Vrem nu vrem să recunoaștem, harta spirituală a României numără acum mai multe provincii și puține au conexiuni

între ele, grație acestei lipse de comunicare. Ivirea cărților pe Internet, paradoxal, diminuează interesul pentru lectură, fiindcă, de obicei, apar textele unor inși nevalidați de instituția criticii, ambiționați și ei să se afirme oricum. Din păcate, pe această cale sunt mai căutate armageddoanele și pornografia, iar literatura, chiar dacă există, e sufocată de atâtea droguri electronice, care au, de cele mai multe ori, eficiența teleno-

chiar dacă unii și-au pierdut până și amintirile, reacționând conduși doar de instinctele primare. Susținerea grupurilor de interese, vânarea lupilor singuratici, concentrarea în jurul acelor care au puterea de decizie și multe alte biruințe ale zilelor noastre, fără a lua în calcul diversivunile și scandalurile, bine întreținute și supravegheate, sufocă deseori climatul cultural. Anomaliile nu absentează. Cineva, pentru a-și impune neapărat o rudă, stabilește curtea de jurați din persoane vasale, numai pentru a-și plasa protejată în prim-plan când, de fapt, prezența ei e în spațiul anonimatului. Altcineva, temător că o anumită scriere, plasată pe o anumită poziție într-un top, ar irita cititorii, o elimină definitiv din competiție, fără cea mai mică jenă: ca și când aceasta nu ar exista. Astfel de fapte nu supără autorii frustrați, ci numai îi amuză.

Neguțătorul de ierarhii trebuie doar compătimit, nicidecum invidiat. Sprijinirea dintre mediocri e deja o metastază. Din aceste cauze, dar și din multe altele, am conceput ancheta din acest număr, apelând la critici literari cu rubrici fixe la reviste literare și publicații cu pagini culturale. Chiar dacă sunt foarte tineri și mai puțin cunoscuți, ei au totuși un avantaj: ca să-și susțină foiletoanele, sunt obligați să citească și să se informeze pentru domeniul respectiv. Se va ob-

1 Multe publicații - chiar înainte de a se încheia anul editorial, care nu coincide cu cel calendaristic - s-au grăbit să realizeze anchete cu privire la cele mai importante cărți ale anului 2001. Ce-a ieșit nu-i greu de prevăzut: un amestec pestriț de nume și titluri care denotă doar propensiuni subiective. Credeți că asemenea gesturi culturale își mai au rostul?

2 Se observă - cu ochiul liber - că autorii care au ieșit din calculele și atenția cititorilor se avântă, uneori cu inconștientă, să orienteze opinia publică. Asistăm la un amatorism, de data asta, de inspirație capitalistă?

3 Demonstrând, de-a lungul unui an, că v-ați ocupat insistent și sistematic de aparițiile editoriale, ce v-a reținut în mod special atenția? Oferiți-ne câte cinci titluri din fiecare gen literar și, dacă e posibil, justificați-vă opțiunile.

4 Firește, nu au absentat eșecurile, unele chiar de proporție. Cum credeți că s-a ajuns la o asemenea situație? Au obosit scriitorii de autoritate sau, pur și simplu, ambițiile unora de a-și vedea numele pe o carte au stimulat un asemenea fenomen?

5 Aplicându-i-se acum o politică de marginalizare (din motivele binecunoscute), literatura română de azi poate să mai fie prețuită ca în momentele ei faste? Cum? Prin ce? Când?

velelor. E din ce în ce mai greu ca o carte veritabilă să se impună rapid și cu consecințe faste. Sigur, va veni o vreme și pentru acestea, dar trebuie să treacă mult timp. Căci solidaritatea unora (în această situație, provinciali, ba chiar veziculari!) de a păstra în top doar anumite nume, care, de fapt nu mai rezistă la revizuire, e de notorietate. Apoi, mai surprindem un aspect: Ceea ce pare să fie valoros într-un centru, poate să fie considerat un eșec în altul. Gusturile se mai și dispută!... Mai trebuie luate în seamă și personalitățile care dau verdicte, fără a mai fi la curent cu noile apariții editoriale. În virtutea inerției, sunt consultate: și tot cu aceeași virtute se exprimă. Fratele scenaritei, urechismul, e noul gardian de serviciu,

serva de îndată că sunt reprezentate cele mai importante reviste literare ale momentului, pe care puțini le mai pot contesta. Chiar dacă subiectivismul nu absentează, putem totuși să căpătăm o listă aproximativă a cărților de referință, apărute anul trecut. Care, după cum se va observa, nu-s deloc puține: iar câteva au constituit adevărate evenimente editoriale, în special cele din domeniul istoriei literare. Suntem convinși că, în anii viitori, cărțile menționate în acest număr vor face carieră, în pofida tuturor reacțiilor de contestare de acum. Sau, ca să decupăm o scriere dragă nouă, vom muri și vor vedea alții cu ce rost am fost și noi pe acest pământ.

CITITORUL ROMÂN E FOARTE VINOVAȚ FAȚĂ DE SCRITORUL ROMÂN

1. În chip firesc, anul editorial ar trebui să coincidă cu cel calendaristic. Iar dacă nu, ar trebui convenită o dată anume la care primul să-și aibă punctul de sfârșit și, totodată, de început. Un fel de An nou al cărții. Dar poate că, de fapt, n-ar fi nevoie. Dacă admitem, datorită faptului că multe titluri din planul editurilor sunt dintre acelea care așteaptă subvenții, că anul editorial depinde de exercițiul bugetar, atunci e normal ca el să se încheie o dată cu acesta.

Dar să vedeți că nici așa nu va fi bine. De ce? Câți editori își respectă contractele, în cazul în care le-au încheiat? Câți fac ceea ce trebuie cu banii alocați pentru un titlu anume? Dar ia să se declanșeze o acțiune de control a Ministerului Finanțelor privind modul în care editurile manevrează fonduri, în care își onorează obligațiile contractuale! Vom asista atunci la mari emoții și mișcări, la campanii de strângere de semnături și la reacții furibunde pentru că, vezi, Doamne!, statul vrea să juggleze sistemul editorial, că burocrația vrea să-și aservească editurile, intelectualii ș.a.m.d.! Câți au cea mai mică intenție să se încadreze în termenele pe care ei înșiși le-au stabilit înainte de a depune proiectele pentru finanțare? Sunt întrebări de pus. Dar sunt întrebări la care ar trebui să se și răspundă.

Dar care scriitor are curajul să dea în judecată o editură pentru că nu i s-au plătit drepturi de autor, pentru că i-a fost întârziată nejustificat apariția unei cărți pentru care s-au vărsat banii de către Ministerul Culturii și al Cultelor sau de către Consiliul Național al Cercetării Științifice de când lupii albi? Să se plângă de lipsa de minimă considerație, de tratamentul uneorii umilitor din partea editorului care, de fapt, trăiește pe spinarea lui (e și normal - dacă încercăm să deslușim lucrurile cu mijloacele psihologiei - să-l trateze ca pe un soi de sclav, de vreme ce de pe urma lui trăiește mai bine decât el)? Mai ajunge el pe vreo listă a vreunei edituri? Va fi ținut la index pe veci, rămânându-i doar să toarne la literatură pentru serrat sau să-și schimbe idiomul în care scrie, cu nădejdea că alții vor fi poate mai sensibili la opera lui. Mira-m-aș! Occidentul e mai interesat să exporte cultură decât să importe, iar în swahili sau uigură nu cred că ne putem măsura cu nativii. Trimiteți la Gallimard, sau la Rowohlt, sau la Faber and Faber manuscrisele a cinci romane formidabile, validate de un comitet profesionist și imparțial de lectură din România și să așteptăm rezultatele!

Așa că defilăm înainte cu mersul nostru către înapoi.

În acest context, graba unor publicații ca la sfârșit de an să publice anchete este și nu este de condamnat. La urma-urmei, nu se poate, director de revistă fiind sau responsabil de pagină culturală a unui cotidian, să nu-ți informezi cititorii, la ora la care toată lumea face bilanțuri, cu câte ceva care să satisfacă această nevoie a oamenilor de sărbătoresc și de valorizări ale unei etape care se încheie. Oare ziaristiții din presa culturală nu sunt conștienți că vor mai apărea - pentru că așa a fost și anul trecut, și celălalt, și celălalt... - titluri până prin martie sau chiar aprilie? Dar pot ei să facă altceva când presiunea pentru astfel de materiale de presă este atât de mare? Și dacă revistele literare își pot permite să mai adaste în această privință, nu același lucru se întâmplă cu un cotidian.

Până la urmă, gestul desigur că-și are rostul. Mai bine un clasament subiectiv, discutabil decât nimic. Avem la ce să ne referim, e o formă de a vorbi despre cărți și autori. Pentru că, să nu neglijăm faptul că aceste anchete și statistici au o valoare de moment. Nu le absolutizează nimeni. Este ca și cu felicitările de Crăciun și de Anul nou. Cum ar fi însă viața fără aceste felicitări, unele chiar gata fabricate de tipografia specializate?!

2. Unii autori încearcă, într-adevăr, să orienteze (cred că întrebarea dumneavoastră are în conotație, de fapt, manipularea) opinia publică. Alții sunt însă de bună credință. Chiar dacă greșesc. Chestiunea

radu voinescu cronicar literar la revista „Luceafărul“

amatorismului se pune într-o manieră foarte delicată la noi, unde tot felul de inși sferdotocți sau cu talent discutabil se bucură de elogii chiar din partea criticii așa-zicând avizate. Există o prostie a intelectualilor cu nimic mai puțin dăunătoare decât a celorlalți, ba din contra. Și uite-așa se face că mai citim despre marele dramaturg Eugen Șerbănescu, despre excepționala poetă Gabriela Vrăncianu-Firea, despre talentul ieșit din comun al cine știe cărui funcționar de pe la vreun minister pe unde îl mai poartă pașii și interesele lumești pe vreun critic improvizat, dar cu nume și uneorii - asta le-ntrece pe toate - cu operă.

3. Din păcate, nu mi se potrivește aprecierea privind preocuparea insistență și sistematică în privința aparițiilor editoriale. Când am început să țin o rubrică de critică la „Luceafărul“, o vreme, unii scriitori îmi trimiteau cărțile lor. S-au lămurit curând că nu e rost de ditirambii pe care-i așteptau și primesc din ce în ce mai rar noi apariții. De fiecare dată - cu excepția unor rățaciți, adorabili, într-un fel, în inconștiența lor - de la scriitori autentici. Editurile foarte adesea nu trimit cărți, lăsând corvoada publicității pe seama autorilor. Nu au nici un interes să-și promoveze produsele. E suficient că au prezentat acel exemplar de control la Ministerul Culturii pentru a-și încasa stipendiile și că au făcut să apară trei cuvinte în două-trei cotidiane și se consideră cu datorii împlinite. Așadar, în ce mă privește, urmăresc ce pot și cum pot. Cu majoritatea celor care scriu despre cărți e la fel, dar nu știu dacă vor să și recunoască. Asta e situația, avem atâtea cărți câte putem cumpăra sau cu câți prieteni scriitori ne-a blagoslovit Dumnezeu. Apare o carte la Cluj sau la Iași, iar tu, dacă ești din altă parte, afli - dacă afli - după un an.

Drept e că o bună informare o pot asigura cronicile din revistele care apar în diferite zone. Dar nu e tot una cu a lua contact direct cu textul, cu a contribui tu însuși la circulația ideilor lui, cu a le integra într-o dezbateră, cu a le face să trăiască mai mult și mai departe de vatra unde au fost născute. Iar scriitorii români și cărțile lor merită asta. Cultura română - în ciuda ifoselor unor provinciali (cu adevărat și incurabil provinciali; când apare o carte importantă a unui scriitor de la Iași, eu, la București,

sunt în provincie, așa trebuie văzută această dialectică între centru și margine) - are nevoie de acest dialog între mințile ei luminate. Criticul, adesea, este tocmai mijlocitorul acestui dialog.

De fapt, și ancheta „Luceafărului“ pică prea devreme. Scriu aceste rânduri la mijlocul lui ianuarie și se întâmplă să am informații certe că la această oră se află în tipografiile sau nu au plecat încă din edituri destul de multe titluri care vor apărea peste două sau trei luni având menționat pe copertă anul 2001.

Având în vedere cele de mai sus privind încă neîncheiatul an editorial și considerând că atât de repede - chiar în condițiile în care s-ar fi încheiat -, orice ierarhizare ar fi dubioasă, voi cita, într-o ordine absolut aleatorie, câteva din titlurile care mi-au atras atenția în 2001: **Istoria literaturii române** între 23 august 1944 și 22 decembrie 1989, de Marian Popa, o lucrare pe care o consider monumentală (aici nu mai încapă loc de principiul distanței, al trecerii timpului, ea se vedește așa dintru început, pur și simplu), trilogia despre imaginar a lui Valeriu Filimon (**Poetica imaginarii românești, Imaginarul și comparatismul, Imaginarul și publicul literar**), cartea lui Mircea Bârsilă **Dimensiunea ludică a poeziei lui Nichita Stănescu**, romanul lui Marius Tupan **Batalioane invizibile**, încheierea apariției la Paralela 45 a dicționarului **Scriitori români din anii '80-'90**, coordonat de Bogdan Lefter (fapt care se cuvine salutat în condițiile în care **Dicționarul scriitorilor români** de la Fundația Culturală Română se pare că a sucombat pe parcursul procesului editorial, iar cel promis de Academia Română nu se mai naște), ediția de **Teatru** a lui Teodor Mazilu, îngrijită de Philippe Loubière (?!), două cărți care luminează multe dintre aspectele creației și răvnei pe tărâmul culturii ale unor literați prestigioși cum sunt Ion Pop (**Viață și texte**) și Marin Mincu (**A fi mereu în miezul realului**), memoriile lui Romul Munteanu, **O viață trăită, o viață visată**, care nu înțeleg nici acum de ce n-a fost remarcat pentru forța lui de a practica acest gen într-o manieră a autoanalizei la care nici un scriitor român nu a cutezat încă, volumul de povestiri **Cei trei copii Mozart**, de Alexandru Eco-voiu, foarte interesantul debut al lui Gabriel H. Decuble, **Epistole... și alte poeme**.

4. Am remarcat, la rândul meu, că unii simt nevoia să-și dovedească faptul că sunt scriitori sporindu-și neapărat numărul cărților. Altorii li s-a cultivat, li s-a înecat greșita imagine despre sine chiar de către critici, care n-au avut curajul sau n-au avut capacitatea să vadă că împăratul e gol. Despre Far Neagu a ieșit la iveală abia acum, grație Luminiței Marcu, ceea ce trebuia observat de acum douăzeci de ani, când în textele sale nu mai putea fi regăsit scriitorul din **Îngerul a strigat**.

Cât despre sintagma „scriitori de autoritate“, ea nu mai are acoperire în literatura română contemporană, aproape exclusă de la interesul publicului. Că unii scriitori sunt mai prețuiți decât alții în lumea literară ține adesea de alte circumstanțe decât de valoarea cărților.

5. Din păcate, momentele faste la care trimite întrebarea sunt tocmai anii vechitului regim, când scriitorul era o autoritate. Se pare că scriitorii din epoca modernă se împacă în general bine cu politicile autoritare. A spus-o Julien Benda, nu eu. Dar nu e locul să fac o descriere a mecanismului prin care se ajunge la prestigiu (de foarte multe ori și în mod real, cinstit, fără concesiile majore privind politicul și propaganda; nu mai sunt de prețuit acum Ștefan Aug. Doinaș, Nicolae Manolescu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Ștefan Bănuțescu, Mircea Nedelciu? Ba bine că nu!) în asemenea condiții.

Să nu neglijăm aici vina cititorului. Câți dintre cei care ieri făceau cozi la librărie mai citesc azi? Și nu vorbesc despre cei care s-au înglodat în profesii lucrative și circulația banilor îi obligă să fie mereu pe metereze. Ci despre cei care au cedat locul lecturilor bune atmosferei *talk show*-urilor de prost gust, publicațiilor precum „Plai cu boi“, „Academia Cațavencu“ *und so weiter*. Înainte de '89 se vindeau până și cărțile proaste. Acum nici cele bune nu mai au căutare. Cititorul român e foarte vinovat față de scriitorul român.

Ce se poate face? Nu vi se pare că ar putea fi tema unei alte anchete?

1. Oricât ar fi de subiective, asemenea anchete fixează niște puncte de reper. În jurul unor asemenea repere se poate, pe urmă, discuta. Ceea ce este cu adevărat grav nu e subiectivismul, ci deprofesionalizarea criticii, care a început după 1989 și capătă cote tot mai alarmante fiindcă, dintr-un motiv sau altul, mulți dintre criticii care se bucurau înainte de autoritate nu mai scriu sau scriu tot mai puțin, iar cei care s-au grăbit să le ia locul par, de cele mai multe ori, lipsiți și de metodă, și de personalitate, și de cultură. Așa se face că discursul critic s-a convertit într-o formă - nu neapărat mai elaborată - de publicitate. Sigur, există în viața literară grupuri și grupușcule, jocuri de interese etc. (ele erau și înainte), dar există, de asemenea (atunci când e vorba de stabilit niște ierarhii), și o teribilă nepricepere. Așa că, atunci când dai peste acele amestecuri pestrice de nume și titluri la care vă referiți și când se întâmplă să nu ghi-ști instantaneu interesul ce se ascunde în spatele lor, nici nu știi dacă ele sunt rezultatul spiritului de gașcă sau al incompetenței. Având însă în vedere caracterul anarhic al producției editoriale neputința de a te ține la curent cu toate aparițiile (bunăoară, cărțile de poezie sunt aproape cu neputință de procurat din majoritatea librăriilor), asemenea liste nu sunt total inutile. Desigur cu condiția să se recunoască de la bun început, chiar de către autorii lor, că ele nu au și nu pot avea valoare absolută.

2. Unii au ieșit, alții n-au intrat niciodată în calcule, fiindcă nimeni nu i-a citit cu atenție. Fără a fi, nici unii, nici alții, neapărat niște veleitari. Și pentru că întrebarea se referă doar la cei „iesiți din calcule“ vreau să spun că, în anul de grație 2002, nu se mai citește așa cum se citea în 1992. Sau în 1982. Iar cărțile pe care le parcurgeam cu interes acum un deceniu sau două se poate întâmpla să nu ne mai spună nimic. Așa se face că, de exemplu, faimoasa **Listă** a lui Nicolae Manolescu, care vrea să impună un canon (nu știu de ce, pentru mine „canonizare“ rimează perfect cu „îmbălsămare“) are, tocmai pentru că face abstracție de producția literară a ultimilor zece ani, aerul unui... document de epocă. Fiindcă unii dintre autorii despre care se vorbește acolo s-au „decanonizat“ între timp și lipsesc o serie de „canonizabili“, care, fie că aparțin promoțiilor mai recente, fie că n-au fost luați în calcul de critic la momentul potrivit, având în schimb o foarte bună receptare ulterior (De exemplu, Nora Iuga sau George Almosnino).

3. În poezie aș menționa mai întâi **Fugile postmoderne** ale Angelei Marinescu. Mi-au mai reținut atenția volume semnate de Adrian Popescu, Marta Petreu, Andrei Zanca, Ion Stratan, Marian Drăghici. Un eveniment editorial este fără doar și poate volumul scos la Editura Vinea, care cuprinde toată poezia lui Paul Daian. Aici trebuie făcută o precizare: în ciuda celor care poate nu l-au citit și îl consideră un simplu personaj pitoresc, Daian este, după părerea mea, cel mai important exponent (alături de Cristian Popescu) al valului post-'80, și dincolo de asta, un foarte mare poet.

PARADOX DRAMATIC

DRACULA ȘI CULTURA

octavian soviany

*cronicar literar
la revista „Luceafărul“*

Dintre cei foarte tineri se impune Adela Greceanu cu a cărei poezie lirică feminină pare a se îndrepta spre o nouă paradigmă, iar volumul său, **Domnișoara Cvasi**, confirmă din plin elogiile cu care i-au primit cartea de debut critici de primă mărime ca Marin Mincu sau Nicolae Manolescu. Cel mai interesant volum de debut cred că este cel al lui Adrian Urmanov, **Cărnurile Canonice**, care impresionează prin totala implicare existențială în actul poetizării. În proză, un eveniment îl constituie apariția volumului al treilea din ciclul romanesc al lui Marin Mincu, **Intermezzo**. Căci **Intermezzo** este cu siguranță unul dintre cele mai importante romane post-belice și cea mai bună dintre cărțile domnului Mincu.

4. Faptul de a scrie este, în general, un eșec. Fiindcă totdeauna cartea pe care reușești să o scrii și să o tipărești este mai proastă decât cartea pe care ai visat-o. N-aș putea spune care este eșecul cel mai spectaculos al anului, dar cred că acesta s-ar cuveni să fie **Istoria...** lui Marian Popa (pe care n-am citit-o), fiindcă, desigur, se poate eșua și pe 50, dar și pe mii de pagini, dar ce ar putea să fie mai spectaculos decât să ratezi o tentativă de o

asemenea anvergură? Lăsând la o parte vorbele în doi peri, dacă nu pot (și nu vreau să vorbesc despre eșecuri, pot să vorbesc, în schimb, despre dezamăgiri. Ei bine, o asemenea dezamăgire a fost, pentru mine, **Lista** lui Manolescu, cu atât mai ciudată cu cât domnul Nicolae Manolescu a fost într-un fel „profesorul de literatură“ al generației mele. Citind (sau recitind) aceste texte am avut senzația pe care o ai când, după mulți ani, îți reîntâlnești o iubită din tinerețe și descoperi că aceasta, deși este încă frumoasă, nu mai seamănă întru totul cu imaginea pe care i-o păstraseși, iar asta te contrariază până la suferință. Și simți că ceva nu este în ordine, cu iubita sau cu inima ta, care a devenit o dată cu trecerea timpului cărcotașă și nesimțitoare.

5. Există o prejudecată, moștenită de pe vremea comunismului, că artistul trebuie să fie un privilegiat care stă în tribună cu Dej de 1 mai și 23 august, se bucură de stipendii grase, mediatizare etc. Dar aceasta este o prejudecată, ba chiar o prejudecată periculoasă, căci, prin chiar statutul său artistul este în realitate un „marginal“. Oricât de bogată ne-ar fi imaginația nu ni-l putem închipui pe Eminescu Ministru al Cultelor nici pe Lautréamont decorat cu Legiunea de Onoare și primar al Parisului. În fond, scriitorul (atunci când este cu adevărat mare) nu se preocupă (nu se poate preocupa) decât de propria-i artă. Dacă dorește bani e mai recomandabil să intre în afaceri, iar dacă dorește glorie, să devină star de televiziune. Nu trebuie să uităm că, în fond, arta este profund subversivă și nu trebuie să ne așteptăm ca ea să fie privilegiată de un stat sau o societate cu care ea se găsește de fapt într-un război permanent. Un scriitor autentic își va găsi în cele din urmă și cititori. Și asta mai curând acceptându-și condiția de marginal și de protestatar decât încercând inutil să trăiască în căldășie cu o putere care îl disprețuiește și, în același timp, se teme de el. Sigur, statul ar trebui să se implice mai mult în inițiativele culturale de interes național. Dar dacă n-o face - cu atât mai rău pentru el (statele mai deștepte o fac). Nu l-am văzut niciodată pe domnul prim-ministru entuziasmându-se pentru un proiect cultural așa cum se entuziasmează pentru pacostea națională numită Dracula Land. Și ce demonstrează asta? Că puterea politică (de orice culoare, nuanță etc.) se simte mai solidară cu Dracula decât cu cultura. De fapt, știm încă de la Nietzsche că statul este cel mai rece dintre monștri reci. Și atunci, domnilor?

PARADOX DRAMATIC

Paradoxul dramatic al literaturii românești destinate teatrului constă în aceea că, deși nu se prea joacă, dramaturgia se scrie în draci (nejuocându-se, ar fi, poate, normal să nu se mai scrie). Dramaturgii noștri au o vocație sisifică și perseverează în a scrie piese de teatru, a le publica în reviste sau în volume, cu foarte puține șanse de a le vedea pe scenă. Din acest punct de vedere, anul 2001 a fost pentru dramaturgia autohtonă mai mult un an editorial decât unul teatral. S-au jucat, după cunoștința mea, câteva piese în premieră: una de Dumitru Radu Popescu (**Regii pețitori**), la Teatrul Național din Craiova, una de Mihai Ispirescu (**Petrecere într-un pian cu coadă**), la Teatrul "Toma Caragiu" din Ploiești, **Ceasornicăria Taus** de Gellu Naum, la Theatrum Mundi, o piesă de Alina Nelega, la Teatrul Ariel din Târgu Mureș, o piesă de Olga Delia Mateescu, la Teatrul Național din București, o piesă de Denis Dinulescu, la Teatrul din Arad, o piesă de Mircea Radu Iacoban, la Teatrul "Mihai Eminescu" din Botoșani, o piesă de Paul Ioachim, la Teatrul "George Ciprian" din Buzău, una de A. Lustig și alta de Cristina Tamaș, la Teatrul Național "Vasile Alecsandri" din Iași, o piesă de George Astaloș, la Teatrul "Anton Pann" din Râmnicu Vâlcea, o piesă de Ștefan Caraman, la Teatrul "Andrei Mureșanu" din Sfântu Gheorghe, una de Horia Gârbea, la Teatrul "Elvira Godeanu"

din Târgu-Jiu, o piesă de Paul Miron, la Teatrul Național din Timișoara. Poate, alte câteva de care să nu știu. Puțin, totuși, pentru câte piese s-au scris, pentru câte s-au tipărit (au apărut volume de Iosif Naghiu, D.R. Popescu, Gellu Naum, Paul Ioachim, M. Ispirescu, Olga Delia Mateescu, Ștefan Caraman etc., plus volume colective editate sub îngrijirea Asociației Scriitorilor din București), pentru câte speranțe s-au pus într-o relație firească dintre textul scris și spectacolul teatral.

Cred că este timpul să înțelegem - să înțeleagă teatrele, dramaturgii, criticii - că dramaturgia nu este scrisă pentru a fi citită, ci pentru a fi reprezentată pe scenă. Câți citesc piese de teatru? Cel mult câțiva profesioniști (regizori, actori, secretari literari, directori de teatru, critici dramatici, studenți la facultățile de teatru). Teatrul nu este literatură, nu este precum proza, poezia, publicistica. A constat și I.L. Caragiale, într-un articol publicat în 1897 în "Epoca" și intitulat "Oare teatrul este literatură?", articol reluat în **Opere**, vol. III, ediția Paul Zari-fopol, Editura "Cultura Națională", 1932: "Dar câte sunt mijloacele convenționale pentru transmiterea unei intenții artistice? Sunt desigur multe și mulți critici au căutat să le clasifice. Din câți am citit până acuma, nu am găsit în nici unul o părere deosebită, în privința teatrului; pentru toți dramaturgul e considerat ca *un fel* de literat sau poet, iar piesele de tea-

dumitru solomon

*cronicar literar la revista
„Scena”*

tru ca un fel de producții literare sau poetice. (Teatrul, după părerea mea, nu e un gen de artă, ci o artă de sine stătătoare tot așa de deosebită de literatură în genere și în special de poezie, ca oricare altă artă - de exemplu arhitectura (...)) Nu! Teatrul și Literatura sunt două arte cu totul deosebite și prin intenție și prin modul de manifestare al acesteia".

Dramaturgia, dacă nu merge pe scenă, rămâne în raft, dacă nu are spectatori, riscă să nu aibă nici cititori.

ioan iancu

*cronicar literar
la revista „Ramuri”*

O CĂUTARE ACERBĂ A VALORILOR

lora care nu fac parte din „gașca noastră”. Așa vor veletarii și impostorii, grafomanii și logoreicii, infatuții și obscurii! Dar cine se uită în gura nebulilor?!

3. A te ocupa „insistent și sistematic”, de-a lungul unui an, de aparițiile editoriale de toate genurile este nu numai o exagerare „în termeni”, ci și o imposibilitate. Cred că și „criticii de profesie” (vreau să spun: cei care nu fac nimic altceva decât critică) abia dacă pot răspunde, cât de cât mulțumitor, la această întrebare. „Titularii de rubrică” - ca mine și ca mulți alții - sunt în stare să spună „cu mâna pe inimă” ce se petrece în zona pe care o supraveghează. În cazul meu - proza, de doi ani încoace. Chiar și din acest gen, mai atractiv decât altele, nu se poate citi anual mai mult de o duzină de cărți, la care se adaugă, în limita timpului disponibil, alte lecturi preferate, studii de specialitate, reviste, ziare, tv, rezolvarea unor chestiuni familiale, materiale, *loisir* etc. Stăm prost cu timpul, domnilor! Totuși, ca unul care s-a ocupat de o zonă restrânsă din literatura anilor trecuți (proză), m-aș încumeta să dau, fără o ierarhizare de tip clasament (ador clasamentele altundeva decât în sport) nu câteva titluri, ci doar câteva nume de prozatori vii, unii consacrați mai demult, alții mai de curând: Nicolae Breban, Constantin Țoiu, Dan Stanca, Marius Tupan, Gabriel Chifu (chiar dacă cei mai mulți îl știu bine doar pe poet), Ion D. Sirbu (mult mai viu... *post mortem!*) și, de ce nu?, Radu Aldulescu și Ioan-Mihai Cochinescu.

Nu prea plouă cu cărți de proză notabile. Scump, scump, vremuri grele, vorba știm noi a cui!

4. Chestiunea cu „scriitorii de autoritate” (!), care, între altele, sună și prost, este o **formă a nevoii servile de a adula** a celor care se simt cu adevărat mici. Pentru o gândire scundă înseamnă și „înghetarea literaturii” în ograda cu statui a „eternilor”. Este o gândire care nu valorizează (cum ar putea s-o facă, în servilismul ei?), ci cădelnițează în stil ritualic totalitar. Ar trebui ca și în literatura română

totalitarismul să ia sfârșit și să fie permis să învățăm că:

1. Oricând/cândva vor apărea scriitorii care pot și trebuie „să ne dea palma” de la prima carte și care, în condițiile „bălciului” de azi numit „piață”, ai trebui descoperiți și ajutați să se ridice.

2. Unii scriitori, încă „fără statui” în ograda totalitarismului literar, pot evalua mai lent, dar oricând/cândva pot să dea o operă „de geniu” (sintagmă atât de dragă în zona ogrăzii cu pricina). Trebuie să învățăm să relativizăm, dar să și respectăm ceea ce este mai puțin (cel mai puțin?) relativ: valoarea. Printre găști și idoli de lut, printre idiosincrazii și mumii, printre carieristi și maniaci, printre trogloditi și lingăi, printre ingratitude și boală!

5. Pare-se că niciodată statul român (de când e el „stat modern”) n-a vrut, n-a știut, nu s-a interesat să susțină cultura națională. S-au cultivat, *malheurusement*, artiștii de curte, „saltimbancii și irozii”. O dovadă: cei mai mari savanți, artiști și scriitori ai ultimului secol au fost ajutați, cultivați și recunoscuți de străini: C. Brâncuși, Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, St. Lupasco, George Emil Palade, Henri Coandă, Victor Brauner, Tristan Tzara ș.a.m.d. Am enumerat „la întâmplare”. În țară au fost „uciși” cei mari care au mai rămas: Lucian Blaga a fost dat de o parte, cu ajutorul puterii prosovietice, de la Nobel; Mircea Vulcănescu a murit într-o celulă înghețată la Aiud; V. Voiculescu a fost aruncat în închisoare la vârsta de 72 de ani; Paulescu a pierdut și el Nobelul, fiind furat de alții; Șt. Odobleja a fost silit să tacă, fiind marginalizat, în timp ce Nobert Wiener breveta ceea ce el descoperise deja. La noi, cultura, artele, știința, literatura rămân în continuare o aventură personală a celor care, vorba lui Gide, nu se pot lăsa de ele, a celor care se sacrifică pentru ele dintr-o zeiască vocație. Pe urmă, vin unii care se pricep să tragă toate foloasele „nu slăvindu-te pe tine, lustruindu-se pe ei”. Necrofagie culturală!

1. Cum să nu-și aibă rostul? În primul rând, atrag atenția asupra unor cărți, asupra unor autori, asupra unor evenimente literare pe care, în îmbulzeala de corupți și de coruptibili, de scandaluri bancare, financiare și erotice le-am trece cu vederea. Sigur că martorii literaturii nu sunt creditabili, fiindcă nu au cum să ajungă la toate cărțile care apar: apar multe și destule nu ies în librării. Dar nici cei mai strângători n-au cum să citească toate cărțile la care ajung. Aveți dreptate, unele răspunsuri ale invitațiilor la taclalele sfârșitului de an sunt de pomină. Atunci când nu citezi între **Cărțile anului** publicațiile Fundației „A treia Europă” din Timișoara te faci de râs. Așa cum ești ridicol când spui că „A treia Europă” optează pentru federalizare, regionalizare și alte prostii. Un șmecher a venit cu Baubaul regionalizării și nimeni n-a mai scos un cuvânt despre grupul de la Timișoara. Le recomand să citească cele două cărți ale mele, **Mitteuropa periferiilor** (Polirom) și **Despre regi, saltimbanci și maimuțe** (Măneasa), ca să afle cu ce se ocupă și ce gândește grupul. Dacă nu în întregime, cel puțin o parte din el. Dacă nu o parte însemnată, măcar președintele. Fiindcă nu scriem cărți ca să ne aflăm în treabă, vă atrag atenția asupra lor.

2. Pe una dintre tarabele din Piața Victoriei (cea din Timișoara, nu-i așa?) am descoperit un titlu pe care mi-ar fi plăcut să-l citesc pe o carte mai bună: **Fetele bune merg în rai, fetele rele merg unde vor**. Cam așa se întâmplă și cu cărțile: ele sunt scrise de băieții buni care adună voturi, premii, articole, fraze în articole de bilanț și de băieții răi, care sunt huliți cu toată energia: energie de care sunt capabili doar suporterii băieților buni. Cum asta s-a întâmplat în fiecare an, nu e supărare mare. Necazul este că în 2001 a apărut cartea unui băiat foarte rău, care a devenit automat tabu. De altfel, e greu să vorbești în cadrul unui bilanț (chiar cu băieți buni și băieți răi, cu fetele gospodine și cu fetele năvălășe) despre **Istoria literaturii române de azi pe mâine** a lui Marian Popa. E greu, fiindcă performanța documentară va fi cu greu egalată chiar de echipele de academicieni ale lui Eugen Simion; pe de altă parte, fiindcă foarte mulți scriitori au parte nu de portrete, ci de caricaturi. Iar în uriașa avalanșă de documente, informația că Liebhard a fost șef de publicație nazistă (informație eronată), că un cutare și-a scris cutare roman conform programului legionar (informație eronată, pentru cine cunoaște bine chestiunea), că un cutare suprarealist român e evreu... Fiecare mare Istorie a literaturii era o provocare, dar provocarea lui Marian Popa depășește, în acest timp în care cuvintele fascist, nazist, filosemit, antisemit au primit conotațiile unei bibliografii imense, orice imaginație. Dar trebuie să te miști foarte bine în domenii de strictă specializare ca să-ți dai seama de unde și până unde se întinde adevărul documentar și de unde încep ficțiunile, de unde începe **represiunea**. Fiindcă Marian Popa are polițe de plătit - și le plătește cu inteligență și cu cinism. Între cărțile ocupate cu plătitul polițelor, lider era Paul Goma. Din 2001 șef de coloană e Marian Popa.

S-a discutat mult despre culegerea de cronici a lui Nicolae Manolescu - despre **Lista lui Manolescu** - una dintre aparițiile importante ale ultimilor ani. Ion Simuț, un critic cu instinctul prezentului cum puțin avem -, a încercat să facă din apariția cărții un „eveniment al canonului” - să realizeze, pornind de la cartea lui Manolescu un dialog despre canon. Canonul, scrie Simuț, a fost așezat în literatura română actuală, de Nicolae Manolescu. Cei pe care i-a reținut Manolescu au rămas, ceilalți, nu. Dacă Manolescu a definit canonul, dacă avem în față **Lista lui Manolescu**, operațiunea de decanonizare a literaturii române poate fi zărită cu ochiul liber.

Cu ochiul liber: ar trebui să numim abundența de dicționare, de opere, de autori, care apar pe piață. Ion Pop, Aurel Sasu, Mircea Muthu, Nicolae Bocean coordonează grupuri importante de scriitori, de teoreticieni, de critici, de istorici care produc cărți

BĂIEȚI BUNI, BĂIEȚI RĂI

cornel ungureanu cronicar literar la revista „Orizont”

masive - opuri fundamentale. Antologiile de literatură sunt, parcă, din ce în ce mai bine făcute: personalizate, ar merita un dialog amplu. Văd că nimeni nu scrie despre aceste cărți - despre istoriile literaturii române, despre sintezele care ar trebui comentate. Unele sunt excelente, altele jalnice.

3-4-5. Dacă în zona eselui, cărțile semnate de Gabriel Liiceanu (**Declarație de iubire**) și ale lui Patapievicu (**Om recent**) mă obligă să las puțină pauză ca să scriu că există autori în România care ar putea opri delirul jurnaliștilor în căutare de senzational (și prima și a doua propun rectificări fundamentale în dezbaterile de gazetă asupra unor autori și concepte judecate „ca la ușa cortului”), dialogurile lui Sorin Antohi cu Adrian Marino și Mihai Șora (ca și studiile, articolele, postfețele aceluiași Antohi) mă fac să cred că nu-i foarte greu să atingem, în cultură, starea de normalitate. Livius Ciocârlie, Irina Nicolau, Theodor Baconski, Dan C. Mihăilescu sunt autori de o erudiție nepereche care scriu cu folos într-o cultură care are nevoie de înțelepciunea și de talentul lor. Rău și cu suficiență se scrie încă despre D. Țepeneag, citit pe fragmente și înțeles doar ca prozator. Opera fundamentală a lui D. Țepeneag este **Cahiers de l'Est**, și nu cred că a lipsit foarte mult ca literatura europeană (sau literatura secolului al XX-lea) să aibă, înainte de Kundera, un alt reper fundamental. Păcat că extraordinara investiție din revista animată de Țepeneag nu s-a coagulat într-un eseu de formula **Tragediei Europei Centrale**. Păcat că autorul ei s-a plictisit prea devreme și a lăsat un spațiu prea mare de manevră pentru alții. Dacă spun că, după fiecare roman al lui Țepeneag, regret marea neînțelegere a noastră față de uluitorul personaj (față de previzibilă ratare a lui - ca toate ratările românești) nu neg și iscusința ieșirilor în arenă, ci evoc încă un contratimp cultural. **Ficțiunea jurnalului intim** de Eugen Simion, **Voința de putere** de Nicolae Breban, **Jurnalul** lui Mircea Cărtărescu arată voința de monumental a unor autori care s-au exprimat bine și altădată pe un mare număr de pagini. În prim-planul anului literar trebuie așezate volumele Anei Blandiana și ale IPS Nicolae Corneanu, cărți-sinteze asupra unui itinerariu cultural-spiritual exemplar.

Voință de monumental pe care o descoperim și în cărțile care evocă spațiul carceral „românesc”. Cărțile lui Anton Golopenția (îndeosebi **Ultima carte**), realizate de Sanda Golopenția, sunt printre cele mai însemnate ale anului.

N-o să înțeleg niciodată de ce presa românească, atât de grijulie la începutul anilor '90 cu „scriitorii din exil”, nu a mai scris (aproape) nimic despre importanțele cărți ale lui Mircea Eliade, Emil Cioran, ale Monicăi Lovinescu, ale lui Virgil Ierunca sau ale lui Paul Miron. Cu atât mai mult cu cât ultimul a împlinit în anul ce s-a încheiat 75 de ani. Cu atât mai mult cu cât, la 75 de ani, Paul Miron e în librării cu câteva cărți importante. Cu atât mai mult cu cât o carte semnificativă a Evei Behring (**Scriitori români din exil 1945-1989**) și alta a lui Mircea Anghelescu încearcă recapitulările cuvenite.

Mă întrebați despre cărțile ratate ale anului - întrebare grea, fiindcă ratările de azi înseamnă, iată, în acest timp al schimbării canonului, succesele de mâine. Uneori, o carte e un mic fragment al unei acțiuni culturale importante. Nu numai cărțile maștrilor sugerează asta, ci și cele ale (mai) tinerilor. Și dacă observați că n-am scris nimic despre cărțile (mai) tinerilor, nu înseamnă că ele nu exprimă momente de vârf ale anului care a fost Paradoxal, volumele lui Alexandru Mușina, Ion Simuț, Adrian Oțoiu, Andrei Bodiu, ale Simonei Popescu, ale lui Marius Lazurca, Ciprian Valcan, Constantin Jinga trebuie citite împreună cu alte pagini (importante!) ale numiților. Ei exprimă, cu asupra de măsură, un timp al culturii care nu mai poate fi numit, decât tot mai rar, cu ajutorul unei cărți.

Dar timișorenii? Aici **Facerea. Tratat despre ființă** a lui Corneliu Mircea mi se pare a ilustra ideea de sinteză, atinsă după o viață de cercetare și de meditație, lângă mari oameni ai culturii. Nu știu cine se va încumeta să scrie (în cunoștință de cauză) despre monumentalul op. Ca întotdeauna, aparițiile în librării ale lui G.I. Tohăneanu (anul acesta, cu o carte despre Ion Budai Deleanu) mă fac să mă simt bine în această Timișoară a ilustrațiilor profesori. Mircea Mihăieș a patronat, în interiorul editurii Polirom, un șir de colecții, a prefațat sau însoțit un mare număr de cărți și de autori. A avut un an Editorial bun. Marcel Tolcea își tipărește, deocamdată pe fragmente, impunătoarea sa teză de doctorat dedicată ezoterismului (via Eliade-Avramescu). Lucian Alexiu publică deocamdată volume de poezii, cu prefețe ale elasicilor în viață. Cu un pic de efort (și falsificând puțin documentele geografiei literare) îi includem în „teritoriul timișorean” pe Ondrej Stefanco, o instituție culturală de anvergură, autor al unei reviste bilingve și a unui șir lung de cărți care creează punți importante între România și Slovacia, pe Florin Bănescu, singurul comentator atent al aparițiilor din acest spațiu, pe Ada Cruceanu și pe Octavian Doclin. Marika Pongracz Popescu și Mandica Gyorgy au obținut succese în Ungaria, Eleonora Pascu, în Austria. Profesioniști adevărați, Doina Comloșan și Alexandru Ruja au fost, deopotrivă, editori și autori de cărți. Patru cărți despre Sorin Titel - Ada Cruceanu, Elisabeta Lasconi, Elisabeta Roșca, Daniel Vighi, arată că importantul scriitor bănățean rămâne în actualitate.

În fine, în apropierea Timișorii, într-un sat care se cheamă Belinț, există un traducător din literatura germană care a ajuns la volumul al patrulea al versiunii românești a lui Nietzsche - opere complete. Se cheamă Simion Dănilă și ar merita un pic de atenție.

ASTĂZI, PENTRU MARELE PUBLIC, SRIITORUL ESTE DOAR UN NUME PE O COPERTĂ

1. Nu. Atâta vreme cât lumea noastră literară este împărțită în grupuri și grupulețe care își duc viața fie pe lângă o revistă literară, fie la cafenea. Nu mai departe am rămas uluită de atacul în „România literară” a prozatorului Radu Aldulescu, de altminteri un autor respectabil, împotriva colegului de generație, poetul și dramaturgul Horia Gârbea. Nu se poate așa ceva. Într-o lume civilizată un asemenea atac nu ar fi fost găzduit într-o revistă cum este „România literară”. Dar noi nu trăim într-o astfel de lume și atunci orice este posibil. Asta, pe de o parte. Pe de altă parte, atâta vreme cât literatura noastră nu circulă, adică volume apărute la Iași, spre exemplu, nu le găsești la București, deci nu le poți citi, atunci nu poți să ai o privire de ansamblu asupra anului editorial, asupra autorilor momentului. Asemenea anchete nu pot da decât o imagine fragmentară a literaturii noastre actuale. Nu mai vorbesc de critica literară care și-a pierdut exercițiul pe care îl avea înainte de '89. Este adevărat, nu mai există un Laurențiu Ulici, care să scoatească în toate ungherele patriei pentru a găsi autori valabili, iar cei rămași în viață se mulțumesc să-și reediteze cărțile sau să propună „canoane” literare din texte scrise înainte de anii '90. Deci nu există o axiologie, nu există direcții critice, totul este un amalgam, un păienjenis în care cu greu poți să-ți faci o imagine veridică asupra literaturii contemporane. Observ cu stupefație autori de mai mică importanță sunt adulți de unele reviste literare, în timp ce autorii importanți stau undeva la marginea fenomenului, scriindu-și în niște și amarăciune cărțile.

2. În primul rând, nu există calcule ale cititorilor. Critica literară este cea chemată a realiza o axiologie a valorii literare. În genere, publicul se înleaptă spre autorii știuți de el, mai puțin caută cu ebrilitate „noutăți” prin librării. Nici nu are bani, și așa din economii își cumpără cărțile autorilor preferați. Sunt câteva instituții care ar trebui să facă educație în țara asta. Mass-media scrisă și audio-video, Ministerul Culturii și Cultelor, fundațiile și institutele de cultură ș.a.m.d. Numai că toate aceste instituții, cu mici excepții, nu-și urmează rosturile pentru care au fost create. Și atunci, publicul se află într-o degradingoladă estetică. Din noianul de cărți care tot apar la editurile românești nu știe ce să leagă. Merge pe intuiție, pe fler. În ceea ce privește materialismul, el nu ține de rigorile capitalismului. Împotriva, capitalismul impune o confruntare a valorilor. La noi nu se poate vorbi de un capitalism eritabil. Ci, mai degrabă, de un pseudocapitalism influențat de comuniste și mafioate. Trăim într-un ostcomunist atât ca mentalitate, cât și ca manieră și acțiune și a ne comporta. Nu uitați că și acum 2 ani tot „amatorii” ieșeau în față. Regretabil este că a trecut un deceniu și ceva, iar în societatea românească nu s-a schimbat mai nimic din punctul de vedere al mentalității. Există acum un soi de parveitism - Dinu Păturici și Tănase Scatii multiplicați - în politică, economie, cât și în cultură.

3. Această întrebare sună ca un top pe care revista „Lucașfăru” vrea să-l realizeze. E dreptul ei, dar topul nu poate avea valoare națională, din motivele pe care le-am arătat, răspunzând la prima întrebare. Din punctul meu de vedere, nu pot spune că anul 2001 a fost unul reprezentativ pentru literatura noastră. Nu au fost, cum s-ar spune, „tunuri” editoriale. Prea puține cărți de proză, poezie, critică literară și eseuri rămân notabile. Pot spune că în materie de proză ne aflăm în continuare într-un post-postmodernism fără perturbări spectaculoase. Dar în ceea ce privește pe autorii intrați în istorii literare, aceștia au venit cu o continuare a elementelor stilistice și cu o

mariana criș cronicar literar la revista „ABC”

temă actuală: impactul puterii asupra maselor. Mă gândesc la **Batalioane invizibile**, romanul lui Marius Tupan, care propune o parabolă asupra puterii și a manierei în care masele sunt manipulate. Un roman foarte bine scris, care ar putea fi tradus și ar face carieră în Occident. Apoi la **Cartoful puterii**, cartea craioveanului Gabriel Chifu, un roman tot al mecanismului puterii, și la edițiile definitive apărute la Editura Alfa; trilogia **Somnul vameșului**, a lui Bujor Nedelcovici și volumul de **Povestiri**, al lui Ion Groșan. O apariție anunțată cu tam-tam a avut-o Fănuș Neagu, propunând prin romanul **Amantul mării Doamne Dracula**, o reînnoțire a limbajului, la text. Un roman mai mult al limbajului, decât al canoanelor. În ceea ce privește poezia, singurul volum remarcabil pentru 2001 este cel al lui Ion Stratan, **O lume de cuvinte**. Prin acest volum, Ion Stratan ne demonstrează că optzeciștii au și un alt drum decât biografismul practicat cu obstinație de mulți poeți ai generației. Mai pot să remarc antologiile **Scriptor** a lui Ioan Flora și **Harrum, cartea ratării**, a lui Marian Drăghici, precum și **Tânăra Circe**, volumul de versuri semnat de George Virgil Stoenescu și debutul lui Adrian Urmanov, cu volumul **Cărnuțurile canonice**. Și cam atât. La capitolul „critică”, aici lumea literară a intrat în frison. Motivul? Apariția la Fundația Lucașfăru a **Istoriei literaturii române de azi pe mâine** a lui Marian Popa. De departe se pare, chiar dacă multora nu le convine, că această **Istorie...** este un eveniment editorial. Sigur, mulți s-au grăbit să arunce cu noroi în afirmațiile pe care Marian Popa le-a făcut în cadrul acestei **Istorie...** voluminoase (2500 de pagini), ba mai mult, am citit deunăzi în suplimentul „LA&I”, afirmațiile făcute de Dan C. Mihăilescu. Cunoscutul critic afirmă, în urma unei cercetări și comparând textele apărute în **Cartea albă a Securității** cu cele scrise de Marian Popa, că celebrul personaj Mihu ar fi însuși autorul **Istoriei...** Rămâne de văzut dacă lucrurile stau așa, probabil că în interviul pe care Marius Tupan l-a început cu profesorul Marian Popa și publicat în „Lucașfăru”, se vor limpezi aceste chestiuni. Însă dincolo de acest fapt, **Istoria...** rămâne un document al vieții literare,

propunând și o nouă axiologie literară, cu totul alta decât am fost obișnuiți până acum. La polul opus al acestei **Istorie...** se află **Lista lui Manolescu**, o istorie alcătuită din texte scrise în anii '90 și prin care profesorul aduce în discuție conceptul de canon literar. Dincolo de aceste „istorii”, o altă lucrare demnă de reținut este **Ficțiunea jurnalului intim** o întreprindere critică unică, până acum, asupra unui gen aflat la marginea literaturii, făcută de profesorul Eugen Simion. În ceea ce privește esecistica, de departe se poate reține cartea lui Horia-Roman Patapievic, **Omul recent**, o introspecție filozofică asupra contemporaneității.

4. În primul rând, în ceea ce îl privește pe scriitorul cu autoritate, acestuia îi este foarte greu să iasă pe piață cu un volum de proză sau poezie sau critică în care să-și ignore tehnicile stilistice, după decembrie '89, în care nici Buzura, nici Fănuș Neagu, nici Breban, nici Marius Tupan, nici D.R. Popescu nu și-au ignorat cu totul „obsesiile” de limbaj și situații, încât să propună un text cu totul diferit față de ceea ce publicaseră până în '89. Pot spune că se manifestă, în acest teritoriu, o continuitate a mijloacelor. Diferite sunt temele. Iar asta este altceva. În al doilea rând, poate că ar fi de dezbătut ce înseamnă eșecul în literatură. Eu nu cred în eșecul literar, mai ales venit din partea autorilor consacrați de critica literară. Există culmi și văi în creație, dar eșec nu. Apoi, eu nu cred în „oboseala” scriitorilor cu autoritate. Există o „amănare” a operei. Tot ce trăim de 12 ani a produs o bulversare a esteticului și a mijloacelor, încât vremea clarificărilor nu a trecut.

5. Cred că starea noastră economică și luptele politice sunt în strânsă legătură cu marginalizarea literaturii. Atâta vreme cât scriitorul român nu este respectat de societate, nu poți vorbi de prețuire. Și ce înseamnă a fi respectat? Să i se recunoască drepturile de autor la justa lor valoare. După cum știm, **Legea drepturilor de autor** este inexistentă pentru scriitor. Primește pentru o carte la care a muncit ani și ani, fie câteva volume pe care le dăruiește, oricum, prietenilor, fie nici un ban. Alcărgă zilnic pe la diverse oficialități pentru a primi sponsorizări sau subvenții. Iar când îi apare cartea, într-un tiraj extrem de mic, el se bucură că o așază pe un raft de bibliotecă. Ce se întâmplă la noi, nu regăsești nici în țările din fostul lagăr comunist. În România, scriitorul nu are un agent care să se ocupe de opera sa, așa cum există în Polonia, Cehia, Ungaria, ca să nu mai vorbim de țările occidentale. Este ignorat sau, în unele cazuri, disprețuit de autorități. Dacă, printr-o minune, s-a întâmplat să i se plătească drepturile de autor, banii luați nu-i ajung decât să-și achite, timp de două sau trei luni, întreținerea. În România, scriitorul poate fi asemuit salahorului, care trăiește zilnic spaima că nu-și va vedea opera publicată. Pentru a trece de acest coșmar, trebuie să apeleze la compromisuri, fie politice, fie financiare. Cum s-ar putea îmbunătăți o asemenea situație? În primul rând, drepturile de autor să-i fie plătite (aici ar trebui să intervină și uniunile de creație) la cota de inflație, în al doilea rând, acordarea burselor (fără culori politice) de creație și în al treilea rând, să se formeze și la noi instituția numită „agentul literar”. Poate perioada cea mai fastă a literaturii noastre a fost cea interbelică, când existau Fundațiile Regale, când se pleca în Occident cu burse ale institutelor de cultură, când se primea onorariul pe volumele publicate. Până când nu vom înțelege că scriitorul trebuie protejat de societate, guvernanta ș.a.m.d. nu se poate vorbi de prețuire. Trăim într-o societate a imaginii, a mediaticului. Scriitorul român nu are loc pe ecranul televizorului, iar în paginile ziarelor cu greu își găsește un colțșor. Cine se mai bate, astăzi, pe cărțile lui? Nimeni. Dacă se vând câteva volume prin librării. Până când nu vom înțelege că societatea capitalistă are alte rigori, iar scriitorii sunt elita acesteia, cei care îi dau un sens spiritual, nu vom putea vorbi de respect. Astăzi, pentru marele public, scriitorul este impersonal, doar un nume pe copertă, nume care nu-i spune prea mult. Un condeier care nu se știe pe cine slujește. Și dacă toate acestea fi-vor spuse, atunci tristețea și durerea sunt tot mai mari.

LOVITURA ANULUI A DAT-O MARIAN POPA

adrian dinu
rachieru
cronicar literar

la revista „Bucovina literară“

1. Tentativele bilanțiere își au rostul lor. Dar dacă ele „denotă doar propensiuni subiective“, cum ziceți, sfârșesc previzibil: adică vor gădila orgolii mărunte și vor servi interese de cartier literar. În acest caz, sfidând ceea ce altădată numeam raportarea la întreg și „reducerea la scară“, ele chiar că nu își mai află rostul. În plus, anchete de acest soi, fatal subiective, se iau la trântă cu haotismul difuzării (ceea ce presupune și vehicularea unor liste fatal lacunare), încurajând, regretabil, „regionalizarea“ literaturii. Ele, impulsionate de beția clasamentelor, sunt la cheremul inșilor penetranți și oferă, mai degrabă, o radiografie a vieții literare (cu grupusculele ei în gâlceavă) decât ar îngădui controlul pulsului literaturii.

2. „Descurcăreții“ o duc bine oricând. Cu un corectiv însă: *piata postumă* (P. Bordieu) nu poate fi manevrată, oricâte abilități ar cheltui aceștia. Până la urmă tot valoarea triumfă. Dar amatorismul, recunosc, își taie - momentan - partea leului și bruiajul mediatic întretine o nfuție valorică, exploatată de zgomotoși, interesați de nivelarea axiologică. Iar ceea ce numim azi *cultura media* pune umărul, în numele accesibilității, la flatarea mediocrităților, vai, câtă frunză și iarbă...

3. Nu am această pretenție. Dar niște titluri aș putea, totuși, menționa și voi încerca să mă și „justific“. Iată, în poezie, cu riscul (deja declarat) de a nedreptăți niscaiva voci (tocmai prin dificilul „acces la carte“) mă grăbesc să enumăr câțiva autori, nu chiar în gura lumii. Mă gândesc la „iluminările“ lui Nicolae Brânda din *Catabasis* (Scrisori către Euridice), un jurnal liric adunând producțiile poeticești din intervalul 1977-1988, un volum splendid, recuperator; autorul, trăindu-și reclusiunea la Beiuș (cum zice Miron Blaga), este un cărturar de o modestie dezarmantă. Sau olteanul Constantin Preda, cu o antologie scoasă la „Ramuri“, prefațată de Ov. Chidirmic, *Fantasmă cu miresme zburând*, o carte pe nedrept surdinizată. Sigur, nu pot lipsi din acest inventar poeticesc al anului scurs: Marta Petreu, Adrian Popescu, Carolina Ilica (cu *Violet-ul de la Axa*), George Vulturescu și, deloc la coadă, Eugen Dorcescu, *Exodul*; volumul său de la Editura Augusta este o culminație a liricii sale religioase, vestind antologia *Omul de cenușă*.

În proză, fiindcă *Voința de putere* a lui N. Breban încă n-a apărut (la ora când scriu rândurile de față) mizez pe D. Țepeneag. Iată, a venit, „anul Țepeneag“ și Țepe, un „campion al așteptării“ (cum se autoprozenta cândva), după studiul introductiv (temeinic) al lui N. Bârna (1998, Editura Albatros), ocupă librăriile cu *Maramureș și Prin gaura cheii*, o antologie alcătuită, firește, de N. Bârna. În vecinătatea acestor titluri așez romanele lui Marius Tupan, Sorin Comoroșan, P. Cimpoeșu, Ion Beldeanu, C. Arcu. Ar mai fi de semnalat come-back-ul fănușian (deși apariția a fost întâmpinată de o jună belicoasă cu o execuție pamfletară) și, neapărat, Camelia Toma cu proză scurtă: *Cucuveaua din strană* (Editura Criterion Publishing). Ca o curiozitate: intrăm în Anul Caragiale „fără Caragiale“ (ar spune Ioan Lăcustă) sau chiar fluturând stindardul

Anti-Caragiale (precum Gelu Negrea). Și astfel, călcăm în teritoriile criticii, acolo unde lovitura anului, zic (și scriu) fără să clipesc, a dat-o Marian Popa, bucurându-se de „complicitatea“ Fundației Luceafărul. În pofida rafalei de reproșuri, subscriem la părerea lui Al. George (și domnia-sa neiertând „bazaconiile“ care foiesc în cele două masive tomuri): e vorba de *o carte peste care nu se poate trece!* Și totuși, unii au trecut, uitând să o menționeze în diverse pomelnice; iar alții, schișând o grimasă sau un zâmbet superior, au expedit-o batjocoritor: că ar fi o pseudo-istorie, o diversiune securistă, o demonstrație a sărăciei noastre (ha, ha!), că, în fine, monstrul „pahidermic“ coboară în pornocritică ș.c.l. Vom încerca, pe larg și pe măsura puterilor, să scriem despre această carte-șoc, categoric *evenimentul anului*. Până atunci, să nu-i uităm pe alți contribuabili. Înainte de toate, N. Manolescu cu „lista“ sa, de teribil ecou mediatic. Apoi, Eugen Simion cu trilogia dedicată literaturii diaristice (*Ficțiunea Jurnalului intim*), Eva Behring despre *Sistematizarea exilului* (1945-1989), M. Cimpoi cu *Brâncuși, poet al nesfârșirii* (de ce oare unii l-au inclus la „literatura diasporică“?) și un debut în forță, cu „o carte gros-cioară“; l-am numit pe Daniel Cristea-Enache cu *Concert de deschidere*. Ar mai fi, după gustul meu, V. Pistolea cu *Generația '60 și redescoperirea modernității* (Editura Timpul, Reșița) și două cărți despre N. Labiș, anunțând o relansare a interesului pentru poetul de la Mălini. Dintre acestea, pledând pentru o serie

de opere complete și *corecte*, se distinge N. Cârlan, în confruntare cu manuscrisele, propunând un studiu de caz editorialistic (vezi *Lupta cu inerția la timpul prezent*, Editura Augusta). În fine, în zona eseisticii semnalez *Al treilea discurs* (aducându-l la rampă pe Adrian Marino), o carte bogată ideatic, polemică, menită a stârni dispute (sper).

4. Eșecurile (ca și adversitățile) sunt inevitabile. Nu poți călca din capodoperă în capodoperă. Deși viața noastră literară e plină de temperamente genaloide. Iar orgoliile ulcerează și preceptul heliadesc („să nu mă atingă nimeni la liră“) funcționează. Altfel, e tărăboi! Nu zic, intervine și oboseala, dar ambițiile sunt mari și veleitarii tropăie la porțile gloriei literare. Au obosit și criticii. Schimbul de ștafetă întârzie, oficiul recenzării suportă presiuni (din toate părțile), credibilitatea (nescutită de partizanate și simpatii generaționiste) e confruntată cu adresabilitatea (fiind martori la asaltul culturii media, implicit la o restrângere a publicului interesat de literatură). Gravă mi se pare pierderea autorității criticii (criticilor, de fapt).

5. Sociologic privind, e nevoie de un *șoc politic*. Altfel, nu ne vom desprinde din condiția periferică. Au mai fost momente prielnice (vai, ratate!), când România, stârnind interesul lumii, își putea construi un culoar literar (vezi august 1968, decembrie 1989). E nevoie, așadar, de o strategie națională, adunând - ca ofertă - nume din prima linie valorică. Dar cultura noastră e poetocentrică, autorii se descurcă pe cont propriu (și, prinzând ocazia, se autopropon fără jenă), metaforica mai face ravagii (impietând asupra traducerilor), încărcătura ideoportantă e în suferință, închisă în local și nerâvnind, prin mesaj, la general - uman. În plus, colac peste pupăză, interesul pentru literatură a declinat. Suntem *captivii culturii media* (la nivelul planetei) și aici, mă tem, nu mai e nimic de făcut.

P.S. Lăsând deoparte falsele pudori, voi semnala și cărțile prietenului Emilian Marcu, anunțând „resurecția poeziei patriotice“. Și voi chema în sprijin spusele (scrisele) lui Ioan Holban, care, salutând ivirea celor două cărți masive de poezie, nu ezită să recunoască: „*Fețele insomniei* (Editura Augusta) e una dintre cărțile cele mai problematice din poezia noastră de azi. *Muzeul de sate* (Editura Junimea) e un elogiu al satului românesc, probabil cel mai important volum de versuri (și din perspectivă estetică), scris despre sat în literatura noastră“. O discuție serioasă despre patrie și patriotism s-ar impune, credem. Tema, bătătorită cândva prin inflaționara producție propagandistică și expulzată, putem zice, în perioada post-decembristă, merită o astfel de dezbateri și poate că „*Luceafărul*“ va veni în întâmpinarea propunerii.

EU SUNT ÎNCĂ OPTIMIST

1. Îmi amintesc că, începând cu 1974, anul în care contactul meu cu literatura italiană s-a făcut ceva mai profund, chiar prin întâmplarea norocoasă că devenisem universitar la Facultatea de Litere și Filosofie din Torino, am constatat că încercam să mă des-provincializez, din punct de vedere cultural, renunțând la stereotipism și tropisme ce mi se fixaseră în prima perioadă de formație, petrecută la București. Dincolo de confruntarea cu seismologia literară și cu noile „epistemologii” ale criticii, am observat că în contextul literar italian nu funcționau aceleași criterii de receptare - facile și futele - de la noi. De exemplu, la italieni, prezența valorilor literare nu se puncta „bilanțier” la fiecare sfârșit de an (sau de „cincinal”), ci era un proces continuu, receptat ca atare, indiferent că puteau să existe ani când „producția” propriu-zisă de opere era mai bogată sau mai săracă. Nimeni nu se alarma că gestațiile „creatoare” între două apariții editoriale, în cazul lui Montale sau ale lui Zanzoto, se întindeau uneori pe perioade de timp destul de lungi. Literatura nu e un sport și aici competițiile se înscriu într-o „topologie” diversă. Numai literatul român are această conștientizare „stahanovistă” conform căreia el trebuie să-și facă recognoscibilă valoarea prin participarea repetată la „olimpiada literară” anuală. Evident că aceste liste de sfârșit de an, aceste „numărători” incongruente nu indică altceva decât o stare de lucruri înduioșătoare prin pitoresc, decurgând chiar din repetarea acelorași nume ce aparțin unor coterii/găști mai vechi sau mai noi. Din perspectivă axiologică, „acțiunea” aceasta de selecție entropică nu are nici o relevanță și pot fi ocultați autori foarte importanți și tăcute apariții esențiale numai pentru că acestea nu satisfac interesele - necanonice sau extraliterare - ale anumitor grupulețe și grupuscule. Pe scurt, publicarea anchetelor despre aparițiile „epocale” din anul literar 2001 constituie un indiciu chiar că mentalitatea provincialistă nu a fost depășită și că efortul de emancipare de sechele nefaste ale regimului totalitar nu s-a încheiat încă.

2. E vorba de o falsă orientare a orizontului de așteptare, dirijată din direcții diferite. Nu sunt de acord că autorii de valoare „au ieșit din calculele și atenția cititorilor”, chiar dacă se mediatizează această atitudine agresivă de extracție mai ales „generaționistă”. În fond, „din calcule” mai devreme sau mai târziu trebuie „să iasă” negreșit non-valorile, dar asistăm la un fenomen curios ce ne este caracteristic probabil numai nouă; dacă se petrece o „revizuire” organizată a ierarhiilor impuse în parte înainte de 1989, în același timp se încearcă intoxicarea „opiniei publice” prin introducerea în prim-plan a unor nume ce nu corespund nici celor mai elementare criterii axiologice. „Amatorismul” este cultivat programatic pentru a se pulveriza orice *background* cultural/estetic și astfel, în „vidul” creat, să se substituie mai ușor adevăratele valori cu erzațurile crescute din sentimentul ratării postdecembriste. Eu nu cred că situația aceasta se va generaliza cu toate presiunile globalizării și ale multiculturalismului, care impulsionează către auto-anihilarea culturilor rămase în stadiul aparent de „neuniversalizare”. Numai culturile neconstituite pot fi aduse la dispariție prin metode de acest fel - adică printr-un „harakiri” benevol - ceea ce sper să nu fie și cazul culturii noastre ce a reușit să se conserve viguroasă,

marin mincu cronicar literar la revista „Paradigma”

cu toate tentativele de asimilare forțată exercitate din direcția mai multor imperii culturale. Desigur că șansele de salvare depind însă în primul rând de capacitatea operatorilor culturali autohtoni de a-și difuza și impune identitatea.

3. Nu te poți ocupa de toate aparițiile editoriale, în primul rând din cauza cantității enorme de carte tipărită. Dispariția oricărui fel de cenzură a dat ocazia veleitarilor de a-și etala statutul de „autori”, numai pentru că și-au tipărit numele pe niște coperti. Cu o indecență teribilă, te asaltează cei mai obscuri publiciști cu aparițiile lor ignare și te somează să scrii despre ei. Mi s-a părut grav că unele asemenea produse total incontestabile au fost primite laudativ de unii critici cu state vechi de serviciu, ba chiar au fost și premiate în mod fraudulos. Dincolo de numărul mare, sufocant, de apariții, astăzi, un critic ce se respectă nu va scrie decât despre materia ce corespunde parametrilor metodologici personali, fără a se hazarda să-și dea cu părerea despre orice, așa cum procedează unii recenzenti ce vor să-și afirme ubicuitatea personalității impunitive. În anul ce s-a încheiat, dacă trebuie să remarc ceva, trebuie să spun că mi s-a părut că poezia a fost la înălțime. Au apărut cărți excepționale semnate de poezii din toate promoțiile. Proza a trenat, iar critica s-a reeditat.

4. Cel mai neinspirat act editorial al anului a fost publicarea cronicilor „selectate” de N. Manolescu sub titlul inadecvat **Literatura română postbelică**. Complet steril în câmpul propriu-zis al criticii, de la '89 încoace, N. Manolescu a încercat să reintre în atenția publicului prin „resuscitarea” intempestivă a activității sale de cronicar literar. Ceea ce a dezamăgit la relectura materialului expus examenului critic a fost mai ales fadoarea metodei. Cronicile lui Manolescu, destul de vii în contextul publicării, apar acum datate tocmai prin absența preocupărilor sistemice. Un critic important trebuie să inventeze un concept propriu (fie acesta chiar și amendat de timp) și să-și articuleze o metodă de abordare care să-l individualizeze față de ceilalți critici. N. Manolescu este un post-călinescian întăr-

ziat ce uzitează fastidios un neimpresionism critic debusolat, pasabil când se aplică asupra fondului metafizic al textului literar. Din această cauză, N. Manolescu n-a avut acces la literatura experimentală ce a apărut în anii '80 și, deși a patronat un cnaclu al optzeciștilor, el n-a reușit să înțeleagă esența noii literaturi. Se poate constata foarte ușor acest lucru dacă se lecturează cronicile despre reprezentanții promoției textualiste. Cronică lui Manolescu funcționează numai atât cât se referă la conceptul tradițional de „lirism” și „liricitate”, iar când acesta e substituit de noua paradigmă a *poeticității*, criticul devine prolix și este nevoit să capoteze în fața mecanismelor textuale ce comandă noile forme de conținut și noile forme de expresie. Urmărind „diagrama” accesibilității la text a cronicarului literar, se poate demonstra că N. Manolescu a renunțat să-și mai facă oficiul său întrucât „intuiția” și „gustul” nu-l mai ajutau să se orienteze asupra evoluției conceptului de literatură. Eșuarea disperată în politică a fost singura soluție salvatoare.

5. Cei care acceptă să „aplice o politică de marginalizare” asupra culturii și literaturii românești, convinși că prin aceasta vor fi mai repede integrați în Europa, s-ar putea să comită un act de eroare ireparabil care să ne conducă spre pierderea propriei noastre identități. Am fost extrem de mirat că un intelectual de talia lui Liviu Ciocârlie a postulat imposibilitatea „universalizării” lui Eminescu, exteriorizându-și neașteptat repugnanța față de „miturile fondatoare” ale culturii române și îndoindu-se de valoarea reală a unor Bacovia, Caragiale etc. Am fost uimit și de N. Manolescu pentru că s-a asociat acum câțiva ani grupului dilematic-diletantist care se „săturase” de Eminescu. Este adevărat că postmodernitatea ne propune „slăbirea” tiraniei modelelor „tari”, dar în nici un caz Gianni Vattimo nu a susținut nicăieri abolirea totală a tradiției culturale și literare. În esență, noua epistemologie ne învață că trebuie să știm să nu renunțăm la zestrea tradiției, ci s-o integrăm, de pe poziții noi. Numai în acest mod, postmodernitatea se poate manifesta eficient. Este evident că nici „literatura română de azi” nu are *cum* să mai fie receptată și valorizată dacă se distruge complet ierarhiile și canoanele existente. Nu mi-a venit să cred când am citit undeva (într-un comentariu al lui Buduca) despre atitudinea „nihilistă” lui M. Cărtărescu, ce ar fi afirmat într-un interviu dat unui mare ziar german că, „înainte” de el, n-ar mai fi existat nimic demn de atenție în literatura română. Din experiența mea italiană, asemenea atitudini frondiste sunt receptate negativ pentru că marile culturi nu te acceptă decât dacă demonstrezi că ai în spatele tău o tradiție puternică. În nici un caz nu ai să reușești să public trei cărți la Editura Dompiani (cea mai prestigioasă editură din Italia) dacă mai întâi n-ai făcut *mai cunoscută* în spațiul peninsular operele lui Eminescu (mai ales proza), expresionismul poeziei lui Lucian Blaga, textualismul lui Ion Barbu, avangarda literară și literatura orală. Abia după aceea critica italiană și-a lărgit receptarea și asupra propriilor mele texte. Este posibil însă ca declarațiile provocatoare de acest fel să prindă în unele medii culturale, lipsite de canoane și tradiții consacrate. Literatura noastră actuală ar putea să aibă un impact pozitiv cu alte literaturi numai în măsura în care suntem capabili să ne facem propria tradiție, orală sau scrisă. Fără receptarea acesteia la justa ei valoare, îi dau dreptate lui Ciocârlie că nu ne vom „universaliza” niciodată. Deocamdată, până vom vedea ce va fi până la urmă cu multiculturalismul/regionalismul, sunt încă optimist, crezând în capacitatea literaturii noastre de a fi receptată și omologată. Fie și la modul individual!

Îmi voi permite a răspunde întrebărilor revistei „Luceafărul“ (și poate, în subsidiar, și altora) într-un text unitar. Într-adevăr, literatura română, cultura noastră în genere, suferă în prezent o marginalizare ce era anevoie de presupus din pragul entuziasmului cu mirifice efecte din decembrie '89. În această privință, legea compensației n-a funcționat! Cei dați la o parte, umiliți, frustrați se regăsesc în aceeași postură, chiar cu note agravante. Cauzele fenomenului sunt multiple (criza economică, falia mentalităților, avansarea în prim-plan a politicului cu precumpănitoare poftă restauraționiste etc.), dar a le indica nu înseamnă și a le justifica. Dincolo de ele se întrevede o slăbiciune a obștii românești ce se resemnează a recădea într-o nouă „verigă slabă“ a destinului său. De-spiritualizarea, oricum am răsuci lucrurile, e o pierdere de fond, un regres în absolut. Chiar admitând că am înregistra dintr-o dată mari succese pe planul material, că ne-am îmbogăți cu toții nemăsurat dintr-o clipă-n alta, precum într-un basm, am continua să purtăm stigmatul unei culturi în impas, care, indiferent de timp și de loc, desfigurează condiția umană. Evident, politicienii (cei responsabili!), Ministerul Culturii, uniunile de creație și, la urma urmei, noi toți s-ar cuveni să facem mai mult, mult mai mult, chiar în pofida contextului neprielnic și care pare a fi menit unei durate indefinite, pentru ceea ce am putea numi „normalizarea“ vieții culturale. Nu în ultimul rând să clarificăm și să revigorăm spiritul critic.

Dacă, așa cum statua Titu Maiorescu, „critica a fost și va rămâne o lucrare necesară în viața publică a unui popor“, ea se cuvine a se bizui pe o sumă de principii, a răsfrânge un proiect. Ne dăm seama că aceste cuvinte sună oarecum pedant. Însă a fost mereu și va fi întotdeauna departe de noi gândul de-a pleda pentru reducția, pentru stânjenirea într-un fel sau altul a naturaleții actului critic, din care decurge pluralismul opiniilor, care asigură libera lor derulare; avem în vedere doar respectul valorii estetice și al celei etice, raportarea noastră probă la realul istoric și moral dat, precum la criteriul de maximă, generoasă generalitate. Disciplina criticii nu se naște prin generație spontană și nici nu ființează în vid. Nu numai diapazonul său stilistic, ci și substanța sa intelectual-morală pot fi rezonabil apreciate doar în funcție de inserția pe care o au în materia ineludabilă a actualității. Desigur, se poate face comentariu și altminteri, la modul fantezist, al visului egal sieși, al divagației pure în jocul său precum cel al norilor. Dar pretenția de eficiență critică a unei atari scriituri scade în măsura inadecvării sale la obiect. Există un adevăr al obiectului criticii, *hic et nunc*, care n-ar putea fi, în bună conștiință, ocolit. E. Lovinescu definea critica drept „arta de a alege între mai multe aparențe aceea care e mai îndreptățită de a fi adevărul“. Iată însă că răsare un june condei critic ce nu ezită a ne probozi pentru că am căzut nu în altă parte decât „în capcana adevărului“! O revoltă împotriva „adevărului“ este, să recunoaștem, o situație-limită a criticii, care dă pe față ceea ce clocea în scriitura ipocrit obiectivă a „apoliticilor“ și „echidistanților“. Toți vrăjmașii (ne)declarați ai revizuirilor, ai esteticii, hulite până a căpăta o pojghiță peiorativă, n-ar putea decât tresălta de bucurie la aflarea unei atari găselnițe ingenioase precum oul lui Columb. Nu mai e nevoie de nici un travaliu analitic, de nici o silință demonstrativă pentru a refuza ceea ce nu-ți convine din pricinii obscure. Nu mai e nevoie nici măcar de acea nevolnică strategie care să înlocuiască, așa cum se obișnuiește, planul logic cu cel psihologic, al procesului de intenții, al „resentimentului“ etc., pentru a-ți atinge țelul inavuuabil. Nu mai e nevoie să trișezi cu ideile, riscând să fii prins și dat afară din incinta onorabilității. E suficient să respingi adevărul ca adevăr și să ai astfel ultimul cuvânt! Teribil, nu-i așa?

Să spunem lucrurilor pe nume. Asistăm, în ul-

DANSUL ESCHIVEI ESTE UNUL PERVERS

gheorghe grigurcu

cronicar literar

la revista „România literară“

tima vreme, la un soi de eugensimionizare a criticii noastre. Pozițiile cucerite cu greu, în direcția rediscutării slobode a „moștenirii“ pe care o alcătuiește lunga perioadă totalitară se văd relativizate, hărțuite sofistic, părăsite tiptil în cursul nopții ori fățiș în timpul zilei. Recunoscute ca o simplă fațadă, revizuirile se văd în realitate blocate, semn că n-am depășit încă funambulesca dilemă a lui Caragiale, a alegerii între „revizuire“ și „schimbare“. Criteriul etic e privit chiorăș, ca o invitație la falsitate ori cel puțin la o bătrânească, maniacală grijă inutilă. Tocmai acum când, probabil mai mult decât oricând, literale române au nevoie de o coroborare a conceptului estetic prin cel etic pentru că altminteri cel dintâi ar fi pândit la fiecare pas de confuzie, apare și se lățește o fobie a ethosului, prielnică - nu mai e nevoie să insistăm - stagnării în aproximație, în șovăială, în compromis. În locul unei consolidări, a unei extensii a rediscutării trecutului desfășurat în circumstanțele mistificatoare, ingrate la culme, ale cenzurii și dirijismului, prosperă o bizară rezervă, o inhibiție, o amorțire a conștiinței critice atât de favorabile perpetuării feluritelor anomalii, încât s-ar putea spune că ele le-au inspirat! E un recul întristător. Se produce astfel un hiat al indeciziei, deloc inofensiv. Cu ce vor să-l umple comentarii majoritari ai momentului, de diverse vârste, mentorii mișcând, cu abilită nonșalanță, pe tabla de șah, pionii tineri? Pe de o parte, cu injuria la adresa celor ce nu se pot apăra ori... nu prea contează, în asociere cu adularea groasă, de veche tradiție antedecembristă, când se află în cauză „persoane însemnate“ (nici măcar mediocritatea patentă și obrazul pătat de colaboremantism al unora dintre ele nu par a forma o piedică în calea unor exerciții

encomiastice). Până și un tânăr (și talentat) cronicar precum Daniel Cristea-Enache nu șovăie a-și reprobă câțiva confrăți de vârstă apropiată, menționându-i pe C. Rogozanu, al cărui condei, scârbit de „autodidactul“ Octavian Paler și de „învechitul“ (*sic!*) Gaston Bachelard, secretă numai lapte și miere când scrie despre influenții săi protectori, și de deja reputatul purtător de servietă al academicienului-șef E. Simion, care se arată „suspect de acomodată“ (la modul elogios!) obiectului glosei domniei-sale, când e vorba, de pildă, de „potentul financiar Dinu Săraru“, de „editorul Viorel Știrbu“ ori de „omul de televiziune Cătălin Țirlea“, în rest calomniind și stropind cu noroi spre a fi cu totul pe placul triplului d-sale patron, academic-universitar-publicistic. Pe de altă parte, prin cultivarea unei scriituri alambicate, lunecoase cât se poate, șmecherești, care pare a spune multe fără a spune nimic angajant, o colecție de fleacuri vicioase ce umple coloanele de reviste cu o spumă cantitativ impresionantă „Visul inteligenței libere“ de care vorbea Maiorescu (cât de „învechit“ poate fi diriguitorul Junimii, dacă și Bachelard capătă un asemenea calificativ!) decade într-o neobosită arguție care întârzie a se fixa, care părănd a accepta totul nu acceptă nimic și, părănd a refuza totul, nu refuză nimic. Frazele unor astfel de articole, deloc puține, seamănă cu acele uși pictate din decorul unor piese de teatru, care, neputându-se deschide, firește că nu duc nicăieri.

Care este efectul unor asemenea texte tot mai înfloresc, tot mai caracteristice, din păcate, pentru ceea ce unii văd a fi un „schimb de ștafetă“ al criticii autohtone? Cel al glisării către nonsemnificativ, al ieșirii (convenabile într-un fel!) din cadrele rațional organizate ale conștiinței literare, din sistemul său de opțiuni. Nu e decât o pseudoeliberare din climatul prezentului, o formă „elegantă“ de dezertare, un plonjon, adesea virtuos, spectacular, în apele placide ale amoralității. Adică o variantă a celui de-al treilea pol, al „apoliticilor“ și „echidistanților“. Căutând a ocoli problemele reale, dureroase, a cărti împotriva criteriului etic (e o postură în vogă), zelatorii săi de ultimă oră simulează câteodată un curaj care, dacă ar fi autentic, ar trebui să implice abordarea onestă a temelor spinoase, asumarea unor atitudini decise față de nucleele vieții literare actuale. Exprimarea unei poziții. Dansul eschivei este unul pervers. Cei care se feresc de adevăr ca de-o „capcană“, desigur că fac ochi dulci minciunii, invitând-o în cadrulul lor ca senzuală parteneră de moment. Mixând frumosul, urâtul, binele și răul, dreptatea și nedreptatea, tinerii „emancipați“, emitenți ai unor astfel de comentarii „scăldate“, au în permanență un ochi îndreptat spre „victimele“ lor, din rândul autorilor de care nu le pasă, pe spinarea cărora încearcă a-și încropi la repezeală o „autoritate“ inspiratoare de „frică“, iar celălalt ochi ațintit spre personajele influente cărora se silesc a le ghici cu fanariotă răvnă dorințele mai mult ori mai puțin secrete, a le intra sub piele. Ludicul lor, prevăzut oportun cu valențe gata „când să-mbie, când să-njure“, devine astfel o unealtă a tendinței. A tendinței de-a face pe plac celor cu putere de decizie, celor a căror carieră constituie visul suprem-atrăgător al răzbătătorilor învățacei. Oare mentorii nu-și dau seama?

marian popa:

„ISTORICUL LITERAR EXECUTĂ PENTRU SINE ANALIZA, CA UN MEDIC SAU CA UN LABORANT, ȘI PREZINTĂ CITITORULUI NUMAI DIAGNOSTICUL SAU REZULTATUL“ (IV)

Marius Tupan: Au displicut unora categorializările.

Marian Popa: Câte sunt, ele nu conțin elemente calificative. Au un caracter determinativ. **Literatura de consum și Paralogici** nu sunt formulări peiorative. Literatura este un sistem, și în orice gen există loc și condiții pentru capodopere. Un reporter a observat exact, pentru cititorii unui jurnal săptămânal, care apare vineri pentru pauza duminicală, de tradiție biblică: Marian Popa dezvoltă un sistem similar celui indicat încă în România drept al lui Mendeleev. Numai că reporterul acordă un sens negativ acestui demers. Este sensul curent cunoscut comentatorilor cu tarif, celor complexați și romantici, de la pașoptiști, prin comuniști, până la postdecembriști. Da, opțiunea lui, a istoricului este neopozitivistă: literatura este un sistem de funcții și de funcție, ideea de valoare e dată de cantitatea de relații pe care o relatează o poate determina. În sistemul elementelor, sulful nu este mai important ca oxigenul sau titanul, un autor-poate da în domeniul literaturii de consum o operă la fel de importantă ca aceea a unor Dimov sau Radu Petrescu. Desigur, lectorii sunt ei înșiși situabili într-un sistem și unul din ei, un adipos, a găsit că **Istoria** lui Marian Popa are un caracter sulfuros.

M.T.: Un mod de categorializare personală sunt titlurile de capitole și subcapitole. În acest domeniu poate interveni subiectivitatea. Și chiar mai mult, incomprehensibilitatea.

M.P.: Evident **Istoricul** trebuie să fie foarte atent în această privință. Dar, trebuie repetat, și ectorii. Aristotelic luând lucrurile, un titlu bun este o combinație de genuri și specii, de specii și particular. El devine incomprehensibil atunci când combină particularul cu accidentalul, astfel că titlul nu mai susține textul, ci i se opune. Dar un cărturar-prozator a găsit intenții „șocante” și „scandalizante” în titlurile **Probleme detaliate și detalii problematice, Oameni cu pete - dalmațieni și porci de bazna, în desfășurare, cu modificări: Marin Preda, Mulți tineri între niște extreme foarte apropiate, Câteva zeci de litere pentru masse, Pseudologia prezentului: e bine.** Unele „titluri-ombă”; „zglobii aberații”, „expirând în nonsens”, și care autorul „a ținut să-și compromită cătimea de alent, de comprehensiune, de expresie cu adevărat critică” etc.: **O parte încă mai integrantă a cauzei, invers: români în minoritate, Eugen Barbu: edificări de distrucții.** Este jenant să se constate că în cărturar-prozator compromite cătimea de încredere care se acordă de obicei tagmei sale, comportându-se mental prin evaluări specifice copiilor și elor fără antrenament cultural. Toate titlurile alese de Marian Popa sunt organice relaționate cu problematica textului, combinând uneori sintagme relevante timpului prin parataxe și parafraze problematizante sau rezolutive. Să luăm unul din cele inculcate: **Pseudologia prezentului: e bine.** Un capitol concentrat asupra unei convenții temporale pseudologizate (poate că... cărturarul prozator nu cunoaște termenul) se încheie cu o celebră propoziție, care este și titlul unui volum de Maiakovski. Altul: **O parte încă mai integrantă a cauzei.** Pomește de la formula leninistă notorie în epocă, „Literatura e parte integrantă a cauzei proletare”; în cadrul părții integrante, criticii acordându-i-se în acea fază un rol

decisiv. Altul: **În desfășurare, cu modificări: Marin Preda,** combină două titluri de nuvele, pentru a indica reprezentativul unei anumite etape din opera prozatorului. Altul: **Eugen Barbu: edificări de distrucții,** preia mottoul **Princepelui (Aedificabo et destruoam,** Marian Popa speră că... cărturarul-prozator știe de unde provine fraza; nu de altceva, dar Eugen Barbu a plagiat totul), pentru a sintetiza un mod esențial al prozatorului de a vedea istoria omului și a unei societăți, chiar viața literară, și care i-a afectat nu mai puțin propria imagine. Din păcate, chiar dacă are răbdare și bunăvoință, Marian Popa nu dispune de spațiul necesar pentru a explica toate titlurile și subtitlurile **Istoriei** sale. Dar ar fi oare utilă această activitate, fie ea orientată către un cărturar-prozator, care și-a compromis cătimea de credibilitate, semnând nu cu mult timp în urmă un articol intitulat „Realismul micilor amănunte”? Desigur, dacă este posibilă coruperea sensului unui cuvânt prin realitatea pe care e constrâns s-o reprezinte. Dacă Galaxia Y43 este un amănunt mare lângă Galaxia W21, care este un amănunt mijlociu. Și ce părere să mai ai despre păreriile unui cărturar-prozator, care bulibăștește termeni precizați, în niște fraze ca „*Portul este văzut tot ca un terminus nu ca un incipit al unei acțiuni. Este un terminal al civilizației și acolo și aici.*”? Incipit, a indicat inițial primele cuvinte ale textelor, pe vremea când nu se obișnuia să se doteze rolete și chiar unele tipărituri cu un titlu (explici: **Un scandal numit istorie,** de exemplu). Sens folosit și azi, încă necorupt.

M.T.: Concepția sistemică, sau neopozitivistă, sau postmodernă ancantizează și ideea morală. Dar, într-un reportaj, i se atribuie lui **Marian Popa și Istoriei** sale un rol de „execuție morală”.

M.P.: Aiureală. Morala exclude sentimentele. Să se aleagă o dată. Ori Marian Popa are sentimente anti- și pro- plasate eronat, și atunci n-are morală, ori viceversa.

M.T.: Execuția morală o dată atribuită, se continuă, detaliind: „**Pare un glonte tras dinainte de 22 decembrie 1989, care-și caută potențiale victime.** De unde, concluzia: „**Tomurile domniei sale vin un pic cam târziu pentru a se mai îndrepta ceva pe tărâm moral.**”

M.P.: Retorică balistică, de bălci local și film *science-fiction.* O istorie se va ocupa totdeauna de trecut. Că a tras un glonte din trecut, prezentul fiind altfel, probabil și sub aspect moral? Dar Marian Popa nu se îndoiește de asta! Iar în **Avertisment** a afirmat contrariul! **Istoria** sa poate fi utilă viitoarelor demersuri ale imoralității! De altfel, procesul inexorabil de globalizare, care implică globalizatori și globalizați, va avea obiectiv nevoie de totalizare, iar totalizarea viitoare nu se va putea realiza fără imoralitate, corupție și alte fenomene prezentate în această **Istorie.** Să fie clar: Marian Popa crede că, logic luând lucrurile, un istoric care ar executa moral fapte consumate, nu s-ar deosebi de un **killer** care și-a pus în cap să omoare un cadavru fără identitate. Cu istoria nu se poate face morală. Ba nici invers.

M.T.: Au apărut opinii despre **Istorie** în foarte diferite reviste, la radio și televiziune, exprimate de comentatori foarte diferiți. S-a scris și în „**Cațavencu**”: **E important cine și cum scrie despre această lucrare?**

M.P.: Este și nu este. N-au cum să deranjeze

anumite comentarii pe cel care acceptă convenția. Să ne amintim ce-a zis un luminist: și **Iliada** poate fi distrusă cu două-trei cuvinte. „**Cațavencu**” este un titlu care spune totul. Revista își respectă numele și renumele, fondat de altfel (se vede asta în **Istoric!**) de comuniști, curând după 23 august 1944. Trebuie intrat în convenția eroului caragialesc. Nu mergi la un teatru de revistă dacă vrei să plângi, nu te uiți la Garcea, dacă vrei să înțelegi eroismul de la Mărășești. **Cațavencu** trebuie să fie pentru contra, fie și ficționând. Pentru **Cațavencu** și **Garcea, Divina Commedia** este opera unui emigrat derizoriu, care a colportat ideile căcăcioase ale unui Bruneto Latini, tip având relații cu Securitatea vârfurilor Bisericii Catolice. Așadar: un individ cu același nume poate fi prozator și gazetar, armean, malarmean și mallarmean, inteligent și apter. Din nefericire, exploatarea intensă a unei ipostaze precare poate afecta statutul celorlalte.

M.T.: Adică? Mai aproape de subiect!

M.P.: Un comentator își bazează niște considerații asupra autorului **Istoriei** pe niște informații atribuite unor „prietenii comuni”. Dar nu conform silogismului *Les amis du mon ami sont mes amis,* ci viceversa. Dar Marian Popa poate recurge și el la aceiași prietenii comuni, mai ales că între timp ei au devenit nume pe monumente funerare. Prietenii comuni l-au descris pe ficționarul **Cațavencului** ca pe un tip inteligent, dar incapabil să scrie cărțile pe care le-a scris la vârsta respectivă; ba au zis chiar că, dacă, ar fi izolat (nu ca la Pitești, Doamne ferește! Nici măcar ca Vaclav Havel!) și ar fi pus să mai scrie ceva în sensul a ceea ce deja a scris, n-ar fi în stare să treacă nici măcar de primul capitol al unui roman. Dar Marian Popa refuză să apeleze la acești prietenii comuni. Un altul își amintește că pe vremea studenției, asistentul Marian Popa scria pe tablă numele Tolstoi și Proust. Amintirea suferă și în acest caz. Chestii din astea făceau alții. E drept că asistentul făcea scheme, dar cu Beckett și alții. Dacă tot este vorba de amintiri și de memorie: despre acest student, Marian Popa își amintește ca de-un subțirel lihnit, cam nevolnic, băiat de milițian mort poate prematur; un băiat cu care a mers la Editura Univers, pentru a-l ajuta să câștige ceva bani executând referate și chiar o prefață. Ceea ce atunci era aproape ilegal. Marian Popa își mai amintește că tânărul avea o anume structură dispusă la subordonare, care pe el nu-l interesa. Pentru acest motiv, după ce și-a găsit zgarda corespunzătoare, tânărul a încetat să dea și bună ziua. Psihanaliza a studiat atari cazuri, cărora li s-au găsit și termeni indicativi.

M.T.: Un fapt ciudat: au comentat **Istoria** mai ales scriitorii!

M.P.: Care n-au fost mulțumiți de aprecierile re-partizate lor. Oricum, uitând că o asemenea carte nu este scrisă pentru scriitorii și criticii, ea ocupându-se de scriitorii și criticii. Dar faptul este explicabil și prin asociație cu alte fenomene. Cei mai interesați comentatori ai teatrului postbelic au fost tot scriitorii, nu așa-numiții profesioniști. Cele mai bune analize de poezie le-au dat Doinaș, Ilie Constantin, Dan Laurențiu, Dinu Flămând și alții, nu profesioniștii exegezilor. Dar unii din comentarii aceștia au un defect: trec rapid și ilogic de la observațiile privind obiectul și propria imagine la generalizări asupra întregii lucrări. Și atunci, autorul **Istoriei** își spune că ar fi mai bine dacă un atare autor s-ar concentra asupra prozei proprii, bunăoară asupra celei excelente,

de tipul **Cancerul blond**. Anume până la metastază.

M.T.: Ce tipuri de critici au afectat cel mai mult?

M.P.: Întrebarea e corijabilă astfel: ce tipuri de reproșuri au excitat zigomaticii? A plăcut în primul rând discuția de la Muzeul Literaturii Române. Marian Popa va încerca să cumpere drepturile de reproducere pe CD ale acestei discuții, mânat de două motive: (1) este o veritabilă comedie audio, care va avea succes comercial, mai ales că dispune și de predicatul „reality”, (2) deoarece dorește să existe pentru posteritate un „segment” (dacă se recurge la cuvântul la modă) de ilustrare a nivelului intelectual al artiștilor epocii.

Altfel, cum deja s-a văzut, l-au afectat spusele și scrisorile bazate pe atribuiri. Chiar atunci când ele n-au aparținut unor oameni cu gândire inferioară. De ce? Pentru că acelea privind inexactitățile sunt salutare, în vreme ce celelalte nu sunt corijabile. E dezagreabil să te referi la cei care compun afirmații și asociații aiurea și le atribuie lui Marian Popa. Marian Popa „a făcut imense sacrificii pentru a-și duce la bun sfârșit proiectul unei istorii...” Principii aplicate ar fi fost „Vom lupia toți până la unu” și „Așa, mânca-ți-aș gura, ca la unu să mergem și noi la masă”; a înțelege un combatant. Relaționări în deficit de irigație cerebrală. Uitând că Marian Popa a căutat să se ocupe de o anume epocă precizată (urmărindu-i, desigur, relațiile relevante înainte și după), cineva îi amintește că a omis trei basarabeni de mâna a patra, morți în Siberia, în 1926, 1942 și 1943. Altcineva consideră că e fals să se înceapă o istorie cu data de 23.08.1944, care nu coincide cu nașterea literaturii de stat comuniste: unci asemenea obiecții este greu să i se replice, doar în măsura în care ea vine din partea unui cărturar-prozator. Cu care este penibil să se polemizeze - dacă-i rezonabil să se înceapă lumea cu nașterea copilului, sau cu copularea părinților. Prozator-cărturar care afirmă că Marian Popa s-a ocupat în lucrarea sa exclusiv de literatura comunistă! De unde până unde scorneala aceasta? Autorului i se atrage atenția că a greșit până și-n propria bibliografie: **Dicționarul** a apărut în 1971, nu în 1972, corectează unul, luându-se după aparente tipografiate. În realitate, prima ediție a apărut pe la jumătatea primului trimestru al anului, din cauza unor scriitori despre care nu se știa dacă se vor întoarce sau nu din Occident. Cine nu crede, să verifice în arhiva Editurii Albatros. Explicația unci atari bizareții trebuie, deci, căutată în descrierea sistemului editorial al timpului, descris în **Istorie**. I.D. Sîrbu a fost omis din **Istorie**, afirmă altul, deși i s-a dat un spațiu copios, ceea ce dovedește că individul n-a consultat nici măcar indexul lucrării sau are defecte de lectură, indicabile prin vreun prefix grecesc cu direcție modernă patologică, cum este *a*. Desigur, se manifestă și raționamente patologice: Marian Popa l-a criticat pe Eugen Barbu deoarece nu l-a putut considera patriot. Fănuș Neagu... „a fost și mai este un fanatic admirator al național-comunismului și al Instituției care păzește doctrina”. Fănuș? Din care text reiese acest sens? Sau din care acțiune a vicțiilor sale? Fănuș este unul din puținii scriitori și gazetari activi care n-a scris niciodată „Ceaușescu” în textele sale. Dar există și critici echivoce, provenind adică din fatalități străine de fiecare termen. Gheorghe Iova, Textualistul Suprem al Țării, declară că el nu mai este textualist din 1973-74, adică înainte de a publica vreun text; chiar dacă-i adevărat ce spune, despărțirea sa de chestia numită n-a fost observată de nimeni. Iar ce-a devenit ex-textualistul tot n-a semnalat nimeni. Așa că-i rămâne lui însuși să anunțe. Eventual în „Monitorul Oficial”. Este, pe bună dreptate, semnalată eroarea din pasajul dedicat lui Gabriel Iuga, privind greva celor cinci tineri, care a avut loc într-o noapte din 1972, nu din 1973; dar eroarea este una de prelucrare computeristică, nu de informare, deoarece atunci când se referă la greva propriu-zisă (II, 224), datarea e corectă - 1972. Un cărturar-prozator citează o altă eroare de prelucrare, „lirara”, (II, 640), pe care o dotează cu indicativul „(!?)”, Marian Popa a deschis volumul la pagina indicată și n-a găsit „cuvântul” indicat, ci doar „lirar” (corect: *librar*). Ceea ce l-a determinat să se întrebe dacă n-ar trebui să se uzeze și pentru cărturarul excesiv indicativul nedumeririi. În ordinea aceluiași fatalități, cineva a

acuzat cândva faptul că, în **Dicționar**, a fost ignorat Ovidiu Genaru, ignorat în realitate numai în exemplarul lui, defectuos...

M.T.: Cineva s-a referit la un scandal autoregizat cu proză de Marian Popa...

M.P.: Care scandal, ce regie? Textul care conține năzărirea a trezit simpatia și compasiunea lui Marian Popa, ca un autentic text naiv. Cel mai impresionant lucru din el a fost, totuși, un cuvânt, excepțional la propriu și la figurat, din păcate explicabil tot prin prelucrarea computeristică: „deocummentarea”. Marian Popa formulează pe această cale celor în cauză și în drept rugăminta de a-i permite să-l adopte.

M.T.: Trebuie recunoscut că unica incriminare încă neformulată privește imitația.

M.P.: Ba da. Există una. Cineva a constatat că prima parte a primei fraze din **Istorie** seamănă cu prima propoziție dintr-un roman de-ale lui.

M.T.: Și, desigur, că va fi negată apropierea!

M.P.: Desigur. Prima frază a **Istoriei** e o banalitate. Pentru isprava sa, istoricul n-a crezut de cuviință să inventeze nici faptele, nici locurile comune, nici alfabetul, nici pe radical din două.

M.T.: Motivație șubredă! Alta nu poate fi servită?

M.P.: Mai întâi, ca vechi cititor de romane, Marian Popa va afirma că începutul romanului actualului reporter e stângaci, deși la nivelul concepției autorului lui. Un bun meseriaș ar fi putut începe altfel. De exemplu: „Apoi a venit Vasile printre bozii din fundul grădinii”. Marian Popa profită de această ocazie ca să-și mărturisească inspirația: începutul frazei sale se află în recțiune cu începutul primei propoziții din **Vechiul Testament, Geneza, I.1**. Un alt început care i-ar fi plăcut ar fi fost unul în stilul binecunoscutului poet: „Puisque ce soir, onze Decembre/ Mil huit cent soixante-un, je n'ai/ Qu'à rouler le chapelet d'ambre/ D'un rêve cent fois égrené...”

M.T.: A fost evocată și Galeria Rapidului pentru a defini mentalitatea istoricului.

M.P.: Da, o mare galerie! Ce spirit acolo! Foarte liber, în raport cu acela al strigătorilor după instrucțiunile seniorilor editori! Dar treaba trebuie puțin corectată, Marian Popa este rapidist colateral, în măsura în care a jucat rugby: el își evocă rareori tribunele din Giulești, dar se gândește cu dor la mai hacana, adică la marca echipă Grivița Roșie și la Parcul Copilului!

M.T.: Aș vrea să închei cu o întrebare bazată pe două observații care decurg din răspunsurile date. Unu: Marian Popa nu acceptă aproape nici o obiecție și are pregătite raspunsuri pentru oricare. Doi: Răspunsurile sunt în așa fel date, încât relevă micimea și absurditatea majorității criticilor și obiecțiilor. Dacă lucrurile stau așa, mai era oare necesar să li se răspundă autorașilor de comentarii? Călinescu, autorul unei **Istorie** cu care **Istoria** lui Marian Popa a fost, pe drept sau nu, asociată, n-a răspuns avalanșei de critici extinse în șapte ani!

M.P.: Călinescu n-a răspuns, pentru că ar fi fost inutil, în timpul războiului. Iar după război i s-a închis gura. Da, merită să răspunzi. Este drept: comunicarea cu imbecilia, analfabeția, fanaticii și jurnalismul de serviciu este anevoioasă. Unii nu pot să te asculte, alții nu vor, alții vor, dar nu pot, alții... Ce poți răspunde unor căței. Își fac și ei datoria, pentru care Prepotența seniorială le dă păpăcă. Marian Popa nu este de acord nici cu punctul de vedere cunoscut prin Iorga, despre care el a auzit de la marele Carandino, conform căruia cel atacat nu trebuie să răspundă celor inferiori prin gândire, pregătire sau caracter; dar el este de acord cu punctul de vedere, chiar juridic formulabil, conform căruia câinele își iubește stăpânul, chiar dacă acesta este un infractor, un câine fiind asimilabil unei arme de luptă. Atari comentarii trebuie contracarate pentru că, servite zi de zi prin medii, au dus la corupția și dezechilibrul spiritului public în această țară.

M.T.: Autorul unui reportaj afirmă că Marian Popa intenționează să scoată o a doua ediție a **Istoriei**. Cu 1000 de pagini în plus!

M.P.: Marian Popa ignoră cine a furnizat reporterului această informație ficționată. Da, autorul, va trebui să scoată o nouă ediție, pentru că o asemenea

carte seamănă cu o grădină sau o casă pe care, din moment ce le-ai întocmit, trebuie să le și întreții. Din surse demne de încredere se știe că într-o ediție secundă vor exista corecturi, dar numai un plus de nouă pagini. Din aceleași surse demne de încredere, nu ni s-a comunicat în ce constau corecturile. În legătură cu posibilitatea altor restructurări ale textului, sugestiile reporterului nu pot fi luate în considerație, pentru că ideea de a reduce o **Istorie** la un eseu este o idee care i-ar putea veni numai unui gazetar cu număr limitat de rânduri sau semne tipografice. Nu este încurajatoare nici ideea reducerii compendiale: dacă Marian Popa ar fi acceptat reducerea cu zece pagini, poate că numele prozatorului-reporter ar fi dispărut. Ceea ce i-ar fi produs istoricului muștrări de conștiință.

M.T.: Există ceva ce, lipsind din prima ediție, provoacă regretele autorului?

M.P.: Da. Dar între timp, în vederea reeditării de mâine a ediției de azi, autorul a reparat ce trebuia reparat. A introdus un capitol despre Ion Sava, a extins capitolul Radu Petrescu printr-o analiză extinsă a romanului său fundamental, a scris mai mult despre Ioan Groșan și l-a valorificat pe Rădulescu-Motru pentru consolidarea unor afirmații despre epocă. S-au reținut criticile privind absența lui Ioan D. Gherea și prezența redusă a lui Mihail Sebastian, astfel că autorul se angajează să examineze minuțios, opera respectivă, compatibilă cu **Istoria** sa.

M.T.: S-a acuzat deja amploarea suprastructurării istorice. Mai era nevoie și de Rădulescu-Motru?

M.P.: Da. Rădulescu-Motru este esențial ca atitudine și sub raport informativ. O atitudine, o interpretare din epoca respectivă devine ulterior o informație, prețioasă și sub raport teoretic. Este nevoie de așa ceva deoarece s-a extins clasa lingăilor, deprinși să citeze fără conținere din maeștri cogitatori occidențiali, care n-au trăit și deci habar n-au avut de ce s-a întâmplat în Blocul sovietic și în România, dar au ajuns să-și dea cu părerea, să aprecieze, să avanseze idei, să interpreteze și chiar să tragă concluzii care au fost formulate la timpul respectiv de localnici.

M.T.: Până acum, Marian Popa a fost comparat cu Nae Gheorghidiu, cu Ion Caraion, cu Mircea Iorgulescu, cu M.N. Rusu, cu un poet francez sinucis, autosacrificat, parcă, al cărui nume scapă și celui care-l evocă...

M.P.: Orice asociație e binevenită în epoca postmodernă. Chiar și cele defecte. Marian Popa nu s-a sinucis și n-o va face. De ce - relație între sacrificiu și sinucidere? Pentru că așa vrea sau poate mintea asociatorului? O altă licență asociativă a aceluiasi, chiar o impietate: comparația cu Gemenii din New York. Care, dacă ar fi amănunțită, cum ar fi cazul, ar duce la considerații dramatice privind insanitatea producătorului ei. Să evocăm Marian Popa ultima replică a camusianului Caligula sau prima din **Colas Breugnon**? Marian Popa s-a născut cu cașeta de cianură în gură, dar, ca bătrânul din romanul **Fallada**, n-o va strivi nici măcar cu o frântură de secundă înainte de a fi decapitat. Marian Popa continuă să trăiască, atât cât îi va îngădui firul vieții și un Dumnezeu care l-a scutit de vreo religie anume. Și va fi pentru el orgasmic agreabil, dacă până la sfârșitul vieții se va mai pronunța întrebarea modulată exasperant de moderatorul Grădinii lui Polemos: „Ce fel de om e ăsta?”

M.T.: Cum ar crede Marian Popa că ar trebui să se încheie o convorbire despre el și **Istoria** sa?

M.P.: Marian Popa a dat o **Istorie**. Nu i-a fost ușor s-o scrie. A început să lucreze, după un serios examen psiho-fizic: atunci când a ajuns la concluzia că, fiind greu, va fi foarte greu, dar că va putea, totuși, rezista atât eforturilor scrierii, cât și consecințelor tipăririi. Nu este bună **Istoria** sa? Să dea alții una mai bună. Până atunci, **Istoria** lui este cea mai bună, chiar și pentru că este singura. Dar și după aceea va fi utilă, dacă nu bună, în măsura în care va putea servi de termen negativ pentru o comparație cu **ISTORIA** cea mai bună.

LITERATORII ROMÂNI FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU ISTORIA LITERATURII ROMÂNE DE AZI PE MÂINE DE MARIAN POPA

semnalând, în numărul 4/2001 al „Observator”-ului münchenez, apariția la Fundația Luceafărul a **Istoriei literaturii române de azi pe mâine**, așterneam pe hârtie o anume îngrijorare, o senzație mai degrabă, pe atunci încă insuficient fondată: — apariția acestei însemnate lucrări a fost «salutată», în special de *establishmentul* literar din țară, irascibil și ușor inflamabil ideea (pentru mine unul, a) stringentei necesități de reevaluare a istoriografiei literare recente și de ustare a idolilor sacri la dimensiunile lor real-manc, cu sensuri dezaprobatore, cu nările umate de mirosul primejdiei și coalizării sub flaura roșie, de alarmă, în conciliii de urgență care începuseră să bată păsla complotului cerii (asupra operei *in se*) și să exerseze tonurile alte ale corurilor calomniei (în ce-l privește pe Marian Popa și **Istoria** sa), ambele fiind arme de înădănată tradiție și recunoscută eficacitate în războiul cultural român-român.

Nu aveam, atunci, la îndemână, decât un articol apărut în „Cotidianul” din 5 noiembrie, semnat de Elena Vlădăreanu, din care îmi permit să citez: (...) istoric politică sau nu, cert este că **Istoria...** a Marian Popa cam dă peste cap toate ierarhiile prejudecățile literaturii noastre. Ștefan Agopian latează: „În prefață, Marian Popa mărturisește că toate cărțile comentate au fost citite în întregime, de multe ori autorul folosindu-se de cronici aparținând unor critici în care avea încredere. Cu alte cuvinte, o lectură la mâna a doua”. Trebuie, totuși, menționat că istoricul a folosit și rapoartele de lectură ale Securității (chiar se precizează la un moment dat: o carte pe care ar fi trebuit s-o scrie Securitatea). Cu alte cuvinte, Marian Popa este, cu garanță, „un autor harnic, dar lipsit de talent”, pe lângă faptul că este și antisemit și misogin. (...) Chiar și așa, cu remarcă la Ioan Buduca, „Marian Popa urăște scriitorii!”, cu ciudata ierarhie propusă de Marian Popa recunoaște câțiva scriitori, Adrian Popescu, C.V. Tudor, Horia Stamatu, dar și irăc Cărtărescu, Cristi Popescu. I.D. Sârbu (întru **Adio, Europa!**), scriitorul Eugen Barbu (întru **Omul!**), Marin Sorescu, Fănuș Neagu. **Istoria...** lui Marian Popa rămâne o carte „mare” și la propriu, și la figurat, dar în primul rând la propriu: cele două volume însumează 2500 de pagini pentru literatura noastră. Chiar și cu regulamentul sistemului al colportajilor (Ștefan Agopian simplifică printr-o bărfă pe care Marian Popa o dă, că Breban ar fi exclamat, privind-și de jos la spânzurată: „Păcat de ea, că avea picioare frumoase”), cu stilul la la „Săptămâna” (decă o carte pe gustul lui C.V. Tudor”, concluzionează Ștefan Agopian, sau „o varză”, precizează Angela Marinescu) - „**Istoria...** lui Marian Popa nu va avea cea trece neobservată”.

Lăsând la o parte faptul că ierarhia criticului de la Köln stabilește un *adevăr subtil* - acela că reputația literaturii sunt într-adevăr cei mai reprezentativi pentru perioada 1944-1989, fie prin ideea care fidelă cu mentalitatea, practicile și tacticile nuniste (Păunescu, Vadim, Eugen Barbu etc.), prin opoziția clară față de acestea (Horia Stamatu) și că însuși imensul volum de lectură nu te fi biruit de prim-vorbitori la abia câteva săp-

radu bărbulescu
cronicar literar la revista
„Observator München”

tămâni de la apariția celor 2500 de pagini culese mărunț - noi înșine mărginindu-ne să *semnalăm*, fără pretenția de exhaustivitate a lecturii, apariția **Istoriei...**, ceea ce ne-a atras de atunci atenția a fost insistența cu care lucrarea era pusă sub conul lămpii de birou a Securității.

De la lucrare la autor nefiind decât un pas, conform vechiului proverb românesc „spune-mi, mamă, chioară...” și a vechii tactici diversioniste, folosită cu succes chiar de „organul” amintit pentru destrămarea eventualelor solidarități și pentru stăpânirea conștiințelor mai slabe de înger -, iată că luna ianuarie 2002 vine să-mi confirme bănuielile din noiembrie trecut și să evedențieze activitatea spornică a conciliilor de urgență. Citesc, astfel, în „România liberă” din 10 ianuarie, articolul semnat de domnul Ion Zubașcu și intitulat: „Senzational, în suplimentul «Litere, arte, idei», Dan C. Mihăilescu îl deconspiră pe criticul Marian Popa ca informator al Securității...”

Personalizarea discursului de... „idei” - dovadă a puținei capacități a literaturii române de a purta o discuție la nivel strict intelectual și necesitatea sa lăuntrică, funcțională, de a se stabili în mitologii și legende - a ajuns la corolar: literatorii români (mai ales) nu mai discută, deci, conținutul **Istoriei...**, ci conținutul lui Marian Popa!!! Un caz similar l-am trăit de altfel și la München, când, intenționând a discuta în cadrul „Apoziției” apariția lucrării lui Victor Frunză, **Istoria PCR**, republicată după 1989 și în România sub titlul **Istoria stalinismului în România**, o persoană de altfel respectabilă, fost director adjunct la Vocea Americii și apoi la Radio Europa Liberă, a deviat, din start, discuția, *de la carte, la autor*: „Da, dar știm noi, Frunză a declarat că este comunist...”; în realitate, Victor Frunză se declarase drept membru al PCR atunci când, la Paris fiind, criticase guvernul Ceaușescu *în calitatea respectivă*, și se reîntorsese la București asumându-și repercusiunile ce erau de așteptat! Și în exilul de dinainte de '89 frazele respectivului

redactor al REL au avut efectul scontat: cititorii români (oricum extrem de puțini) nu s-au mai apropiat de cartea lui Victor Frunză, care descria în detaliu și la obiect capturarea României de comuniștii aserviți Moscovei, răpirea Basarabiei și celorlalte teritorii cu accepția servilă a conducerii partidei respective, catastrofa colectivizării și industrializării forțate, fiindcă Victor Frunză... fusese comunist! **ERA** - refugiatul cu azil politic în Danemarca - comunist!!!

În cazul lui Marian Popa, rolul de răspândaci de gogorițe (de căluș de păsle pe gura autorului și de frâne de tiraj) și l-au asumat LA&I și „România liberă”, în speță domnii Dan C. Mihăilescu și Ion Zubașcu.

Potrivit domnului Zubașcu, în articolul menționat: „... Dan C. Mihăilescu face o dezvăluire importantă (...) identificându-l pe criticul și istoricul literar Marian Popa ca informatorul «Mihu» (numele de cod) din **Cartea albă a Securității**, care se ocupă de destinele scriitorilor în perioada 1944-1989). Senzational de-a dreptul, ca demers publicistic profesionist, e faptul că reductibilul Dan C. Mihăilescu (...) îl deconspiră în mod incontestabil pe Marian Popa ca informator al odioasei instituții punând câteva citate mari și late, din informațiile incluse ca „documente” în **Cartea albă a Securității**, semnate „Mihu”, alături de fragmente din recenta **Istorie a literaturii române de azi pe mâine**, 23 august 1944-25 decembrie 1989, vol. I-II, Fundația Luceafărul, București, 2001, 1274 pag. ! (*sic!* 2504 pag. NR.B.). Comparația probelor produce stupeoare: aceleași idei, nume, teme, atitudini, informații și expresii - cuvânt cu cuvânt - din citatele ilustrative ale celor două surse conduc la concluzia imbatibilă că „Mihu” este una și aceeași persoană cu scriitorul Marian Popa. În mod firesc, ar trebui ca această dezvăluire, care plutea în aerul „sfânt-blestematului colportaj bucureștean securistic” și înainte de producerea de către Dan C. Mihăilescu a dovezilor inatacabile, cu citatele pe masă, să declanșeze un scandal sănătos în lumea noastră literară, accelerând procesul de igienizare morală a receptării, prin revizuire necruțătoare”.

Oare? Oare știu domnii Mihăilescu și Zubașcu cu exactitate ce s-a petrecut cu materialele „lăsate” din imposibilitatea de a le trece peste graniță - în țară, de Marian Popa? Majoritatea scriitorilor români emigrați, „fugiți” sau „rămași” prin Vest au fost nevoiți să-și părăsească (cei care le aveau) lucrările neterminate, în țară, doar puțini reușind, pe căi ocolite, să și le recupereze; ca să dau un singur exemplu: Vasile Mănușeanu. De „recuperat”, însă, marea majoritate a acestor manuscrise au fost „recuperate” de Securitate. Și chiar poate să creadă cineva că un „informator” al Securității - în cazul acesta Marian Popa - ar putea fi atât de naiv încât să se „deconspire”, folosind literalmente texte apărute în **Cartea albă a Securității**? La ce i-ar folosi?! În ce ne privește, suntem de opinie că suprapunerea citatelor căutate (și găsite!) de domnul Dan C. Mihăilescu se datorează unui șir de „gafe” relativ ușor de explicat. Securitatea a folosit, în tentativa sa de a-și spăla multele și grelele păcate față de națiunea română, texte găsite în locuința lui

PUNCTUL DE GREUTATE - LUCRĂRILE DE SINTEZĂ

față de națiunea română, texte găsite în locuința lui Marian Popa după plecarea acestuia în Occident. Tentația de a le pune pe seama „informatorului” cu numele conspirativ „Mihu” era cu atât mai mare cu cât faptul că Marian Popa este pe cale de a publica o **Istorie a literaturii române...** era un fapt cunoscut de destul de multe persoane. Cert este un lucru: indiferent ce s-or fi gândit creatorii **Cărții albe a Securității**, dacă autorul **Istoriei...** e într-adevăr una și aceeași persoană cu „informatorul Mihu”, ei au „omis” să-l înștiințeze; și mai ciudată apare, în acest sens, indiferența criticului din Köln față de cartea publicată de presupușii săi „patroni”: orice securist cu mintea la cap ar fi sorbit cu nesaț respectiva lucrare, pentru a se ogoi cu satisfacția muncii bine-făcute... și ar fi tăiat respectivele pasaje din orice lucrare ulterioară care îi poartă semnătura...

... Regret că, ... „impulsionat” de afirmațiile suficiente ale confrăților dunăreanocarpatino-transilvani, eram pe cale să cad în mlaștina supozițiilor și scenariilor de thriller politico-literar care îi preocupă. În ce mă privește, sfātuindu-i pe eventualii cititori să se preocupe mai puțin de scenariile care privesc *persoana autorului* și să-și ia timpul necesar lecturii **Istoriei...** nu-mi rămâne decât să-l citez pe Marian Popa, *cel care-mi place mie*: „Istoria perioadei clar delimitate de 23.08.1944 și 22.12.1989 este aceea a unei banale ocupații malefice particularizată prin justificarea modernă a eliberării benefice. Adică a exercitării unei influențe forțate pe baza unui program caracterizat prin fermitate teoretică și labilitate practică dezvoltată oportun și chiar retrospectiv prin acoperiri principiale, cu pretenții morale, dar dialectice. Este programul sovietic, de totalizare marxist-leninist-stalinistă a societății românești, utilă, se estimează, unei mai eficiente stăpâniri și exploatare economice pentru un timp nu nedeterminat, dar neprecizat public. *Într-un asemenea program, care valorifică minciuna construcției unei lumi mai bune, capabilă să satisfacă toate necesitățile materiale și spirituale ale individului și colectivității sale, artele și îndeosebi literatura se bucură de o atenție specială, în măsura în care ele sunt apreciate drept materii de diversiune ezoterică și instrumente de moderare social-politică, psihică și volițională. Sub acest aspect, se poate afirma: a fost o epocă de mare glorie pentru literați, chiar dacă nu și pentru literatură, prin faptul că niciodată și nicăieri altundeva nu li s-a dat o mai mare importanță în viața societății. Scriitorilor cu vocație, ca și celorlalți: pentru că se produce destulă literatură explicabilă prin lipsa de alternative de exhibare, pentru bani, umplerea timpului și dobândirea unor poziții privilegiate în societatea pauperizată. Se pune la punct în acest timp o producție literară oficială, de aliniere politică, dar nu poate fi suprimată existența alteia secrete, nerecunoscute momentan sau definitiv, datorată unor scriitori marginalizați sau exilați”. (O samă de concluzii, pag. 1217).*

Dacă astfel de gândire este proprie securiștilor, îmi cer scuze Securității.

Spectaculos, agitat, complex în diversitatea lui, cu marcante noutăți, cu preluarea multor manifestări tradiționale, cu apariții editoriale adesea surprinzătoare, cu un efort sporit de recitare a creațiilor din trecutul mai apropiat ori mai îndepărtat, cu instalarea în prim-planul vieții literare a generației de mijloc, acestea ar fi în mare caracteristicile începutului de secol și mileniu. Au fost 12 luni în care lucrurile s-au mai așezat la nivel organizatoric și s-au consolidat structurile breslei scriitoricești, Uniunea Scriitorilor având o nouă conducere după îndelungate și, nu o dată, jenante jocuri de culise. La fel s-au petrecut lucrurile și în teritoriu, la filialele din țară ale Uniunii. Cert este faptul că, de la instalare, echipa formată a trecut cu seriozitate la acțiune, dovedind inventivitate managerială, preocupare atât pentru destinul literaturii române, cât și pentru soarta membrilor săi. Premiile Uniunii s-au decernat după o mai matură chibzuință, toamna, au avut loc tradiționala întâlnire de la Neptun precum și un profitabil coloeviu al traducătorilor.

Activitatea editorială s-a înscris în aceleași note ale freneziei de a tipări și a imposibilității cititorilor de a cumpăra. Pentru mine rămâne un mister faptul că toți editorii se plâng de sărăcie, dar publică într-un ritm debordant. Nu cred că subvențiile de la Ministerul Culturii și Cultelor reprezintă sursa principală a opulenței ce s-a văzut la cele două târguri de carte - care ritmează, vara și spre sfârșitul toamnei, peisajul editorial. Și pentru că am amintit de cele două târguri (revin la o idee mai veche: de ce nu se numesc ele oare Saloane de carte?) se cuvin a fi menționate și alte manifestări asemănătoare, chiar dacă nu au aceeași amploare.

Mai peste tot în țară, în orașe de mult recunoscute drept centre culturale prestigioase, dar și în altele, amorfite până în 1990 s-au desfășurat festivaluri, coloevii, concursuri literare prilejuite de comemorarea unor mari scriitori născuți în localități sau regiuni ai căror locuitori îi cinstesc cum se cuvine. Am participat la câteva și m-a impresionat efortul depus pentru păstrarea dialogului firesc, a schimbului inteligent de opinii, a consolidării relațiilor colegiale și, nu în ultimul rând, m-a surprins felul cum sponsorii au răspuns inițiativelor locale.

În anul încheiat ne-am amintit, la datele respective, de Alecsandri și de Goga, de Sadoveanu și de Bacovia, de Hortensia Papadat-Bengescu și de Dinu Pillat, de Emil Botta și de Alexandru Vlahuță, de Ion Barbu și de Lucian Blaga, de Ion Minulescu și de Claudia Millian, am salutat exegezele critice de unor scriitori și curente. Și tot în 2001, i-am sărbătorit pe câțiva autori ce împlineau vârsta patriarhilor și totodată, ne-am despărțit cu declarată durere de cei plecați prea devreme dintre noi. Au lăsat însă nu doar opere, ci o nobilă dorință de a sluji frumosul și literale românești.

Fără a avea pretenția că dreptatea îmi aparține în totalitate, am impresia că punctul de greutate în aparițiile editoriale îl reprezintă cele câteva lucrări de sinteză, critică și istorie literară de care literatura contemporană avea reală nevoie. Instrumentele de lucru înseamnă de fapt legătura cea mai solidă și mai sigură dintre creatori și publicul receptor.

În ansamblu deci, un an care cuprinde în sine tendințele ce se vor manifesta probabil în viitoarea jumătate a deceniului.

Și acum, după o introducere cam lungă, revin la întrebările anchetei inițiate de „Luceafărul”.

1. Nu sunt sigur că asemenea gesturi țin de feno-

liviu grăsoiu
cronicar literar
la Radio România

menul cultural. Se înscriu în acest domeniu, doar prin aceea că vehiculează titluri de cărți. Mentalitatea, însă, ține de obsesiile sportive sau negustorești, care întocmesc clasamente de tot felul, agitând nume de campioni, de firme, de așa zise VIP-uri momentane. Realizarea de clasamente în revistele culturale are și o altă explicație: recunoscuta tentație de a „aranja” lucrurile, de a plăti polițe, de a ajuta pe cei ce fac parte din grupul apropiat.

2. Cei numiți de dumneavoastră, autori care și-au pierdut cititorii pentru că și-au epuizat formula proprie, se manifestă în orientarea publicului, nu din amatorism, ci din inerție. Așa au procedat decenii în șir, așa încearcă să se mențină în atenție și acum. Lucrurile se înscriu în limitele firescului și nu poate fi decât constatată. Contestarea nu mi se pare normală. Doar tăcerea.

3. Nu vreau să mă contrazic. Deci rămân la ideea că instrumentele de lucru (**Dicționarul esențial al scriitorilor români**, **Lista lui Manolescu**, **Ficțiunea jurnalului intim** de Eugen Simion, **Istoria literaturii române de azi pe mâine** a lui Marian Popa și exegeza despre **Exilul românesc 1945-1989** de Eva Behring) sunt cele ce au dominat anul literar 2001.

Nu înseamnă însă că destule cărți nu ar avea merite incontestabile și că nu vor fi cuprinse în viitoarele istorii ale literaturii.

4. Oboseala unui artist nu trebuie să-l îngrijoreze decât pe cel în cauză. Important este să fie conștient că se află în impas și să nu se grăbească a publica tot ceea ce scrie. Mi se pare un secret à la Polichinelle.

5. Literatura română de azi trebuie să-și simtă și să-și marcheze momentele ei faste. Dacă nu o va face ea, prin cei lucizi, obiectivi și cu funcții în breasla scriitorilor, nu o va face nimeni, nici un individ ce activează în alt domeniu. Nu de laude neîntemeiate are ea nevoie, ci de onorurile și recunoașterile dezinteresate, vizând cu precădere meritele actuale și nu cele trecute. Acestea din urmă trebuie cântărite atent și evaluate atât pentru ce au însemnat la momentul apariției, cât mai ales pentru rezultatele ulterioare. Orice formă de prețuire se cuvine salutăată, dar și privită cu detașarea obligatorie.

HAHALERE NELIPSITE DE LA NICI UN PARASTAS LITERAR

1. Dată fiind dificultuoasa circulație atât a cărților, cât și a revistelor literare, aspect asupra ruia m-am pronunțat și cu alte prilejuri, și asta condițiile în care se publică industrial pe toată țeștea românească, e greu de presupus că asemenea topuri anuale pot fi întocmite la finele vreunui calendaristic. Un critic literar, oricât de harnic fi el, și cu o viteză de lectură echivalând-o pe a netului ori chiar pe a luminii, va intra mereu în aptea de Revelion cu sentimentul de insatisfacție și cu gustul amar că marile cărți, poate chiar modopera, nu i-au ajuns, din motive obiective, raza preocupărilor sale avide de a se rostui într-strigăt precum *Evrika* sau *Ecce homo!* Pe de altă parte, sindromul fragmentarismului ca efect fast al descentralizării, suficiența regionalistă și ritualizată ori presiunile manipulatorii, interesele grup, politica revistei obediente față de sponsori sau de cei care gestionează sărăcia bugetară a Ministerului Culturii și Cultelor, și, deloc în ultimul rând, subiectivitatea ca aspect intrinsec al biciunilor omenești scrise în legile de veci, o uitărie din cunoscuta romanță populară, ei bine, toate acestea amprentează nefast ierarhiile literare din ultima lună a anului în curs. Uneori se amănă anchete amintind de serbările școlare care se împart premii și se pun coroane de flori frunțile celor mai sănguincioși și mai ascultători alumni, abstracție făcând de sforile balice trase în prealabil de părinți aferați, par să urce, prin prematuritatea lor, lucrurile, de nu n-avea parte din scenariu gândite să forțeze na realității spirituale și să influențeze în mod util verdictul juraților culturali mai mult sau mai puțin improvizați. Pe spații restrânse, de două trei săptămâni, să zicem, pericolul de a greși în eșalonarea orilor anului ce tocmai s-a încheiat e unul usor, iar gestul în sine apare ca unul încurajator. Tezaurul ce se ridică automat e dacă demersul e intenționat al ierarhizatorilor nu-l închide ca să nu-și împartă pe premiat, în perimetrul localist, în schimb să-l proiecteze către un centru național tânjit în pământ al izbăvirii de orice condeier care și-ua blestemul scrisului în serios. E necesar, deci, într-un timp de aproape încă un an, pentru ca anul entuziasmelor critice să se risipească și să găsească loc judecătoresc lucide, totalmente *sine ira et studio*. E singurul caz în care anchetele, topurile, ierarhizările, încununările cu lauri ale scriitorilor merituosi își au rostul lor stimulator și artajant în același timp.

2. Partea proastă e că timpul nu prea mai are răbdare cu oamenii scrisului, și atunci aceștia intră în panică. Există scriitori care, în virtutea faptului că și-au avut cândva gloria lor, reală sau doar „cu un pic de la poliție“, nu vor să părăsească arena literară și vin, după o lungă și de nimeni dorită absență, să creeze, cu cărți penibile, încropite parcă din jum de pâine din cojile de pe covată și care, în schimb să le consolideze imaginea de odinioară, le-o revitalizează și mai mult. Nu realizează, bietții de ei, că și în groapă propriile statui în chiar răgâilele bahice pe care le scot din piepturile lor de cămășă alere nelipsite de la nici un parastas literar mai

ion roșioru
cronicar literar
la revista „Tomis“

acătării și unde nostalgia jilțurilor roșii li se citește în priviri. Disidența de care fac atâtea caz, aidoma hoțului ce strigă el însuși „Hoții!“, e una veșnic retrospectivă, fără dată, ca o prostituată în retragere, și perpelindu-se să-și legifereze statutul de codoașă ori de patroană de bordel clandestin. Ca și în sport, ori în muzică, și în scris trebuie să știi să te oprești la timp, măcar în acel stadiu cât în gloaba inerentă n-a răposat definitiv calul de curse de altădată. Nu oricine are longevitatea creatoare a lui Goethe, Victor Hugo ori Vasile Voiculescu și forța de a da capodopere când alții de vârsta lor se mulțumesc să-și reediteze operele de tinerețe ori să-și pună semnătura pe selecțiile pe care le fac alții. Considerând că e o impietate să consum spațiul tipografic cu numele lor deja ciuruite de molii, mă opresc aici.

3. Cărțile așa-zise de căpătâi reținute pe parcursul unui an sunt cu siguranță mai multe, cifra cinci fiind aleasă cu parcimonie, pururi departe de a-l absolvi pe degustătorul de literatură de a comite nedreptăți prea flagrante, îndeosebi când e vorba de genuri superprolificice precum poezia ori proza de mare întindere, spre a nu mai vorbi de memorialistică și de jurnale, acestea din urmă cu încă destul de multă priză la public și în anul care a trecut.

Iată, mai întâi, câțiva poeți pentru care anul 2001 a fost unul norocos, fără a putea preciza dacă volumul citat reprezintă din oficiu și cartea vieții lor: Adrian Alui Gheorghe (**Îngerul căzut**), Viorel Dinescu (**Călăuze arhaice**), George L. Nimigeanu (**Vinovat de sinceritate**), Gheorghe Lupu (**Rugăciuni profane**) și Mugur Grosu (**Haltera cu zurgălăi**).

Pe tărâmul prozei: Marius Tupan (**Batalioane invizibile**), Adrian Bușilă (**Dicționar de iubiri**

ratate), Gabriel Chifu (**Cartograful puterii**), Viorica Răduță (**Irozii**) și Ion Beldeanu (**Glonte de cucută**).

Genurile care urmează sunt greu de departajat, fiind extrem de multe punți de legătură între jurnal (redactat zi de zi, în cazul în care nu e contrafăcut cu intenția de a poza avantajos în ochii posterității) și memorialistica propriu-zisă, așternută pe hârtie în lumina documentelor din arhiva scriitorului sau pe baza amintirii care, se știe, își are capriciile ei mai mult sau mai puțin narcisiste. Deci, în ordinea consacrată de chiar prezentul paragraf: Aurel Dumitrașcu (**Carnetele maro**, vol. I), Marcel Lucaci (**Omul fără buzunar**), Gabriel Liiceanu (**Declarație de iubire**), Micaele Catargi (**Paris, astăzi și mâine**), Romulus Munteanu (**O viață trăită, o viață mărturisită**).

La capitolul critică literară, de asemenea greu departajabilă de zona eseisticii, îi voi aminti pe Alexandru Pintescu (**Rusia între „dezgheț“ și „transparență“**), Marian Popa (**Istoria literaturii...**), Viorel Mureșan și Traian Ștef (**Leonid Dimov, monografie**), Nae Antonescu (**Revistele literare interbelice**). Aș adăuga eseurile, botezate ca atare de către autorii în cauză, pe Mihai Cimpoi (**Brâncuși, poet al nesfârșirii**) și pe George Popa (**Imposibila aventură**).

Îmi vin în minte doar doi dramaturgi: Dumitru Crudu (**Crima sângeroasă din stațiunea violetelor**) și Cristina Tamaș cu o trilogie teatrală, neavând pentru cei ce se vor fi aplecat asupra unor pagini dedicate copiilor, pentru cei (și așa oropsiți doar pe o pagină interioară), ce vor fi osârdit la traduceri din literatura universală ori spre a face cunoscute peste hotare cărți ale unor autori români de certă valoare.

4. Cu siguranță că vor fi fost și eșecuri, ca-n orice literatură, însă nu cred că are rost să batem monedă pe seama lor, lăsându-le în plata Domnului și în grija timpului, meșter neîntrecut în a trage țărână peste tot și peste toate cele ce se nasc murind. Cât despre absențele de azi, ele pot fi foarte bine marile prezențe de mâine, așa că să nu le deplângem, ci să așteptăm cu înfrigurare cartea de excepție din 2002 sau din cei de după. Pământul nearat se refacă în singurătate pentru recoltele viitoare.

5. Creația propriu-zisă, elaborarea operei, se consumă în neștiută singurătate și se pare că îi priește hăituiria politică la care e supus autorul. Dezinteresul care i se arată îl poate încrâncena. De ceasuri faste pentru literatură se vorbește din clipa în care se pune problema ieșirii ei în lume: circulație, vandabilitate, succes de critică, succes de public. Ca și oamenii, cărțile au destinul lor, însă nu trebuie mizat doar pe acest lucru, în virtutea zicătorii că păsării chioare îi face Dumnezeu cuib. Autorul, mai mult decât oricine, trebuie să se zbată ca opera sa să înfrunte vămile pustiei. Dincolo de toate acestea rămân imponderabilul pe care nimeni nu știe unde, când și cum să-l ia în calcul, granița dintre fast și nefast, noroc și ghinion, nedepășind dimensiunile irisului din ochii albinei ce se-ntoarce la stup în amurg.

Cât despre societate, aceasta și-a luat, poate, numai aparent mâna de pe scriitor, niciodată, din păcate, profet în țara lui. Motiv de a-mi sista și eu hazardarea prin toate meandrele acestei întrebări nu mai puțin incitante și care lasă larg deschise porțile meditației.

1. Trebuie să mărturisesc, de la bun început, că eu n-am văzut multe asemenea anchete. Ba, ca să fiu sincer până la capăt, în clipa asta nu-mi aduc aminte de nici una. Vor fi fost, nu pun la îndoială ceea ce ați constatat și ceea ce, de fapt, v-a determinat să inițiați, la rândul-vă, această anchetă. Mă întreb doar de ce nu le-am remarcat, de ce nu le-am luat în seamă. Mă consolez cu gândul că vor fi apărut prin reviste pe care nu le citesc. Iar dacă vor fi fost și prin reviste pe care le citesc, ori baremi le răsfoiesc, înseamnă că nu le-am considerat altceva decât improvizații menite autoflatării de grup. (Deși, nevăzându-le, asta e o suspiciune impardonabilă.) Oricum, se vede treaba că nu m-au agasat, n-au fost suficient de scandalose.

Desigur, nu e cel mai corect lucru dacă ele s-au făcut prea repede, din nerăbdarea de a nu scăpa printre degete momentul - festiv ori prielnic. Dar cel puțin din punct de vedere publicistic, un astfel de gest, fie și pripit, poate fi înțeles și scuzat. O revistă care-și propune o asemenea radiografie nu poate sta până se încheie anul editorial. Aș risca să propun, în vară, înfruntând ridicolul și anacronismul, o dezbatere asupra cărților anului trecut. Veți recunoaște că ar suna cam alandala să vezi, colo, prin august, un „retardat“ făcând evaluarea anului dinainte. Și când am zis „vară“, am fost optimist. Pentru că, după câte constat, la noi, anii editoriali nu se mai încheie. Apar cărți antedatate și cu doi ani. S-ar putea ca abia în acest an să se încheie anul editorial 2000. Cel puțin pentru unele cărți mai nefericite, mai ghinioniste. Revistele, cred eu, nu pot aștepta atât. Ele trebuie să răspundă unei nevoi de clarificare și unei nevoi de bilanț care nu se întind (dacă există și nu sunt doar prezumate) până în perioada vacanțelor. Dacă tot vor să facă asemenea anchete, atunci sfârșitul sau începutul de an sunt singurii termeni publicistici acceptabili, rezonabili, în care se manifestă (probabil) o astfel de așteptare.

Sigur, unele cărți nu vor avea nici măcar șansa teoretică de a fi luate în calcul. Toate cele vărsate în următorul an calendaristic vor fi lovite de această nedreptate. Și am impresia că acestea nu sunt chiar puține. Aceste apariții decalate, uneori excesiv, nu intră, de fapt, nici în atenția juriilor. Ba adesea ele nu mai intră nici în atenția criticii de întâmpinare care, făcând eforturi de a se ține la zi, de a ține ritmul editorial, le trece cu vederea. Nu e drept, dar nu s-ar putea zice că e incorect. Nu-i treaba mea, firește, dar depășirea acestui impas, ieșirea din acest haos nu se poate face decât printr-un acord (de bunăsimț) al editurilor (între edituri). Există câteva asociații ale editorilor și, prin intermediul lor, s-ar putea ajunge la un consens în privința închiderii anului editorial. N-au decât să ia o dată convențională - 15 ianuarie, de pildă, pentru că-i prestigioasă - și s-o considere ultimul prag acceptabil. La urma urmei, oricâte probleme vor fi având editurile, cu noile tehnici de editare nu e mult de schimbat (anul apariției, dacă se menționează undeva, deși a devenit facultativ, se menționează în cel mult două locuri, nu mi se pare un capăt de țară ca un redactor să fie atent și să schimbe cele două coli).

Cât despre rostul unor asemenea „gesturi...“, eu cred că el există. Sunt gesturi ritualice și, prin urmare, necesare, măcar în acest sens. Las' că există o tradiție a lor, care impune și ea... Dar analiza, bilanțul unui an editorial pot aduce observații pe care critica nu le-a putut face pe parcurs. În sfârșit, e un prilej de a contempla pădurea, după ce un an întreg ne-am uitat doar la copaci. Fie și fugară sau frivolă, o „sistemizare“ axiologică a producției literare pe un an îmi pare un gest binevenit. Firește, el ar trebui împlinit în anumite condiții: de obiectivitate sau de subiectivitate „pozitivă“; n-ar trebui să fie o tentativă de manipulare și, mai ales, ar trebui făcut de oameni „în temă“ care au citit - sau cred ei că au citit - un eșantion semnificativ din această producție. E un gest temerar pe care, însă, nu cred că e cineva îndreptățit să-l facă în mod temeinic. N-avem noi o asemenea „mașină de citit“ totul. Dar cu toate riscurile de parțialitate, cu toate riscurile de subiectivitate și de partizanat, cu toate riscurile de relativitate implicate, el rămâne un gest util, oricât de hazardat. Se înțelege că n-ar trebui luat în patetic, ci tratat ca un joc.

2. Să-mi fie cu iertare dar, fără să fac pe prostul, nu știu la cine și nici la ce vă referiți. La oameni care vor să orienteze „opinia literară“? Sau chiar „opinia

LITERATURA PIERDE PE MÂNA EI

al. cistelecan cronicar literar la revista „Vatra“

generală“? La scriitori reciclați în critici ori la scriitori reciclați în ziariști? Aș putea crede că întrebarea e perfidă și mă vizează direct, întrucât nici eu nu mă simt „în atenția cititorilor“ și cu atât mai puțin în „calculele“ lor. Și nu înțeleg nici legătura dintre „amatorism“ și „capitalism“; aveam impresia că acesta, capitalismul, se caracterizează tocmai prin profesionalism și nu că e produsul veleitarismului.

3. „Insistent“, hai, treacă-meargă, dar „sistematic“ nu m-aș putea lăuda în nici un caz. Aș putea, la un caz, să vă dovedesc, dimpotrivă, cât de „nesistematic“ m-am ocupat de aceste „apariții“. Dar ajunge să spun că, și de-aș fi citit de „n“ ori mai multe cărți din cele apărute anul trecut, ceea ce-mi cereți acum tot irelevant ar fi fost. Nu știu, dacă am judeca în procentele, ce cotă din literatura anului trecut am citit. Cred că neiertător de mică. Am văzut, cu prilejul Târgului Gaudeamus, câteva planuri editoriale și m-am îngrozit eu însumi cât de puțin știam. Ca să aibă vreo greutate ceea ce v-aș spune, ar trebui, în prealabil, să vă dau lista cărților citite. Asta ar putea alcătui un criteriu pentru reprezentativitatea celor pe care vi le propun acum. Pentru că voi accepta jocul dumneavoastră, ținând însă seama de toate aceste precauții de irelevantă. Cărțile pe care le voi „evidenția“ nu sunt, așadar, privilegiate în raport cu producția anului trecut, ci doar cu mica parte din ea citită de mine. Dar cum fiecare își face, prin selecție, propria literatură, zic să nu mai ezit atâta în fața irelevantei. Mă hazardez așadar în a spune că, după mine, cărțile anului trecut au fost **Literatura română postbelică** a lui Nicolae Manolescu (Editura Aula), **Omul recent** a lui Horia-Roman Patapievici și **Jurnalul** lui Mircea Cărtărescu (ambele de la Humanitas). Dacă anul se va defini prin ceva, va fi, în primul rând, prin aceste trei cărți „dominante“.

Cunosc - ori cel puțin așa îmi închipui - ceva mai bine aparițiile „poetice“. Oricum, am citit câteva sute dintre acestea. (Câteva înseamnă vreo două, ca să mai cumințesc emfaza afirmației.) N-a fost, mi se pare, un an de grație pentru poezie. Deși au apărut multe cărți bune... Așa încât îmi voi permite, aici, să depășesc cifra propusă de dumneavoastră, deși ordinea în care le voi înșira nu e un clasament, fie el oricât de personal. Cărțile pe care le-aș ține în bilanțul anului ar fi, deci: Ion Stratan: **O lume de cuvinte** (Editura Limes), Virgil Ierunca: **Poeme de exil** (Editura Humanitas), Marian Drăghici: **Harrum**,

cartea ratării (Editura Vinea), Alexandru Mușina, **Personae** (Editura Aula), Andrei Zanca: **Noaptea franciscane** (Editura Dacia), Adrian Alui Gheorghe: **Îngerul căzut** (Editura Timpul), Adrian Popescu: **Drumul strâmt** (Editura Dacia), Ara Alexandru Șişmanian: **Triptic** (Editura Cartea Românească), Doina Ioanid: **E vremea să porți cercei** (Editura Aula), Dan Bogdan Hanu: **Portret în cușit** (Editura Vinea). Printre debuturile din „sector“, cred că Răzvan Țupa (cu **Fetiș**, Editura Semne) și Alexandru Potcoavă (**Iar Bianca sta-n Alex**, Editura Marineasa) sunt cei ce trebuie trecuți în memoria anului.

Cărțile de proză ale anului trecut au fost, pentru mine, **Simion liftnicul** (Petru Cimpoeșu, Editura Compania), **De departe spre aproape** (Mihai Dragolea, Editura Paralela 45), **Liu Mora** (Dumitru Ungureanu, Editura Nemira), **Scara care nu duce nicăieri** (Florența Albu, Editura Cartea Românească) și **Trenul fără sfârșit** (Eugen Curta, Editura Generis). Sigur, mai ales această listă trebuie luată *cum grano salis*.

Chiar dacă n-a mai fost vedeta anului, memorialistica a avut câteva cărți care nu trebuie clasate ușor: Livius Ciocârlie: **De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri** (Editura Polirom), Aurel Dumitrașcu: **Carnete maro** (Editura Timpul), Monica Lovinescu: **La apa Vavilonului, II** (Editura Humanitas), Dumitru Micu: **Timpuri zbuciumate** (Editura Vestala), Gabriel Liiceanu: **Declarație de iubire** (Editura Humanitas - deși aceasta intră doar cu grave concesii de concept în această serie).

În fine, ca să mă opresc, eseistica și critica literară, laolaltă și la grămadă, s-ar cuveni remarcate măcar prin cărțile lui Andrei Oișteanu (**Imaginea evreului în cultura română**, Editura Humanitas), Aurel Sasu (**Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada**, Editura Albatros), Caius Dobrescu (**Semizei și rentieri**, Editura Nemira), Ion Pop (**Viață și texte**, Editura Dacia), Dan Horia Mazilu (**O istorie a blestemului**, Editura Polirom).

Cum lăsam să se înțeleagă, nimeni n-ar trebui să se simtă nedreptățit, pentru că această listă n-are nici urmă de relevanță.

4. Nu-mi sunt cunoscute astfel de „eșecuri eroice“. Eșecurile sunt triste, fără îndoială, cu atât mai triste cu cât au la bază mii de pagini, dar nu cred că e vreunul care s-a remarcat prin bravură. Scriitorii mari care scriu cărți mici există pretutindeni, nu e o calamitate. Nu mi se pare că anul a fost marcat de vreun „eșec răsunător“. Dacă au existat eșecuri, acestea au fost discrete. Vor fi fost, nu mă îndoiesc, așteptări înșelate, dar ele n-au fost dramatice decât pentru vanitatea personală a victimelor. Literatura, oricum, se imunizează, are ceva din seninătatea cu care natura trece peste micile drame personale. Singurele eșecuri „remarcabile“ sunt cele pe care critica vrea să le remarce. La urma urmei, ea e singura creatoare de eșecuri „spectaculare“. În sine, eșecurile sunt simple eșecuri.

5. Îmi cereți acum să fiu nițel profet, fie excesiv de optimist sau pesimist. Literatura pierde pe mâna ei (chiar dacă toată lumea o ajută). Prin urmare, e logic, ar putea și câștiga. Depinde de ce vrea să câștige. Vrea un Statut de star, de vedetă telematică? Atunci trebuie să intre în joc, să producă „evenimente“ demne de mediatizat. Vă închipuiți ce știre a zilei ar fi dacă un grup de scriitori s-ar strădui să violeze o bătrânică? Și cine știe dacă protagonistul (protagoniștii) unei asemenea întâmplări n-ar trage un ce profit și pentru cărțile lui/lor. Dar numai scriind cărți și așteptând ca televiziunile să se impresioneze de la sine, mi se pare cam greu. Vrea considerație socială? Vrea bani? Vrea respect? Admirație? Toate laolaltă? Nu cred că, așa, în masă, toată breasla va izbucni, dar rețete de reușită personală fără îndoială că vor fi existând. Desigur, și cărțile mari își au șansa lor în acest joc, deși nu-i, poate, cea mai eficientă dintre șanse.

LITERATURA N-ARE NEVOIE DE OSANALE

1. Bineînțeles că își au rostul. Mă interesează orice publicație românească în măsura în care se arată preocupată de cărți. Chiar dacă nu-i împărtășesc gusturile. Anchetele cu rezultate îndoielnice spun și ele ceva, nu neapărat despre cărțile pe care le discută, ci despre publicația în sine. Doar redacția respectivă și cititorii pot decide dacă o anchetă își are rostul. Nu cred că e nimeni chemat să facă ordine în literele românești și să spună dacă o anumită inițiativă redacțională e binevenită sau nu. Iar pe noi ar trebui să ne intereseze orice gest cultural, fie el sublim sau ridicol.

2. Știți dumneavoastră, redacția „Luceafărul“, care sunt acei scriitori care au ieșit din calculele și atenția cititorilor? Nu înțeleg la ce vă referiți. Nu e ușor să fii lider de opinie și dacă cineva a reușit să devină, atunci bravo lui. Cât despre amatorism, cine e amator în sensul rău al cuvântului nu rezistă prea mult nicăieri, cu atât mai mult acolo unde e vorba de scris și de opinie. Iar dacă cineva rezistă, atunci poate că nu e un amator.

3. Cea mai interesantă carte de eseuri a anului recut mi se pare a fi cea a lui Caius Dobrescu, **„Namicul impersonal**. E extrem de curajoasă, de categorică, de onestă, de mare calitate teoretică și scrisă foarte bine. Chiar dacă are exagerările ei. Tot a capitoul eseu, pentru că e cel mai permisiv gen, iar putea încadra o carte splendidă, scrisă de patru

tineri (Paul Cernat, Ion Manolescu, Ioan Stanomir, Angelo Mitchievici), **În căutarea comunismului pierdut**. E o abordare din perspectiva vârstei de aproximativ 30 de ani a perioadei comuniste, o abordare cu metode diferite, o carte unică în România, și care ar merita o bună traducere. Tot anul trecut, am redescoperit un mare scriitor român, cu ocazia reeditării prozelor sale, Ioan Groșan. Trebuie menționată neapărat cartea lui Radu Cosașu și reeditările lui Alexandru George. Probabil cea mai bună carte de proză a anului 2001 e **Simion liftnicul** de Petru Cimpoeșu. E un roman comic și serios, scris cu mare vervă, despre lumea actuală. O carte cu adevărat pentru orice cititor, fără ca asta să însemne că face rabat de la calitate.

4. Nu știu nici un scriitor de autoritate reală care să fi avut vreun eșec de proporții, așa cum spuneți dumneavoastră, în anul 2001. Știu însă scriitori considerați a avea autoritate, în timp ce ei nu au nici măcar bun-simț lingvistic, care au avut într-adevăr eșecuri. Mai rău e că nu și le pot recunoaște. Asta e trist și urât. Iar de ce continuă să scrie și să se facă de râs, asta e treaba lor.

5. Literaturii nu i se aplică nici o politică de marginalizare. Literatura are locul pe care e normal să-l aibă într-o societate în care e nevoie și de ingineri, și de medici. Acest clișeu de victimizare și de nostalgie după o situație anormală îmi repugnă.

luminița marcu
cronicar literar la revista
„România literară“

Nu aspir la nici un fel de statut privilegiat, nu aștept fonduri, nu mă interesează pomenile. Literatura trebuie să fie prețuită de literați și citiți de public, n-are nevoie de osanale. Dar știu că sunt mulți cei care cer la nesfârșit fonduri de la U.S., de exemplu, unii chiar tineri, de vârsta mea. Nu-i înțeleg. Trăim într-o lume în care există o mulțime de posibilități: edituri, fundații, reviste și ziare, televiziune. Literatura poate merge împreună cu toate acestea. Iar cine e marginalizat, poate că merită să fie marginalizat.

vasile spiridon
cronicar literar
la revista „Antiteze“

1. Desigur. Într-o epocă a anchetelor de orice fel, se testează periodic și conștiința de sine a literaturii: tendințele, schimbări de accent și de gusturi. Dar chestionarele nu reprezintă un garant sigur pentru veritabile revizui, întrucât rezultatele statisticii se văd mimate de multiple ambiguități, iscate din inevitabila subiectivitate, la care se adaugă interesele de grup și chiar complezența în răspunsuri. De aceea, ele trebuie privite cu circumspecție, însă nu este mai puțin adevărat că pot duce la morsarea unui nou canon, ce nu se lasă desfășurat la comanda vreunei inițiative voluntariste.

AMORSAREA UNUI NOU CANON

2. Deși străbatem o perioadă de pragmatism, nu cred că scriitorii care încearcă să orienteze publicul o fac mânăți în primul rând de interese pecuniare, ci din dorința satisfacerii orgoliului lor auctorial. Puterea lor de influență poate avea un rol perturbator, deși ei nu mai dețin, ca altădată, statutul de lideri de opinie și joacă un rol destul de mic în dirijarea mentalului și imaginarului colectiv. Acest rol îl dețin actualmente gazetarii și analiștii politici.

3. Super-relativele anului 2001. **Proză:** Petre Cimpoeșu, **Simion liftnicul. Roman cu îngeri și moldoveni** (Editura Compania); Dumitru Țepe-neag, **Maramureș** (Editura Dacia); Marius Tupan, **Batalioane invizibile** (Fundatia Luceafărul); Alexandru Ecovoiu, **Cei trei copii - Mozart** (Editura Cognitum); Fănuș Neagu, **Amantul mării Doamne Dracula** (Editura Semne). **Poezie:** Adrian Alui Gheorghie, **Îngerul căzut** (Editura Timpul); Alexandru Mușina, **Personae** (Editura Aula); Marta Petreu, **Falanga** (Editura Dacia); Andrei Zanca, **Suitele transilvane** (Editura Hyperion); Șerban Codrin, **Marea tăcere** (Editura Star Tipp). **Critică și istorie literară:** Marian Popa, **Istoria literaturii române de azi pe mâine** (Fundatia Luceafărul); Eugen Simion, **Ficțiunea jurnalului intim** (Editura Univers enciclopedic); Nicolae Manolescu, **Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu** (Editura Aula); Ion Pop, **Gellu Naum - poezia contra literaturii** (Casa Cărții de știință); Ion Bogdan Lefter (coord.), **Scriitorii**

români din anii '80-'90 (Editura Paralela 45). **Jurnale, memorii, corespondențe:** Mircea Cărtărescu, **Jurnal** (Editura Humanitas); Marin Preda, **Scrisori către Aurora** (Editura Albatros); Monica Lovinescu, **La apa Vavilonului** (Editura Humanitas); Martha Bibescu, **Jurnal 1915** (Editura Compania); Aurel Dumitrașcu, **Carnetele maro** (Editura Timpul).

4. Eșecurile fac parte din destinul scriitorilor: unii obosesc, în virtutea accelerărilor, ruperilor de ritm și compresiilor temporale, și nu mai țin cadența; alții nu își pot adapta procedeele și convențiile noilor contexte culturale. În orice caz, ei trebuie să-și acorde periodic un răgaz de reflecție, în vederea reinstalării în orizontul de așteptare, iar această vegetare într-un con de umbră se va dovedi de multe ori benefică pentru gestarea de noi înțelesuri ale operelor.

5. Un climat social și economic defectologic - care nu are putere estimativă (în dublul sens, de prețuire și de prognoză) - îngreunează activitățile de consum, chiar și literar, lecturii îi revine o funcție psihologică restrânsă și efemeră, de simplu divertisment. Însă, în pofida oricăror vitregii, carul alegoric al literaturii își continuă marșul fastuos, încărcat cu criterii estetizante, moralizante și politizante. Primele criterii, care vor ocupa mereu o poziție-vedetă, nu vor putea fi eclipsate de către celelalte.

DORINȚA DE A IEȘI DIN BEZNĂ

1. Modalități de evidențiere a cărților importante apărute într-un an editorial au fost și trebuie să existe, fie că ele se numesc anchete, topuri, mese rotunde, clasamente sau diferite forme de premiere. Nu pentru că sunt niște obișnuințe formale, ci pentru că timpurile pe care le trăim reclamă competiția, profesionalismul. E drept că uneori aceste filtre severe fixate în fața fluxului abundent al producției de carte se pot înfunda. Ca la sfârșitul lui 2001, bunăoară. În acest caz sinteza iese distorsionată, dreapta judecată asfixiată de grafomanie, se lasă la fund, iar necesitatea de a se opera selectiv plutește în aer ca un deziderat imposibil de atins. Intervine hazardul care lămurește situația, dând undă verde unor cărți ce-și vor lipi cu mândrie apendicele „cu destin“.

„Propensiunile subiective“ lansate de anchetele realizate până acum sunt o consecință firească a lipsei de informație. Descentralizare am vrut, dezinformare am obținut. Nu sunt un partizan al centralizării, ci al difuzării și informării corecte. Se pare că așa ceva nu mai e posibil. Atunci, de ce ne mirăm? Tirajele mici (în care nu e exclus să apară și cărți remarcabile) sunt o altă cauză a regionalizării fenomenului literar. Criticii de serviciu acoperă, de obicei, o arie culturală restrânsă geografic. Din păcate, așa merg lucrurile și trebuie să admitem acest adevăr ca pe o sentință a prezentului. În spațiul atât de vast al creației, statutul de normator valoric al criticului e ușor hazliu. Cât de adânc poate să taie el pentru a elimina pofta verbală a grafomanului? Asta nu înseamnă că trebuie să renunțăm la efortul de a încerca, totuși, să aproximăm pertinent și responsabil cursul spre audiență și impunere. E un semn de interes, un semn pozitiv. E manifestarea dorinței de a ieși din beznă. Pentru că avea dreptate Enzo Siciliano în finalul romanului **Prințesa și anticarul**: „... muncim în beznă, făcând ce putem și dând ce avem. Îndoiala noastră e pasiunea noastră, iar pasiunea noastră e datoria noastră. Restul e nebunia artei“.

2. Cele mai dezgustătoare și infamante opinii izvorăsc din orgoliul celor ce se consideră scriitori (creatori de lumi) și sunt în fapt doar autori de cărți. Emblematică rămâne pentru mine oțioasa denigrare aplicată de Fănuș Neagu, de pildă, unor mărimi la care „florețistul metaforei“ nu avea cum accede vreodată. El a împroșcat cu noroi pe Emil Cioran, Eugen Ionescu, Panait Istrati, Mircea Eliade și Vintilă Horia, firește, fără ca să-i clatine câtuși de puțin pe aceștia de pe soclurile lor. Stau mărturie în acest sens „Caietele critice“ nr. 1-2/1993. Amatorism la un academician? Dacă la acest nivel sunt proferate păreri atât de păgubitoare pentru cultura română, la ce trebuie să ne așteptăm coborând printre autorii de serie B?

Stabilirea sistemelor de referință este unitatea de măsură care ne scutește de exagerări, exaltări sau înveninări subiective. Cu cât aceste sisteme vor fi mai clar conturate și receptate ca atare, cu atât decantarea va fi mai apropiată de adevăr.

E drept, cititorii au nevoie de repere. De pildă, Adrian Păunescu e cel mai mare poet pentru foarte mulți dintre compatrioții noștri necititori numai pentru că este mult mediatizat și alt mijloc de percepție n-au. În Clujul anilor '70 circula opinia că Eugen Uricaru este prozatorul cu „frază cea mai bună“ din acel areal literar. Foarte mulți dintre cei ce împărtășeau și întrețineau

adrian Țion

critic literar
la revista „Tribuna“

această părere nu erau interesați de proza acestui reputat scriitor și nu-i citiseră cărțile. Azi se încearcă acreditarea ideii că Alexandru Vlad ar avea fraza cea mai bună din urbe, dar tot cei care lansează aceste zvonuri adaugă „e adevărat că de câțiva ani nu mai scrie proză“. Dar nici când scria nu se bucura de această poziție privilegiată. Să fie vorba despre o receptare mai târzie? Mă îndoiesc azi că Alexandru Vlad e mai citit ca ieri, în afara unor obligativități didactice, profesionale. Opinia publică ia de-a gata ideile prefabricate, fără să discearnă. Ceea ce ți se flutură des pe la urechi devine curând reper, chiar împotriva unor rigori respectate. Opinia grupului impune mai sigur decât opinia criticului, marginalizată și chiar ignorată uneori. În această situație rămâne de stabilit care este raportul dintre corecta receptare și zvonistica triumfătoare.

3. A enumera cărțile anului 2001 care mi-au lăsat o bună impresie înseamnă, fără doar și poate, a spori „propensiunile subiective“ incriminate. N-aș accepta provocarea redacției dacă n-aș nutri în secret speranța că suma acestor subiectivități bine cumpănite dau, în fond, o imagine concludentă asupra fenomenului. De aceea, n-ar fi lipsit de interes efortul colectivului redacțional al „Luceafărului“ de a alcătui un top pe marginea propunerilor înaintate de participanții la anchetă și de a publica apoi alăturat „rezultatele“ anchetei. Personal, nu vreau să impun valori locale, ci mi-aș asuma, mai degrabă, postura de corespondent local în exercițiul funcțiunii.

În poezie trebuie neapărat semnalat volumul antologic al lui Ion Cristofor, **Marsyas**, stratificat pe linia evolutivă a liricii sale, și cele două volume publicate de Maria Pal, **Între două bătaii de secundă** și **Tristeți nimbate**, care vin să amplifice trăsăturile unui profil liric autentic,

descoperit în undulațiile grațioase ale „umbrelor melancolice“ desenate firav în cărțile anterioare. La capitolul „restituiri“ poate fi citat volumul lui Virgil Ierunca, **Poeme din exil**. Confirmarea unor sedimentate calități de prozator robust aduce noul roman al lui Marius Tupan, **Batalioane invizibile**. Proza fantastică a lui Mircea Ioan Casimcea, din volumul **La nunta moșilor** se situează la nivelul celor mai interesante investigații în domeniu. Cele două apariții semnate Dumitru Țepeneag - **Prin gaura cheii** și **Maramureș** - i-au făcut pe mulți critici să numească anul editorial 2001 - anul Țepeneag. Foarte multe cărți valoroase de critică literară, de eseistică și istorie literară s-au adunat în anul care a trecut. Constantin Cubleşan a realizat un compact și bine documentat studiu, **Eminescu în oglinzile criticii**, Gheorghe Glodeanu a fost prezent în librării cu **Liviu Rebreanu. Ipostaze ale discursului epic**, iar Nae Antonescu a dat dimensiunea meritată fenomenului publicistic interbelic în **Reviste literare interbelice**. Mai poate fi amintit aici volumul **În răspăr** al lui Gheorghe Grigurcu și eseurile inițiatice ale lui Vasile Andru, reunite sub titlul **Cel mai îndepărtat paradis**. Ajuns la vârsta memoriilor, Nicolae Breban deapănă **Stricte amintiri literare** demne de interesul cititorilor avizați.

4. Desigur, n-au lipsit cărțile slabe, nave lansate la apă cu multă pompă, scufundate chiar în dana portului. Vina nu e a autorilor care pun pe masă bucatele pentru festivitatea lansării - panaceu savurat de literați mai dihai decât cartea lansată -, nici a editorilor care trag pielea de pe pauperii autori, ci a criticilor. Ei urcă modestul autor pe culmile Everestului, înșorite, strălucitoare, când, de fapt, locul lui ar fi într-o peșteră de la poale. În această situație nu eșuează numai cartea și autorul ei, ci și prestigiul criticului. Aceasta este structura criticului în derivă. Cu toții am înghițit astfel de enormități spuse la lansări. Nenorocirea e că uneori ele continuă și în scris. De pildă, se susține că un roman are o construcție solidă. La lectură, construcția nu apare de nicăieri. Cum putem credita pe un astfel de critic?

Ieșirea din bezna encomiastică:

Anchetele de tipul acesteia ar trebui să ceară enumerarea celor mai proaste cărți ale anului. Sau un clasament - desigur, subiectiv - cu cărțile recenzate. Câți cronicari literari ar avea curajul să pună pe lista neagră mult lăudatele cărți de pe urma cărora s-au ales cu câte ceva? Nu vreau să spun ce anume.

5. După cum spuneam mai sus, citând din Enzo Siciliano, muncim în beznă, prinși în frenezia propriilor obsesii, fără să știm cu exactitate cât de fastă sau nefastă este „clipa cea repede“ a actualității literare. Dacă, prin absurd, s-ar instaura de mâine un regim totalitar, am putea mai corect aprecia cei doisprezece ani de deschidere. Desigur că această deschidere ar putea fi reprezentată și prin câteva cărți - de ce nu? - unele din aparițiile anului trecut.

MAXIMALISMUL AROGANT AL UNEI CĂRȚI

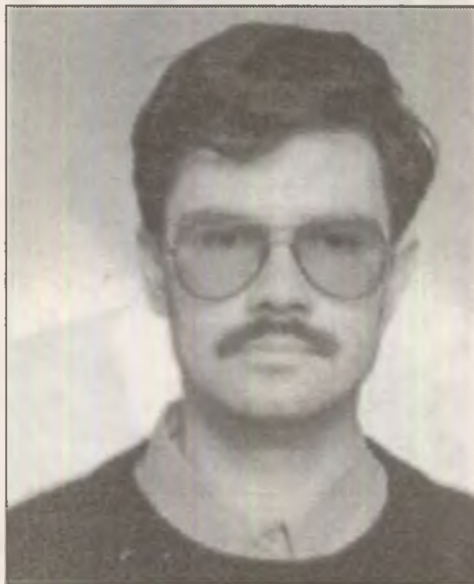
1. E foarte probabil ca unele anchete (dacă nu toate) să nu fi fost profesionist realizate, dar asta e deja o altă problemă, care nu pune în cauză legitimitatea, ci realizarea lor.

2. Nu mi-e deloc clar care sunt, în opinia dumneavoastră, acei autori ignorați care „se avântă, uneori, cu inconstiență, să orienteze opinia publică”. S-ar putea să ne gândim, fiecare, la altcineva. S-ar putea, la fel de bine, să nu „se observe cu ochiul liber” ceea ce spuneți. Vorbiți, apoi, de un posibil „amatorism, de data asta, de inspirație capitalistă”, fapt ce presupune - logic - un amatorism preexistent, de inspirație comunistă. Probabil vă referiți la artiștii-amatori fabricați de mișcări gen „Cântarea României”. În tot cazul, într-o lume liberă, e dreptul oricărui autor ignorat să-și facă reclamă cum poate, în limitele legii, desigur: promovarea nu este (nu poate fi) un monopol al „profesioniștilor” criticii. Cât privește validarea (căci, bănuiesc, la asta vă referiți) n-ar trebui, într-adevăr, ca în anchetele „ierarhizante”, efectuate printre critici, să fie amestecați și scriitorii care nu se ocupă sistematic de comentarea literaturii la zi.

3. Anul editorial 2001 a fost de departe dominat de critică - mai exact spus: de sintezele de istorie literară și de eseistica pe teme larg culturale, mergând până la abordări teoretice inter- și transdisciplinare. Un loc special l-au deținut în acest an cărțile-document (în frunte cu extraordinara reconstituire **Ultima carte** a lui Anton Golopenția și cu **Subteranele memoriei** de Vasile Igna - o istorie a Asociației antitotalitare Mihai Eminescu din anii 1945-1948), cele de convorbiri (de exemplu volumele de dialoguri realizate de Sorin Antohi cu Adrian Marino și Mihai Șora), și - evident -, chiar dacă mai puțin ca în alte dăți, memorialistica. O analiză a tendințelor de pe piața editorială ar fi, recunosc, tentantă, dar nu-mi propun să o întreprind aici și acum.

La categoria critică-eseu, titlul nr. 1 este, de departe, **Literatura română de azi** de Nicolae Manolescu (carte pe care îmi permit să o consider apariția nr. 1 a anului), o carte, din păcate, foarte prost editată, dar care - îmi permit să risc o profecție - va lua zaimacul tuturor premiilor. Și mai interesant mi se pare însă proiectul Editurii Vinea, care are de gând să publice, anul acesta, în zece volume (parcă), toate cronicile lui Nicolae Manolescu.

Un alt titlu care mi se pare demn de menționat într-un „top 5” este **Imaginea evreului în cultura română** de Andrei Oișteanu, un erudit studiu „holografic” de antropologie culturală și etno-imagologie comparată. Este, în același timp, o arheologie lucidă și echilibrată a imaginarului antisemit central- și est-european. În pofida unei abordări lacunare a perioadei postbelice, lucrarea reprezintă, totuși, un *ne plus ultra* într-un domeniu pe cât de sensibil pe atât le (vai) etern actual... Consider că se poate trece peste o sinteză precum aceea a lui Eugen Simion, **Ficțiunea jurnalului intim**. Binevenită „întoarcere la autorului”, ilustrând o preocupare mai veche a sa - inclusiv de diarist - cartea propune o încercare ambițioasă de poetică a jurnalului intim în spațiul european (*y compris*) românesc. Nu lipsită de platitudini rezultate dintr-un descriptivism excesiv și de unele limite teoretice, lucrarea rămâne una de referință, de un real interes (nu numai didactic).

paul cernat

*cronicar literar la revista
„Observatorul cultural”*

Primul volum din studiul lui Adrian Oțoiu, **Trafic de frontieră. Proza generației '80** - o abordare critic-teoretică de nivel internațional, remarcabilă prin subtilitatea și precizia interpretărilor, prin complexitatea și substanța viziunii, dar și prin farmecul stilistic. Până în prezent, cea mai bună carte despre proza optzecistă românească și mai mult decât atât, despre mentalitatea pe care o exprimă.

În ciuda prețului inaccesibil, albumul **Roma caput mundi**, realizat de Teodor Baconsky (în dialog cu regretatul Horia Bernea) merită citat, în tandem cu prea puțin remarcatul volum de eseuri **Puterea schismei**. Un portret al creștinismului european. Solida cultură teologică, antropologică, politică ș.a.m.d. a eseistului, deschiderea culturală, eleganța și echilibrul fac din Teodor Baconsky probabil cel mai credibil mediator ecumenic autohton între dogmatica creștinismului european și cultura postmodernă a zilelor noastre. (Și) din acest motiv, demersul său mi se pare mult mai responsabil și mai consistent (chiar dacă mai puțin spectacular) decât maximalismul arogant al unei cărți ca **Omul recent** de Horia-Roman Patapievici, al cărui exclusivism polemic rămâne totuși revelator ca proiecție (și sinteză) a frustrărilor, bovarismelor și spaimelor din mentalul părții apocaliptice a inteligenței autohtone pe care o reprezintă...

Ca și în cazul **Omului recent**, prefer să las pe dinafară clasamentul „monumental” **Istorie a literaturii române de azi pe mâine** a lui Marian Popa, adevărată mină de aur pentru cei interesați de explorarea mizeriilor istoriei „vechilui regim”, dar mult prea impregnată de un colportaj dubios și de partizanate inacceptabile, în „spiritul” mahalagesc și antisemit ai **Săptămânii** lui Eugen Barbu și C.V. Tudor. Cert este faptul că viziunea naționalist-protocronistă asupra literaturii române postbelice și-a găsit în Marian Popa principalul purtător de cuvânt.

Selecția mea se limitează, din nefericire, doar la cărțile care ies în evidență prin anvergură și virtual impact, ca și la acelea care au intrat până acum în sfera mea de atenție. Rămân cu regretul că am lăsat pe dinafară alte numeroase volume notabile (de la cele ale lui Caius Dobrescu, Daniel Barbu, Ștefan Borbely, Liviu Chelcea & Puiu Lăteș, Ion Bogdan Lefter sau Ileana Pintilie până la volumul despre tortura politică al Ruxandrei Cesereanu). Există și o carte mult prea apropiată, despre care, din motive strict personale, prefer să-i las și pe alții să se pronunțe. În fine - dar nu în ultimul rând - nu știu dacă să menționez sau nu remarcabilul volum de debut (pe nedrept ignorat) al lui Ioan Stanomir despre imaginarii politice eminesciane, **Reacțiune și conservatorism**, apărut (totuși) la sfârșitul anului 2000.

Deși la capitolul „proză” nu suntem pe roze (ficțiunea bate serios în retragere), câteva titluri merită evidențiate. Cel mai bun roman pe anul 2001 îmi pare a fi **Simion Iftnicul** de Petru Cimpoeșu. Interesant e și **Lia Mora** de Dumitru Ungureanu roman erotic scris cu autentică „vână” de prozator. Două romane citabile aparțin unor autoare care debutează, astfel, în roman: Alina Mungiu-Pippidi cu **Ultima cruciadă** și Alina Nelega cu notabilul semieșec **Ultima vrăjitoare**. Coincidență: ambele volume conțin în titlu particula - apocaliptică? - „ultima”. Seria celor cinci se încheie cu **Autode-nunțuri și precizări** de Radu Cosașu. (Recunosc, nu am citit - încă - **Maramureș-ul** lui Dumitru Țepeneag. Salut în schimb prestația a doi autori de „romane polițiste”: George Arion și Rodica Ojog Brașoveanu.)

Țin, de asemenea, să menționez - de data asta la categoria memorii/jurnale, cu precizarea că selecția mea include numai autori în viață - **Jurnalul** lui Mircea Cărtărescu și volumul al doilea din **La apa Vavilonului** de Monica Lovinescu. La poezie - îmi pare rău, dar nu pot avansa nici un titlu, deși au apărut o serie de volume onorabile. Asupra „stării poeziei” de azi voi zăbovi, poate, cu altă ocazie. Despre dramaturgie, așședrea, cu precizarea că, la capitolul eseu/istorie teatrală evit deliberat să menționez pozitiv cartea lui Mircea Ghiulescu, din cauza cosmetizării aseptică a dramaturgiei epocii comuniste.

4. Iarăși, nu știu la ce eșecuri vă referiți. Dacă vă gândiți la ultimul roman al lui Fănuș Neagu, **Aman-tul marelui (sic!) Doamne Dracula**, nu pot să vă răspund, întrucât cartea a apărut în cursul anului editorial 2000. Dacă vă referiți la volumul de publicistică al lui Nicolae Breban, atunci subscriu la explicațiile pe care, cu generozitate, le oferiți chiar în întrebare. Altfel, expresia „scriitor de autoritate” mă face să mă gândesc oare de ce? - la autoritatea de stat...

5. Întrebarea e tendențioasă și ușor confuză. Care sunt „motivele binecunoscute” și cine sunt cei care aplică „politica de marginalizare” a literaturii române de azi? Mass-media audiovizuală, care nu mai difuzează emisiuni literare (sau e ca și când nu le-ar difuza)? Demonizată - dar atât de profitabilă - societate de consum? Și care sunt „perioadele faste”? Cumva perioada ceaușistă? Decât așa moment fast, mai bine lipsă...

Dacă nu mă înșel (și nu mă înșel) ultimele trei sub-întrebări aflate în prelungirea întrebării 5. ar suna cam așa: *Cum* (poate să mai fie prețuită literatura română de azi)? *Prin ce* (poate să mai fie prețuită literatura română de azi)? *Când* (poate să mai fie prețuită literatura română de azi)? Răspunsul nu poate fi decât *habar n-am*.

CIRCUITUL VITAL AL LITERATURII

de VICTOR CUBLEȘAN

cronica literară la revista „Steaua“

Anchetele literare au devenit de câțiva ani o constantă a presei noastre culturale. Practic, se poate spune că există prea puține publicații care să nu fi recurs măcar o dată la această formulă de exprimare a opiniei. Cât de pertinente, cât de relevante sunt răspunsurile obținute la nivelul național - aceasta este o problemă destul de spinoasă. Ca orice alt tip de anchetă, și cea literară are anumite limite, vizând în principal reprezentativitatea, eșanționul pe care este realizată formularea onestă a întrebărilor și analiza răspunsurilor. Am citit, răspuns și inițiat (în cadrul revistei „Steaua“) asemenea anchete. Cred că, față de cele având ca obiect subiecte politice, sociale sau comerciale, anchetele literare păcătuiesc mult mai mult în ceea ce privește selectarea participanților. Fiecare revistă are, prin forța împrejurărilor, un grup anume de colaboratori și apropiați, ceea ce îi dă, de altfel, și profilul distinct. Cum, în general, aceștia sunt și cei care răspund la anchetă, ar fi mai onest să se vorbească de o opinie literară văzută din direcția orientării politicii culturale a revistei. Chiar și întrebările sunt, de regulă, legate și formulate tot în spiritul orientării acestei grupări. Pentru a avea relevanță la nivelul fenomenului literar românesc actual, o anchetă ar trebui, peșemne, să fie inițiată concomitent de toate revistele, implicând astfel toate aceste „grupuri“ literare. Pe de altă parte, dacă rezultatul are o îndoieală de valoare de generalitate, se pot găsi printre răspunsuri replici savuroase, veritabile micro-eseuri care merită citite independent de cadrul anchetei. Cu siguranță ancheta va continua să-și găsească un loc important în paginile revistelor noastre, subliniindu-le caracterul și oferind, în definitiv, același lucru ca

și orice alt eseu: interesante păreri și experiențe personale.

Problema acestei „agitații culturale“ de „inspirație capitalistă“ este una simptomatică pentru momentul prezent. Mitul autorului retras într-un turn de fildeș și scriind pentru posteritate, dezinteresat de glorie și beneficii materiale, s-a născut ca mit și are toate șansele să rămână pentru totdeauna o simplă poză scriitoricească. Este evident că literatura are nevoie de un public și este la fel de adevărat - chiar dacă poate trist - că are nevoie de bani pentru a supraviețui. În condițiile în care difuzarea de carte este foarte proastă (Clujul fiind un trist exemplu în acest sens), prețurile de tipărire și editare cresc constant și sigur, iar prețurile de vânzare sunt la cote de-a dreptul rușinoase raportate la venitul mediu al unui „om de cultură“ mi se pare foarte firească toată această agitație menită de a atrage atenție și cititori. Este drept, nu toți cei care au o gesticulație largă merită luați în seamă și nu toate metodele folosite sunt limitate de bun-simț și conștiința valorică, dar „reclama“ (incluzând aici chiar și scandalul intenționat provocat) rămâne o puternică modalitate de a ajunge la cititor, de a păstra viu circuitul vital al literaturii.

Anul trecut a fost un an mediu în literatura noastră, și, dacă pot fi date o sumedenie de exemple de cărți cu o valoare medie, oneste, și chiar câteva bune, este greu să afirmi că am fi asistat la apariții editoriale spectaculoase. Singura apariție pe care aș reține-o este volumul de corespondență Mihai Eminescu - Veronica Micu, carte de documente care, chiar dacă nu va revoluționa studiile eminescologice, le va marca cu siguranță. Peșemne că cel mai

„sărac“ domeniu literar în 2001 a fost cel al creației dramaturgice, unde îmi vine greu să-mi amintesc vreun titlu care să mă fi impresionat, iar cel mai valoros, cel al eseisticii și studiilor literare unde pot fi cu ușurință nominalizate câteva titluri cu adevărat excelente.

Nu se poate vorbi de o „explozie“ a eșecurilor. Acestea au fost dintotdeauna prezente. Atât doar că în prezent este mult mai ușor să publici o carte proastă, în condițiile în care, dintre sutele și sutele de edituri românești, doar câteva mai au cu adevărat redactori și lectori. În plus, veleitarismul literar cunoaște o extensie și o forță care mă fac să sper că se află la zenit, de aici înainte nemaiputând decât să-și reducă din amploare. Dar asta este, din păcate, o problemă care ține strict de bun-simț. În ceea ce privește numele consacrate ale literaturii noastre, care au avut prestații mai degrabă discutabile în ultimele volume, nu putem decât să observăm că nu întotdeauna numele de pe copertă reprezintă o garanție.

Sunt prea tânăr pentru a fi nostalgic, dar cred că recăpătarea unei alte staturii, mai demne, în ochii cititorilor, de către scriitor este una dintre cheile care pot aureola din nou litera române. În nici un caz nu putem vorbi de o scădere a valorii literaturii de astăzi comparativ cu cea de ieri sau de alaltăieri. Realitatea este că literatura noastră are în acest moment câțiva autori de mare valoare. Toată problema stă în modul de percepere a fenomenului literar, al celui cultural, care a ajuns în prezent să fie văzut ca unul marginal, în cel mai bun caz monden, bun pentru rubricile de scandal și secțiunile de diverse ale știrilor. Atenția publicului este excesiv îndreptată înspre autor și mult prea puțin înspre cărți. Cred că se poate vorbi de o veritabilă criză în ceea ce privește receptarea valorilor culturale naționale. Dar acestea țin de un domeniu sociologic mult prea complex și de un autor mult prea sigur. Nu ne rămâne decât să sperăm că reîntoarcerea înspre cultură a compatrioților noștri, înspre valorile culturale, este un fenomen iminent. Să sperăm.

dan stanca

*cronica literară la ziarul
„România liberă“*

1. Sincer să fiu, nu cunosc aceste clasamente. Sau nu le-am urmărit. Sau nu m-au interesat foarte mult, și din această cauză nu le-am reținut. Există un top pe care-l apreciez, cel dat de revista „Cuvântul“. Dacă vrei cât de cât să te orientezi ca să vezi ce s-a întâmplat în anul trecut, atunci cumpără numărul din decembrie al acestei reviste și-ți poți face o părere. „Adevărul“, dacă nu mă înșel, a oferit un top al celor mai vândute cărți, vânzarea este un criteriu important și, pe măsură ce va trece timpul, vom vedea că el este singurul care va conta. Și eu, în „România liberă“, am făcut un fel de statistică a anului literar 2001. Cartea cea mai citată de către cei întrebați a fost *Literatura română postbelică* (Lista lui

INTENSITATEA INTELECTUALĂ

Manolescu). Apoi, Radu Voinescu s-a referit la *Istoria* lui Marian Popa, lucrare teribil de controversată.

2. Greu de răspuns la această întrebare. Am impresia, dragă Marius Tupan, că psihanalizezi foarte mult și atunci vezi într-o judecată a unei persoane care nu mai are succesul de odinioară o încercare de-a face rău, de-a produce confuzii, de-a deruta tinerele generații. Eu nu cred însă că un om care a ieșit, cum spui, din calculele și atenția cititorilor ține neapărat să reorinteze opinia publică. Adică să se remarece ca judecător și ierarhizator după ce, să zicem, a eșuat ca autor. Când ai ieșit din jocuri nu te mai interesează nimic, cu atât mai puțin viața literară și clasamentele literare. Dacă ai puterea să te retragi cu adevărat, e cu atât mai bine.

3. N-o să ofer cinci titluri, ci doar două. Este vorba de *Omul recent* al lui Horia-Roman Patapievici și *Chivotele lui Petru Rareș și modelul lor cereșe*, cartea de investigație estetică a lui Sorin Dumitrescu. Evident, nici una dintre acestea două nu este o carte strict de literatură. Sunt cărți însă de mare anvergură, ce prind bine scriitorilor care nu se pot gândi decât la cărțile lor. Avem nevoie să mai ieșim din obsesiile personale și să luăm contact cu marea gândire și tradiția religioasă. Este o terapie absolut necesară. Asta dacă recunoaștem că suntem bolnavi de noi înșine. Cel mai bun medicament în asemenea situații este acela de-a reuși să te uiți puțin.

4. Este o întrebare în jurul căreia ne învârtim de ani și ani și nu putem să găsim răspunsul convenabil. Scriitorii de autoritate? Până în '89 cuvântul scriitorilor avea o rezonanță cu totul diferită decât o are acum. Cei care au avut norocul să-și publice cărțile în acei ani, cu toate greutățile pe care le știm, intrau destul de repede în conștiința publică, erau cunoscuți, și aveau siguranța că nu scriu de pomană. După '89, realitatea s-a schimbat cu 180 de grade. Sunt absolut

convins că și în acești ani s-au scris cărți extrem de interesante, dar care au reușit să spargă plafonul indiferenței, care au un public, au câștigat o anumită receptare. Evident, unul (poate singurul) este Mircea Cărtărescu. Trecerea lui de la anii '80 la anii '90 și acum în anii 2000 a fost făcută firesc, fără convulsii, fără rupturi. Alții au venit prea târziu, nu au avut continuitate și atunci le-a fost greu să plece de la zero. Alții, care înainte reprezentau ceva, după '89 n-au mai avut resurse sau au vrut să facă bani, gazetărie, excursii, politică, știu eu ce, și în felul acesta s-au îndepărtat de literatură. Exemple pot fi date cu duimul. Nu le dau fiindcă întotdeauna în asemenea situații uiți câte un nume, și acela se supără. Neglijența ta ajunge să fie privită ca rea intenție.

5. Această întrebare este în prelungirea celei dinaintea ei. Literatura română are exact chipul celor care o scriu. Scriitorul se simte încoțit și în același timp neglijat. El tânjește după un strop de atenție, și ar da ani din viață ca să fie cunoscut măcar a suta parte din cât sunt cunoscute fetele de la ASIA bunăoară, ca să nu vorbesc de vedete de televiziune de prima linie. Totuși, după ce e încercat de o asemenea ispită, scriitorul își revine din drog, se rușinează de gândul lui. Atunci nu mai vrea să fie cunoscut de nimeni. Este formidabil de lecuitoare lecția anonimului. E un fel de retragere, de masochism, greu de spus ce e, poate să aibă și un fundament religios. Cum am spus de atâtea ori, adevărata literatură nu poate fi redescoperită dacă nu traversezi în prealabil o experiență de o anumită intensitate religioasă, altfel spus, dacă nu ieși din colivia șmecheriilor literare, unde unii se simt, nu-i vorbă, foarte bine și se consideră buricul pământului. Alteori, când ești prea religios, trebuie în sens invers să parcurgi experiența negării. Literatura e lumină în întuneric și întuneric în lumină, negru în alb și alb în negru, viață în moarte și moarte în viață.

ANCHETELE LITERARE NU FAC SCRITORII

Nu cred, firește, într-o utilitate a acestor anchete. „Istории literare“ efemere, ele mă atrag nu prin „regii de-o zi“, ci prin spectacolul pe re-l lasă coada lor de cometă. Ceea ce merită pus discuție (dintr-o „poziție“ de Nord-Vest, de pe anița sătmăreană, provincială, dacă vreți) ni se re altceva: *postura de scriitor/critic avizat* pe care pun în circulație. Specia de scriitor/critic avizat nu nouă. Numai că *cel de azi* nu se mai bazează pe inrmație/lectură, ci pe siguranța cu care spune/scrie, gru pe alb, că nu se poate deține toată informația, r cea pe care o deține domnia sa este infailibilă. hnică omisiunii elocvente funcționează: ești riitor/critic avizat pentru că apari mai des decât Y un post tv sau în revista Z. Impresia de operetă - locuri rezervate - se degajă din lipsa de exhausti-ate, a criteriilor axiologice, a voinței de sinteză, a nătăților de măsură: fiecare „listă“ va avea o anti-ță, așa cum au apărut după opurile lui N. Mal-lescu, după **Istoria...** lui Marian Popa.

Din acest motiv nu cred că anchetele literare nt făcute de „amatori“. Sunt, cu siguranță, „profe- niști“ în spatele lor - *profesioniști ai stagnării, ai cii* de nou: de *cartea* nouă, de *numele* nou. Doar și văzut vreun nume *nou* rostit de *vechii* cano-atori? Despre *rezistența la re-lectură* ce să mai rbim... Încremenirea ierarhiilor, a canonului, este avenabilă, înaintea oricui, criticii canonizatoare. tră cu piatră (carte cu carte), zidul unei cons-ecții (istorii literare) trebuia să reziste pentru a ijinii arcadele bolții. O „listă“ canonizatoare se lbușește în fața *cărții care vine*, în fața acelu- iitor *singular*, întârziind în munca sa peste pagini ă șansa de a găsi un *critic pe viață*. Că sunt itici pe viață“ ne-o dovedește sinceritatea lui ex. Ștefănescu de-a menționa, într-o astfel de etetă („Adevărul literar și artistic“, 8.ian./2002), ar cartea lui Mihai Gălățanu pe care l-a desco- it/susținut mai an. Nu faptul că propune cartea stui poet (pe merit, credem noi) o discut, ci isa de a avea un critic pe viață: care să te urmă- scă volum cu volum. Care scriitor nu și-ar dori st lucru? Dar, chiar să așezi pustiul, în 2001, în- scriitorul preferat și... *ceilalți*? Sau: poți să-i re- șezi criticului Dan Cristea, care, în aceeași etetă, își dă „aprobul“ doar pentru cărțile apărute editura pe care o coordonează? Poți comenta ele- ița lui Ion Pop care dorește să menționeze într-un fel de caz doar scriitori care-i sunt mai „apro- și“, din orașul său? Sincer, nu. E o întregă și cu- scută literatură pe această temă - a șansei - să te ti într-un bordei sau într-un palat, într-un oraș cu

edituri/reviste și critici care să parieze pe cărțile concitadinilor...

Dar poate că aceste aspecte țin de poziția mea, recunosc „provincială“, care-și mai dorește o lite- ratură (ziceți-i *an literar 2001*) văzută în inte- gralitatea ei: cartea de la București lângă cea de la Iași, lângă cea de la Constanța, lângă cea de la Satu Mare... Desigur că cer prea mult unor „anchete“ lite- rare. Nu trăim în epoca sondajelor de opinie coman- date? Ele vor fi mereu incomplete, oglinzi strâmbe, partizane. *Istории literare de-o zi, anchetele literare nu fac scriitorii*, ci doar țeș în jurul lor mreje, așază pârghii și bat țăruiși fragili. Din orașul meu de Nord văd adesea înfeudarea spiritului liber: suntem deja îndatorați unei edituri, unei redacții, unui grup. Nu din alte motive, puținii critici cu spiritul rebel (Al. George, Gh. Grigurcu, Marin Mincu) sunt întâm- pinați cu suspiciune. A dispărut bucuria de-a scormoni în noianul cărților după vocea singulară, lip- sește curajul de-a adăuga/înlocui un... fuscel pe scara făcută deja, curajul de a-ți ciopli propria „scară“, Servilitatea înscrierii „în circuit“ a acelorași nume (ca într-o psalmodiere tămâioasă) îmi lasă adesea impresia sterilității și monotoniei criticii de azi, a cărui scop nu pare a mai fi diferența specifică, ci ilustrarea, cu fidelitate, a unui canon, oficializat, nu prin studii critice de sinteză, ci prin *antologii* parti- zane.

Înțeleg că în viziunea redacției „Luceafărul“ această „anchetă“ va să pună „în lumină“ o *posibilă listă* a cărților anului 2001. Precum am spus, îmi displac clasamentele, pariurile, listele care nasc contra-liste. Adaug, fără nici o intenție valorizatoare, dacă acceptați, câteva titluri fără de care anul 2001 ar fi mai sărac și, cu siguranță, fără ele ar fi incom- plet: Marian Popa - **Istoria literaturii române de azi pe mâine** (Fundatia Luceafărul); Irina Petraș - **Panorama criticii literare românești. Dicționar ilustrat. 1950-2000** (Casa Cărții de Știință); **Dicționarul Scriitorilor Români**, Vol III., coordonatori: M. Zăciu, M. Papahagi, A. Sasu (Fundatia Culturală); **Dicționar analitic de opere literare românești**, Vol. III, coordonator Ion Pop (Casa Cărții de știință); Emil Manu - **Reviste românești de poezie** (Curtea Veche). Între cărțile singulare ale anului îmi place să le așez pe cele semnate de N. Balotă - **Literatura franceză de la Villon la zilele noastre** (Dacia); Horia-Roman Patapievici - **Omul recent** (Humanitas); Eugen Simion - **Ficțiunea jurnalului intim** (Univers Enciclopedic); Marta Petreu - **Ionescu în țara tatălui** (Apastrof); Ștefan Borbely - **De la Herakles la Eulenspiegel, Eroicul** (Dacia).

george vulturescu

*cronicar literar
la revista „Poesis“*

Consider un adevărat dar al acestui an colecția „Balkon“ (cu traduceri din Jacques Derrida, Thierry de Duve, Jean Baudrillard, Hannes Böhringer) a Editurii Ideea Design & print sau colecția „Punți“ a Editurii „Ivan Krasko“, Nădlac, cu neobosita muncă de traducători a lui Ondrej Stefanco și Corneliu Barborică. Rămân la proză, plăcându-mi a-l însoți, cu pasul, alături de Ioan Groșan pe D. Țepeș, în **Maramureș** (Dacia); și în... **Trenul fără sfârșit**, alături de Eugen Curta (Generis). Consider însă, cu îndrepățire, anul 2001 și un *an al poeziei* prin căr- țile: **Falanga** - Marta Petreu (Dacia); **Harrum, car- tea ratării** - Marian Drăghici (Vinea); **O lume de cuvinte** (Limes) și **Jocurile tăcute** (Călăuza) ale lui Ion Stratan; **Acul și steaua** - Gh. Grigurcu (Charmides); Daniel Corbu - **Cartea urmelor** (Ju- nimea); Andrei Zanca - **Noaptea franciscane** (Dacia); Nicholas Katanoy - **Tablele lui Zamolxis** (Napoca Star); Gellu Dorian - **Singur în fața lui Dumnezeu** (Augusta). N-aș putea încheia fără să semnalez, cu orgoliu, dacă vreți, dar și cu încredere în valoarea lor, cărțile sătmărenilor mei. Istorie și critică literară: Nae Antonescu - **Reviste din Tran- silvania** (Familia), **Reviste interbelice** (Dacia), **Scriitori și reviste din perioada interbelică** (Con- vorbiri literare); Alexandru Pintescu - **Rusia între „dezgheț“ și „transparentă“**; Gh. Glodeanu - **Coordonate ale imaginarului în opera lui M. Eliade** (Dacia). Poezie: Ioan Nistor - **Floarea de asfalt** (Axa); Al. Pintescu - **Ordalia**. Alte poeme: Radu Ulmeanu - **Climatul fulgerului: poeme regăsite**; Ion Baiaș - **Praf și pulbere** (Dacia).

Nu pot susține că literatura n-a fost în 2001 într-un an „fast“. Pentru că „lista“ cărților ar putea continua.

FOARTE IMPORTANT!

Fundatia LUCEAFĂRUL a editat recent **Istoria literaturii române de azi pe mâine** de Marian Popa, într-un tiraj limitat, epuizat deja. În acord cu autorul, Fundatia intenționează să tipărească o nouă ediție, dotată și cu ilustrații.

Într-o lucrare de asemenea proporții, bazată pe o enormă documentare, în condițiile notorii ale absenței unei surse sigure de informare în țară și în străinătate, au putut interveni inerente inexactități bio-bibliografice.

Pentru eliminarea lor, Fundatia LUCEAFĂRUL se adresează cordial tuturor celor competenți, sugerându-le să trimită revistei „Luceafărul“ observațiile și sugestiile lor.

Vor fi luate în considerație numai scrisorile autorilor, ale membrilor familiilor lor, cunoscuților și specialiștilor, care-și vor semna nominal contribuțiile. Această regulă funcționează și pentru instituțiile inter- esate. Este recomandabil să se indice și o adresă la care expeditorii să poată fi consultați și pentru alte informații utile. Cu acceptul formal, numele parti- cipanților la această acțiune vor fi consemnate într-un mesaj de mulțumire atașat viitoarei ediții.

Pentru a nu prejudicia valoarea achiziției primei ediții, revista „Luceafărul“ va publica o *Corrigenda* urmând ca posesorii să execute ei înșiși modificările semnalate.

Fundatia Luceafărul și Marian Popa mulțumesc tuturor colaboratorilor benevoli.

Adresa noastră este: Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1, telefon 659.67.60, fax 312.96.93.

SUBIECTIVITATEA FACE FIGURĂ DE PRIMADONĂ

**daniel ștefan
pocovnicu**
cronicar literar

la revista „Convorbiri literare“

1. Eu văd literatura română de azi, asemenea societății românești, fragmentată pe baza unui argument pronunțat postmodern: multiplicitatea discursurilor de autoritate în variile câmpuri sociale. Autoritatea multiplă a fost una din marile realizări ale lumii noastre postdecembriste și, pe baza unui mecanism de natură cibernetică, ieșirea din monologul obligatoriu, nu se putea face decât printr-o mișcare de dezechilibrare spre polul opus, anarhia axiologică a sublimilor dornice să devină generatoare de valoare și autoritate. Cum altfel aș putea înțelege dorința aceluia care nu prea știe să scrie și să citească, de a face „poezie de stradă“? Cred că acesta este și motivul pentru care cele două mari seisme contestatoare ale culturii române din ultimii ani au vizat istoria și pe Eminescu, printr-o echivalare nedreaptă cu o diktatură de valori, când, de fapt, era vorba despre niște forțe vitale. Tot ce poate fi suportat mai puțin, în anii din urmă, este autoritatea indiscutabilă, tot ceea ce impune respect și, mai ales seriozitate. Oboseala spirituală a postmodernismului, dar și

eclectismul său fundamental „democratic“ (trebuie să luăm câte ceva de la toată lumea, indiferent de valoare, potrivit unui principiu de distribuție cvasielectorală) impune mozaicul cu tentă egalizatoare, orice s-ar spune. Ca să fiu mai concret, astăzi, dacă un ospătar nu reușește să obțină o diplomă universitară, din motive obiective, pune la cale înființarea unei universități particulare, de unde în mod automat extrage toate privilegiile de imagine la care a jinduit odinioară. Marea problemă a acestei multiplicități axiologice de discurs este însă lipsa de permeabilitate a mediilor. Prea multe din sublumile acestea paralele sunt impermeabile una la alta, în sensul că nu pot formula aserțiuni tractabile dintr-un limbaj în altul. Ca și cum aș încerca să-i explic unui traficant de valută care e rostul înalt al culturii! La un nivel corespunzător, paralelismul discursurilor culturale de autoritate axiologică atinge cele două cote: izolarea și impermeabilitatea. În plus, ca să fie povestea completă, unele reviste sau cercuri de literați, mai ales din provincie, tind să se ralieze unui centru de „putere“ gata constituit și, pe undeva, confortabil. Clasamentele literare pestrice au ajuns să semene cu topurile diferitelor reviste muzicale pop în care subiectivitatea face figură de primadonă. În noile condiții, ascuțirea neîntreruptă a spiritului critic devine un fel de gimnastică de întreținere strict igienică, iar „doctrina coșului de gunoi“ a gnosticilor de la Princeton se traduce printr-un tot mai mare respect pentru capodoperele esențiale ale literaturii universale, într-un spirit ceva mai puțin democratic.

2. Amatorism capitalist sau mai degrabă politica pseudoculturală a interesului strict pecuniar. Acolo, la București, nu vă miră deloc faptul că o seamă de personalități mediatice june, destul de modeste ca prestație profesională, au devenit autori cu mai multe cărți și autorizați chiar de mari critici ai literaturii române. Dacă nu e trocul cauzat de mizeria unei lumi în degradingoladă, atunci ce?

3. Nu pot să ofer decât cinci titluri din domeniul poeziei, asupra căreia m-am aplecat cu mai multă atenție. Cronică prozei pe care o susțin e în mod necesar orientată de fluxul de carte pe care-l primesc, în special la redacția revistelor „Ateneu“ și „Convorbiri literare“ Asta nu înseamnă că nu v-aș putea oferi titluri de valoare, ci doar că noile politici edito-

riale, ca și „libera dezvoltare a pieții de carte“, intrată pe mâna vreunor vânzători de aprozar, mă împiedică să ajung la o bună parte din titlurile pe care le găsesc comentate prin alte reviste. Iar o expediție de achiziționare de carte la București și-a devenit o faptă de vitejie financiară inaccesibilă unui profesor, categorie profesională asimilată probabil unui soi de vidanjor al vechii lumi, care trebuie și ea spulberată o dată cu tot ce amintește despre acea lume. Știu sigur că ierarhiile acestea sunt fragmentare ceea ce deja vorbește despre o anumită lipsă de pertinență a judecăților de valoare. Dar cui îi mai pasă? Acum, valoarea forte e nonșalanța, pe care altădată o numeam obrăznicie crasă sau impertinență. Ca și altădată, rămân un admirator foarte lucid al romanului lui Mihai Zamfir - **Educație târzie**, volumul II; o surpriză foarte plăcută mi-au provocat doi poeți moldoveni: Valeriu Stancu prin romanul său, **Peleroanul de cenușă** și Ion Beldeanu cu **Glonte de cucută**; Gheorghe Schwartz impune cu o carte apărută înainte de 2001, dar foarte interesantă: **Paranoia Schwartz**; Bujor Nedelcovici rămâne o forță a prozei românești, dovedită în volumul de nuvele **Iarla zeilor**.

4. E inflație de oameni, timpul care costă bani e într-o permanentă implozie care face din acțiune neobosita fugă din calea adevărului de sine. Astăzi, mulți dintre cei care au cochetat cu eșecul în fel și chip s-au apucat de politică, de afaceri sau de literatură, sau, mai sigur, de toate trei la un loc. E marea traumă psihologică care generează nevroza de acțiune. Chiar și autorii valoroși sunt pândiți de ea într-o epocă ce devalorizează efortul autentic și-l sil(u)este pe scriitor să se comporte ca o vedetă popcorn ce trebuie să fie în permanentă în atenția publică spre a nu muri.

5. Istoria rămâne un pilon de încredere pentru valoarea autentică. E drept că ea are nevoie de un spirit omenesc antrenat în neobosita „adulmecare“ și „dezgropare“ a unor valori ascunse sub mocirla epocii defavorabile. Scriitorul de valoare trebuie să rămână om, adică să reziste, atrăgând tineri în grădina părgăinită și neglijată a literaturii române. N-am ce face: ei le sunt cei mai mari aliați peste timp! Cum, prin ce, și când sunt întrebări pentru prezicătoare sau oracol...

AMATORISMUL FACE RAVAGII

1. Anchetele (cuvânt obsedant, se pare, în acest al 12-lea an) n-au cum să fie decât un amalgam *pestriș de nume și titluri* (ca să vă citez), pe măsura respondenților ce sunt și ei oameni cu idiosincrazii (vorba lui SOV) prinși în tot felul de tagme, grupări, ascultători de comandamente și pontifi inebranabili în poziția lor de pensionari ai propriei reputații. Și totuși, selecția unor cărți performante pe anul 2001, datorată lui Gabriel Dimisianu în ALA, ni se pare o probă de luciditate și agerime.

2. Nu ne-a fost ușor să înțelegem în toată profunzimea această întrebare; clar este faptul că amatorismul în literatura noastră (poezie, critică, proză) face ravagii, fiind, după sărăcie, flagelul minții și inimii unui public dispus să tolereze și chiar să cumperi subcultură și autori ce-și deapănă frustrările, încredințați că, dacă știu să scrie gramatical și au avut note mari la liceu, pot deveni automat scriitori. Ofertele acestor domni și doamne n-au nimic cu piața capitalistă a cărții, științific organizată în a vinde *produse de consum* postmoderne, perfect vandabile, începând cu sinteze de elemente clasice și populare, opere literare prestigioase, prelucrate și ambalate în funcție de vârstă, nivel, timp liber, disponibilitate financiară, colecții superelegante pe cele mai variate teme (erotism, electronică, spectacole de operă, turism, cavaleri arhurieni, bucătărie, grădinarie, biografii de celebrități) și terminând cu lucrările Sfinților Părinți, melodrame, mistere gotice, scenarii apocaliptice, telenovele. Dar toate acestea, genuri majore sau minore, sunt semnate de editori, redactori și autori *profesioniști*, plătiți ca atare. Amatorismul literar-artistic există și în Occident, dar plasat la capitolul de mondenitate, capriciu, *hobby*, *loisir*, fără nici o pretenție de a aspira la marile cărți, mai cu seamă de proză, semnate de David Lodge, Ormesson, Bellow, Eco, Fowles, Kadare, Saramago, Malamud, Pynchon, Russel, Banks, Süskind, Tabucchi etc.

3. Insistent ne-am ocupat, dar nu sistematic, de aparițiile editoriale, aflându-se, acestea, sub semnul

hazardului pur, copleșitoare numeric și totuși puține, cele cu adevărat memorabile, comentariile noastre, în cea mai mare parte a lor, la cărți apărute în anul 2001, au vizat nu atât o scară de valori, cât omologarea unei profesii mărturisitoare despre ce ni s-a întâmplat din 1990 la zi, dar și a unor obsesii estetice și morale, apte să dea în vileag maladia, farsa și vovdevilul funest și, eventual, sentimentul tragic al variilor metamorfoze prin care sufletul românilor tranzitează. În acest sens ne îngăduim să numim nu cinci titluri, ci cinci autori (ca să iasă bine ancheta). Proză: Nicolae Breban, Gabriel Chifu, Petru Cimpoșu, Mirela Roznoveanu, Florin Șlapac. Poezie: Cassian Maria Spiridon, Gheorghe Istrate, Nora Iuga, Ioan Tepelea, Nicolae Țone. Critică-eseu: Maria-Ana Tupan, Marin Mincu, Cornel Mihai Ionescu, Ion Pop și subsemnatul. În mod excepțional, amintesc titlurile: **Proza românească între milenii** și **Pluralul românesc**, cărți ce au stârnit, în sufletul unor critici de talia famigeratului hermeneut C. Rogozanu, o enormă stupeoare, un blocaj psihanalizabil aș zice, scuizabil în cele din urmă, de vreme ce nu au nici instrucția și nici al șaselea simț, al palpării, unui act de rigoare și devotament, obligatorii în omologarea oricărui demers profesionist. Iată și numele celor cinci traducători performanți: Antoaneta Ralian, Ștefania Mincu, Micaela Ghițescu, Mioara Caragea, Irina Horea.

4. Scriitorii de autoritate nu au voie să obosească, ci doar să lipsească oleacă din peisaj, oleacă dezamăgiți, sigur că da, de prolaxa, pompiestică tenacitate a improvizatorilor. Ei au dat câteva cărți redutabile, ca, de pildă, Augustin Buzura, Dumitru Radu Popescu, Dumitru Țepeneag, Vasile Andru, Paul Eugen Banciu, Bujor Nedelcovici, Constantin Novac, Adrian Popescu, și acum sunt în *train* să sentoarească; anul 2002 va fi al capodoperelelor sau nu va fi deloc. În privința poeziei, vom avea și mai mari surprize, căci ni se pregătește ceva din partea unor poeți, pe numele lor anagrafice Angela Marinescu, Mihail Gălățanu, Ioan Flora, Echim Vancea, Ioan

geo vasile
cronicar literar
la revista „Contemporanul“

Vădan, Simona Tache, Lucian Vasilescu, Paul Vinicius, Ion Stratan, Irina Nechit, Marta Petreu, Marian Drăghici, Daniel Bănuțescu, Ion Chichere, Ioana Dinulescu, Octavian Doclin, A. Titu Dumitrescu, Valentin Iacob, Ștefan Ioanid, Ruxandra Ceseranu și chiar din partea Ioanei Crăciunescu.

5. Literatura română de azi, în ciuda necesarei schimbări a generațiilor, traversează clipe de bun augur, în disprețul încătușării sale economice și al statutului precar al scriitorului, fiind la fel de fascinantă, fosforescentă și modernă ca a oricărui autor american, britanic, italian sau sud-american. Ca să nu mai vorbim de poezia română, al cărui recent tablou va fi zugrăvit de o carte, în curs de apariție, a subsemnatului.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE

1). „Mai ușor cu discuțiile, nu s-au strâns toți combatanții la analiză!“, pare să spună Alex. Ștefănescu la ultima întrunire a directorilor și redactorilor șefi de la revistele literare din Capitală!

2). Chiar și-n restaurantul de la U.S., Alexandru Ecovoiu consultă presa! Cu atâtea scandaluri, nu poți rămâne impasibil!

3). La Neptun, cu ocazia faimoasei Întâlniri a scriitorilor români de pretutindeni, două blonde (Silvia Kerim și Ana Mureșanu) conversau despre Ionescu...

4). Un parizian (Florin Palaghia) și un bucureștean (Aurel Maria Baros) se prefac că n-ar ști unul de altul.

5). Scenă de la Neptun: în prim-plan, George Vulturescu. În al doilea, Dumitru Țepeneag. În al treilea, regretatul Traian Olteanu.

